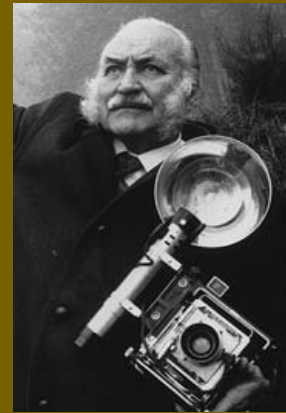
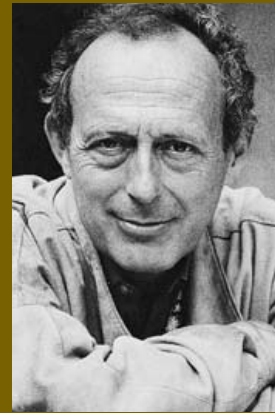
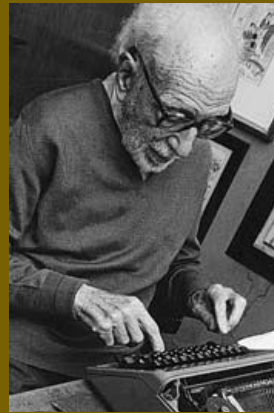
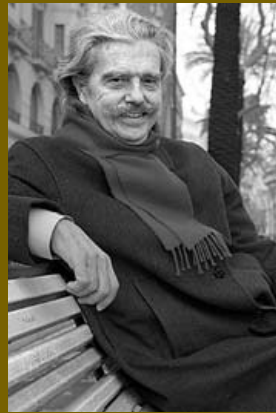
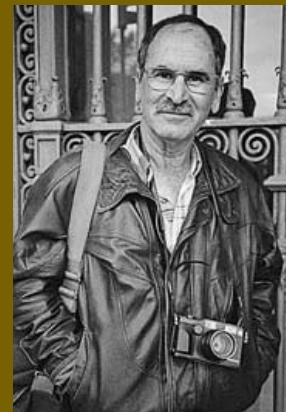

BARCELONA

metròpolis mediterrània

QUADERN CENTRAL Els cronistes de la ciutat

L'ENTREVISTA

MONTSERRAT TRUETA

“De nena tot em feia por.
Ara no em fa por res”

L'OPINIÓ

Desenvolupament, ONG i
Objectius del Mil·lenni
TONO ALBAREDA

REPORTATGE

El cementiri de Poblenou:
memòria de la Barcelona
contemporània

REPORTATGE 2

Companyia Elèctrica Dharma
Viatge als orígens d'un toc
diferencial

ÚLTIMA PÀGINA

Juan Goytisolo,
pont entre cultures

Dues iniciatives paral·leles

Amb més de cinc-centes activitats –exposicions, fires, debats, edicions especials, conferències, accions sensibilitzadores, etc.–, l'Any del Llibre ha d'imprimir un fort component cultural i cívic a la vida ciutadana del 2005. “Més llibres, més lliures”, diu el lema de la celebració. No se'n podia trobar un de millor. Només d'una col·lectivitat d'homes i dones lliures, personalment, socialment, políticament lliures, se'n pot esperar l'única empresa comuna capaç d'aconduir-nos fins a les portes mateixes de la utopia, l'Arcàdia mítica, sempre inabastable.

2005: Any del Llibre i la Lectura. Mentrestant, i simultàniament, continua la campanya per eradicar les actituds incívils que, malauradament, s'han enquistat en els hàbits i les rutines, en els quefers quotidians d'alguns barcelonins vells i nous, en alguns sectors i àmbits de la ciutat... Any del Llibre i promoció del civisme: ¿és que trobaríem algú que pogués negar l'estreta complementarietat d'aquestes dues operacions, unes de les més ambiciosos d'entre totes les que ha pogut liderar la iniciativa municipal dels darrers anys? És evident: si per algun prodigi ultraterrenal ara mateix fos possible multiplicar per cinc o per sis el nombre de persones que integren el cens dels clients habituals de les llibreries que hi ha a la ciutat, la conquesta d'una civilitat decorosa en els dominis fonamentals de la convivència –neteja, sorolls, educació viària, tolerància, respecte envers el viant i envers el veí, relacions multiculturals...–, la conquesta d'aquesta civilitat, diem, canviaria la fesomia i el tarannà de la nostra vida d'un dia per l'altre.

D'una privacitat, d'una intimitat, personalment i èticament enriquida per la lectura, es projectaria enfora aquell to de cordialitat i de progrés confortable –no pas conformista ni estupefaent– al qual ha d'aspirar la gran ciutat del segle XXI que vol anorrear el tòpic de la “jungla urbana” i totes les seqüeles funestes que se'n deriven.

Cap energia esmerçada, doncs, en la sensibilització lectora i cívica dels barcelonins no ha de ser supèrflua. I en l'àmbit que li és propi, B.MM vol aportar uns materials informatius i de reflexió que puguin contribuir a aquest objectiu. La revista, a més, ha estat vinculada als orígens mateixos de l'Any del Llibre, si recordem que en la presentació del número que incloïa un Quadern Central dedicat a la tradició i al present del sector editorial barceloní va ser quan, precisament, la idea de la celebració

d'enguany va ser recollida pel regidor de Publicacions i acceptada amb entusiasme, poques setmanes després, per la Comissió de Govern presidida per l'alcalde Joan Clos. El Quadern Central que oferim ara, en aquest número, i que suposa un esforç per inventariar els noms propis i els títols que integren la gran crònica de la ciutat –amb la col·laboració de l'historiador Ainaud de Lasarte–, i les edicions monogràfiques de B.MM dedicades al civisme i a les idees dominants en la manifestació del 2005, en curs d'elaboració, volen ser la contribució de la revista a aquestes dues inestimables empreses paral·leles. **B.MM**

Eva Guillamet

“Sobre todo esto florece en Barcelona el comercio de libros, y sus impresores pudieran ser, y lo serían sin duda, los venecianos de España (...)”

Jaime Villanueva (s. XVIII), erudit. “Viaje literario a las Iglesias de España”.

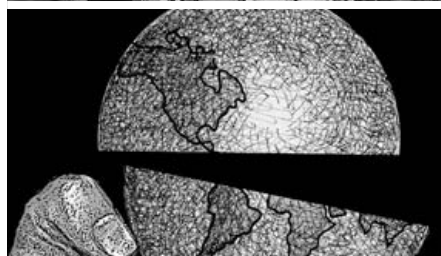
65

<http://www.bcn.es/publicacions>

30 QUADERN CENTRAL

Un recorregut per la tasca dels cronistes ciutadans, completat amb una exhaustiva proposta bibliogràfica. Historiadors, periodistes, fotògrafs i autors literaris han deixat una sèrie de retrats de la ciutat que són testimonis vius del seu temps.

6 OPINIÓ

Tono Albareda, president de Cooperació, valora la situació de les ONG per al desenvolupament i els reptes a què s'enfronten en l'actual context econòmic internacional.

8 REPORTATGE

Els cementiris són espais de memòria extraordinaris i una font singular de coneixement. Autèntic museu a l'aire lliure, el recinte del Poblenou espera encara la seva rehabilitació plena.

20 L'ENTREVISTA

Les dures experiències d'una infantesa presidida per l'exili van determinar que Montserrat Trueta, impulsora de la Fundació Catalana Síndrome de Down, dediqués la seva vida al món dels nens amb mancances.

1 EDITORIAL

3 OBSERVATORI

6 L'OPINIÓ

Desenvolupament, ONG i Objectius del Mil·lenni TONO ALBAREDA

8 REPORTATGE

El cementiri de Poblenou DANIEL VENTEO

20 L'ENTREVISTA

Montserrat Trueta NÚRIA ESCUR

28 L'OPINIÓ DE JOAN CLOS

Un segle, i més, de mirades sobre la ciutat

30 QUADERN CENTRAL

Els cronistes de la ciutat

71 CIUTADANS/ANES

JORDI CASANOVAS

74 DES DEL CAMPUS

JOSEP PLAYÀ MASET

75 PREMSA INTERNACIONAL

76 ENTREVISTA/2

Pius Alibek ABRIL MARTÍ

79 LLIBRES

80 INFORME

MNAC: el gran museu del segle XXI es posa en marxa EDUARD CARBONELL

84 REPORTATGE/2

Viatge als orígens d'un toc diferencial KARLES TORRA

88 ESCENARIS

Casa Àsia, l'ambaixada oriental ANTONI CAPILLA

92 EXPOSICIONS. NOMS PROPIS

95 ÚLTIMA PÀGINA

Juan Goytisolo BEGOÑA BARRENA

PORTADA: (d'esquerra a dreta) Carles Soldevila, Agustí Duran Sanpere, Lluís Permanyer, Sempronio, Xavier Miserachs, Carlos Pérez de Rozas, Joaquim Nadal, Josep M. Huertas, Jaume Fabre, Josep Tarín, Pilar Aymerich, Joan Guerrero

BARCELONA. METRÒPOLIS MEDITERRÀNIA NÚMERO 65 HIVERN 2005

Editor: Direcció de Comunicació Corporativa i Qualitat de l'Ajuntament de Barcelona. **Edició:** Imatge i Producció Editorial. Passeig de la Zona Franca, 60. 08038 Barcelona. Tel. redacció: 93 402 31 11/ 04 / 05. **Secretaria de direcció:** Tel. 93 402 33 18. Fax: 93 402 30 96. Adreces electròniques: bcnrevistes@mail.bcn.es, <http://www.bcn.es/publicacions>. **Direcció:** Joan-Anton Benach. **Coordinació editorial:** Carme Anfosso. **Coordinació Quadern Central:** Jordi Casanovas. **Seccions fixes:** Josep Playà Maset, Núria Escur. **Col·laboradors:** Pilar Parcerisas, Xavier Güell i Ferrer, Vladimir de Semir, Jordi Balló, Tono Albareda, Daniel Venteo, Abril Martí, Eduard Carbonell, Karles Torra, Antoni Capilla, Jordi Casanovas, Xavi Ayén. **Consell d'Edicions i Publicacions:** Ferran Mascarell, Enric Casas, Joaquim Balsera, Alfredo Jorge Juan, Màrius Rubert, Joan Conde, Glòria Figuerola, Joan A. Dalmau, Oriol Balaguer, Josep M. Lucchetti, José Pérez Freijo. **Selecció citació sumari:** Lluís Permanyer. **Disseny original:** Pintó Fabregat Pinós. **Maquetació:** Santi Ferrando, Olga Toutain. **Fotografia:** Antonio Lajusticia, Eva Guillamet, Carlos Bosch, Ana Portnoy, Rafael Escudé, Manel Armengol, Joan Guerrero, Pepe Encinas, Pere Virgili, Albert Fortuny, Dani Codina, Maria Birulés, Anna Boyé. Arxius: AHCB-AF, Brangulí, Miserachs, Maspons. **Il·lustració:** Sílvia Alcoba. **Correcció i traducció:** Tau Traductors, L'Apòstrof, SCCL. **Edició de web:** Miquel Navarro. **Disseny i maquetació de web:** Elisenda Bonet. **Fotomecànica i impressió:** Impremta Municipal. **Subscripcions:** M. Àngels Alonso. **Administració:** Ascensión García. Tel. 93 402 31 10. **Distribució:** Tel. 93 402 31 30. Passeig de la Zona Franca, 60. **Dipòsit legal:** B. 37.375/85 **ISSN:** 0214-6223 BARCELONA. METRÒPOLIS MEDITERRÀNIA s'edita en castellà i català. **Informació:** Tel. 93 402 31 30. Els articles de col·laboració que publica B.MM expressen l'opinió dels seus autors, la qual no ha de ser necessàriament compartida pels responsables de la revista.

Poètiques immaterials a la col·lecció

Macba

TEXT **Pilar Parcerisas**

Les darreres adquisicions del Museu d'Art Contemporani de Barcelona eixamplen i projecten algunes de les vies ja apuntades a la seva col·lecció, com ho posa de manifest l'última posada en escena, que atorga una importància primordial a les poètiques de l'art expandit dels anys seixanta i setanta del segle XX i a la relectura que n'ha fet la nova generació dels anys noranta.

Si en altres presentacions s'havia optat per una reconstrucció d'un paisatge històric d'acord amb l'evolució de l'art contemporani de les últimes dècades, l'opció actual té un discurs obert, basat en l'art com a experiència estètica, que integra tant l'autor com l'espectador, sota formats tan diversos com el dibuix, l'escriptura, la fotografia, el vídeo, l'acció o el cinema, que destaquen per la seva immaterialitat.

Seguint el rastre de la recent exposició *Art i utopia. L'acció restringida*, s'emfasitza la dimensió textual i poètica de l'obra d'art, la relació entre pintura i poesia, amb la incorporació de les nou pintures literàries de Marcel Broodthaers *L'art et les mots* (1975) i els dibuixos de Nancy Spero, Henri Michaux, Philip Guston, entre altres.

Alhora, se situa el constructivisme com a estètica precursora de l'art a l'espai, àmbit que protagonitza el film *Operación H*, de Nestor Basterretxea, realitzat en col·laboració amb Oteiza i música de Luis de Pablo, un film publicitari encarregat per les indústries Huarte que, pel seu acusat esteticisme, no va poder ser emprat per a aquesta funció. El cinema d'exposició o el vídeo en relació amb l'espai té un paper preponderant a les noves incorporacions, amb David Lamelas, Dara Birnbaum, Malcolm Le Grice, el tàndem Warhol-Nameth o la col·laboració d'Hélio Oiticica amb Neville d'Almeida. Destaquen el caràcter escultural del con de llum que projecta Anthony McCall i que embolcalla obra i espectador a l'espai, així com l'*Anarchitekton* (2002-2004), de Jordi Colomer. No s'oblida tampoc l'experimentació al voltant de la narrativa i la performativitat feminista amb accions cabdals i pioneres de Valie Export, com *Cutting* (1967-1968) o *Organic Honey's Visual Telephaty* (1972), de Joan Jonas. Dins d'aquest esperit multimèdia de les poètiques pop, minimalistes i conceptuals, cal esmentar l'adquisició de la revista *Aspen* (1965-1971).

L'activisme i les pràctiques poètico-polítiques en un món global també hi tenen cabuda, amb tota la documentació del grup argentí Tucumán arde (1968). Cal afegir-hi altres agents de creació, com els col·lectius espanyols CVA i Agustín Parejo School (1982-1994), i les publicacions dels *Arxius F.X. sobre la fi de l'art*, de Pedro G. Romero, que prenen la iconoclàstia espanyola com a tema.

Les novetats es tanquen amb les poètiques relacionals d'aquells artistes que treballen amb esperit crític a l'esfera pública en el marc de processos artístics i/o socials, com Harun Farocki, amb la trilogia de pel·lícules sobre la guerra del Golf titulada *Eye Machine* (2000-2003); les obres d'Alice Creischer i Andreas Siekmann; organitzadors artístics del projecte *Ex-Argentina* sobre la crisi del 2001; Krzysztof Wodiczko, creador d'artefactes ortoterapèutics per a *homeless* i minusvàlids socials, etc.

Helio Oiticica & Neville d'Almeida

CC3-Mallern / Cosmococa Programa-in-Progress (1973)
Foto: Galeria Fortes Vilaá, Sao Paulo y Prometo H.O., Rio de Janeiro / César Oiticica Filho
© Hélio Oiticica / Neville d'Almeida, 2004

El discurs de les últimes compres del Macba creua de forma transversal els llenguatges expandits dels anys seixanta i setanta amb la noció d'alteritat i espai social i polític, i conclou amb les poètiques relacionals generadores de processos artístics autònoms i anònims de dissolució de l'art en la societat.

Massagué,

entre els cinquanta
millors científics
del món

TEXT **Vladimir de Semir**

Joan Massagué és l'únic científic espanyol que figura entre els cinquanta més citats del món. Va néixer a Barcelona el 1953, on es va doctorar en Bioquímica per la Universitat de Barcelona (1978). Es va traslladar el 1982 a la Universitat de Brown, a Rhode Island (EUA), on va realitzar el seu primer descobriment rellevant: l'estructura del receptor de la insulina. El 1989, el Memorial Sloan-Kettering Cancer Center de Nova York el va contractar per ser al capdavant del seu departament de Biologia Cel·lular i Genètica, en el qual dirigeix el Programa de Biologia i Genètica del Càncer. El 2004 va rebre, juntament amb altres quatre experts en la lluita contra el càncer, el premi Príncep de Astúries de Investigación Científica.

Els seus treballs s'han centrat, sobretot, en l'estudi d'algunes glicoproteïnes responsables de la transformació cel·lular. Amb ells persegueix combatre el càncer atacant el procés de la metastasi, que és la responsable de la mort del 90% de les persones afectades per un tumor sòlid.

Fa quatre anys que col·labora com a assessor del Parc Científic de la Universitat de Barcelona. La situació que viu la ciència al nostre país, la gran distància que la separa de la que ell mateix viu dia a dia als Estats Units i el paper de l'Administració en el seu desenvolupament són algunes de les preocupacions de Massagué. Considera que "tot i la fugida de cervells, la majoria del talent és a Espanya". Creu que s'han de dedicar més recursos a la investigació científica si Espanya vol ocupar un lloc en el tren de la societat del coneixement i valora positivament el creixement de la comunicació i divulgació científica que ha experimentat el nostre país, concretament pel que fa a ciències de la salut. "A mesura que creixi l'especialització del periodista i el coneixement del públic en aquests temes, hi haurà més i millor ciència", va expressar després del recent premi recollit a Oviedo. "En aquest sentit, és essencial que el públic espanyol estigui més ben informat sobre les figures científiques de gran valor que hi ha dins del país i de les fites, oportunitats i reptes. I que sigui crític amb personatges més donats a cultivar la seva pròpia imatge que a fer una bona feina".

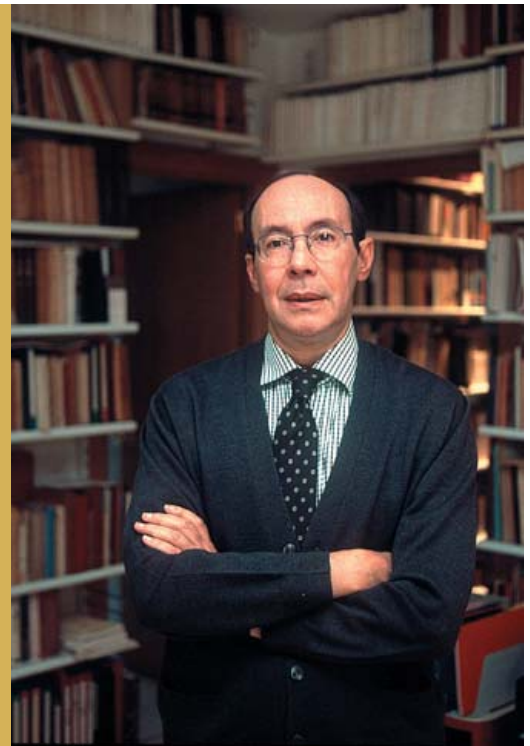
La seva recepta actual per a la lluita contra els càncers és una millor prevenció, un diagnòstic més afinat i precoç, un millor coneixement de la predisposició genètica de cada individu a diversos càncers, un millor coneixement del comportament de la cèl·lula cancerosa, millors dianes per atacar amb nous fàrmacs, reducció de despeses de producció d'aquests i un millor coneixement de les mutacions que existeixen a cada tumor per atallar-les amb la combinació més apropiada de fàrmacs.

Segons informava *El País* el 22 de novembre de 2004, el Govern català ha proposat a Joan Massagué que dirigeixi una línia d'investigació sobre el càncer, que seria complementària de la seva tasca actual al Memorial Sloan-Kettering Cancer Center de Nova York. De moment, l'investigador ha remès als departaments de Salut i Universitats un document en què enumera les condicions que serien necessàries per poder dur a terme una hipotètica col·laboració en la investigació sobre els processos de metastasi. El Govern català està disposat a realitzar, en principi, l'esforç pressupostari i estructural necessari perquè l'investigador accepti l'oferta, ja que la investigació biomèdica és una prioritat de la Generalitat i de la ciutat de Barcelona.

Francisco Rico

l'Any del Llibre

TEXT **Sergi Doria**

Quart centenari del *Quijote* a Barcelona, capital de l'edició. La complicitat de Barcelona amb Cervantes desprèn una vella, coneguda olor d'afinitats electives. L'escriptor passeja el seu heroi pel passeig de Colom, Santa Maria del Mar o la impremta de Sebastià de Comellas del carrer del Call: *Aquí se imprimen libros*, tota una declaració de principis. Al llarg dels segles, les lletres catalanes van glossar el cavaller de la trista figura. Pau Pífferrer copsava, a mitjan segle XIX, la visió romàntica del peripatètic desfici a lloms de l'idealisme. Amb l'Any del Llibre i la Lectura en marxa, la triada Cervantes-*Quijote*-Barcelona revifarà entre les pedres gòtiques del Museu d'Història de Catalunya i ressonarà amb remor de galeres a les Drassanes.

El cervantisme compta a casa nostra amb una generosa nòmina d'estudiosos. Martí de Riquer, Carme Riera i Francisco Rico intervinen l'abril en un simposi que indagarà la relació de l'autor del *Quijote* amb Barcelona. Catedràtic de Literatures Hispàniques Medievales a la UAB i membre de la RAE, el professor Rico és un pertinaç explorador literari: de l'edat mitjana al segle XVII. Al capdavant d'un centenar de cervantistes presentava el passat octubre l'edició commemorativa del quart centenari: dos volums que publica Galaxia Gutenberg-Círculo de Lectores on s'amplien els continguts de l'edició de 1998. Més que del *Quijote*, s'escau parlar d'una veritable enciclopèdia cervantina, una *summa* quixotesca. El primer volum s'obre amb l'estudi de Fernando Lázaro

Carreter i la novel·la compta amb notes a peu de pàgina que ajuden la lectura sense entorpir-la. Ho apunta Martí de Riquer: sembla que Cervantes ens conti la història a cau d'orella. Aquesta proximitat de l'autor ha estat també subratllada per Rico: el mèrit de Cervantes és evitar la grandiloqüència, escriure com parlava. Si el primer volum acull el cabal narratiu, el segon desmunta l'artefacte literari: cada capítol és resumit i comentat per un especialista; es fa una tria de l'oceànica bibliografia cervantina i s'argumenten els canvis que la present edició introdueix respecte a les edicions prínceps de 1605 i 1615. Als apèndixs trobem una exhaustiva deconstrucció de la matèria primera que va nodrir l'escriptura: des del llenguatge fins a les dites, passant per una deliciosa antologia dels llibres de cavalleries que van poder inspirar Cervantes. No manquen il·lustracions: cartografies, indumentàries, armes i objectes de la vida quotidiana al segle XVII. En una altra secció, la biblioteca d'Alonso Quijano reapareix amb les tipografies que van estovar el cervell del cavaller.

En total, tres mil planes. Ara només resta obrir el llibre: acariciar la finor del paper, assaborir cada mot. Llegir Cervantes a la ciutat que va inspirar la segona part d'una obra immortal. Perquè, com adverteix el professor Rico, no hem d'oblidar que, a més d'un centenari, el *Quijote* és, sobretot, una novel·la: la més universal que tenim.

onze anys d'expansió

Créixer per créixer no és l'objectiu

TEXT **Xavier Güell i Ferrer**

Sempre va bé parar-se a reflexionar sobre qüestions que hom acostuma a acceptar com a veritats inqüestionables. En el món de l'economia, un d'aquests dogmes de fe és la variació del PIB (producte interior brut). He dit variació i hauria d'haver dit creixement, perquè *sempre* creix. Serveixi de mostra la pràctica, entre els erudits en la matèria, de no parlar de recessió si no es registren, com a mínim, dos trimestres consecutius de descens. Els signes negatius no són de fiar i generen malestar. Contràriament, amb un de positiu és suficient per qualificar de creixement la variació del PIB.

L'actual conjuntura econòmica de l'àrea de Barcelona i, per extensió, de Catalunya, no ens planteja aquest dilema. Amb el 2004, ja són onze anys d'expansió sostinguda. Un creixement real del PIB que provisionalment s'estima entorn del 2,6%, superant la mitjana europea. Un procés liderat, en termes relatius i per quart any consecutiu, per la construcció. Pel que fa a la demanda, el consum, tant públic com privat, ha estat el protagonista aquest darrer quadrienni. Sense afegir-hi més detalls, ningú no diria que aquesta radiografia del creixement correspon a una de les regions més desenvolupades d'Europa i de les més apreciades en qualitat de vida.

A aquests dos trets s'hi afegeix un creixement del terciari estabilitzat entorn del 3% i una recuperació de la producció industrial fins a vorejar la cota del 2%. El valor d'aquesta dada, si els resultats definitius ho confirmen, no rau tant en la seva magnitud com en el fet que sembla tancar un període de deu trimestres consecutius de quasi estancament. Aquesta evolució més o menys puntual no s'ha de deslligar de la tendència més estructural que, d'ençà del 1999, es desprèn d'un creixement de la producció industrial clarament inferior al del conjunt de l'economia. Tot un símbol per a la que ha estat

considerada la fàbrica d'Espanya i un dels motors econòmics d'Europa. Mentre avança el procés de transformació i modernització del teixit productiu català que en pocs anys ens ha de portar a ser altament competitiu en activitats amb un elevat component de coneixement, les macromagnituds econòmiques ofereixen la imatge d'un país que viu per sobre de les seves possibilitats, que malbarata capacitat de creixement alhora que hipoteca —una mica més cada dia— el seu futur. Com s'ha d'interpretar, si no, el fet que s'incentivi, per activa o per passiva, l'augment de la despesa corrent de les famílies mitjançant l'assumpció de nivells d'endeutament preocupants segons veus molt autoritzades? Que per a bancs i caixes sigui menys arriscat i problemàtic finançar "totxo" que donar suport amb crèdits a projectes empresarials, no vol dir que sigui el millor per al conjunt de la societat. El desequilibri cada cop més accentuat entre el creixement inflacionista de la demanda interna i el dèficit exterior s'allarga massa en el temps. Això obliga a desconfiar d'una correcció automàtica a mitjà termini, atès que l'evolució prevista de la conjuntura mundial no hi ajudarà.

cinema document

L'exigència del real

TEXT **Jordi Balló**

La percepció positiva que en tenen els ciutadans es deu a l'encreuament de diverses estratègies que han confluït en el temps. La primera, la més decisiva, és l'exigència per part del públic d'un tipus de cinema que afronti els reptes de la veritat, que respongui al seu desig de realitat. Cada època troba el llenguatge més afí per formalitzar aquest repte. I és evident que el que en diem "cinema documental" o "documental de creació" (per separar-ho del model instal·lat en la televisió de continuïtat) respon eficaçment a aquesta expectativa. Aquests films prenen la responsabilitat de narrar

Seqüència de la pel·lícula "La muerte de nadie. El enigma Heinz Chez", amb guió i direcció de Joan Dolç.

allò que sembla ocult, de complir una funció reveladora. I és aquí on troben el seu major sentit, el seu ressò transcendent.

Aquests films han generat un moviment creatiu molt fèrtil, en el qual coincideixen directors de diverses generacions treballant al mateix temps. Aquesta interrelació —que té un substrat formatiu— és excepcional, perquè proposa un model totalment genuí de com edificar les noves poètiques creatives. En la confiança mútua entre directors més consagrats i d'altres de més joves és on es troba la més gran originalitat del que està passant en el documental a Barcelona, cosa que resulta més interessant per als observadors internacionals. El prestigiós festival Cinéma du Réel, que organitza anualment el Centre Pompidou de París, dedica la retrospectiva principal de la seva propera edició de 2005 al documental contemporani a Espanya i intenta establir les traces de filiació anteriors, de manera que així reconeix una de les característiques centrals d'aquesta topografia creadora, particularment la que es produeix des de Barcelona: el fet de reprendre el fil d'una tradició amb autors que han obert camí. És tot un símptoma.

Ens trobem enmig d'una situació viva, amb dificultats, però que no es pot considerar fruit d'una moda passatgera. És un moviment on el procés de filiació no determina una rutina imitativa, sinó que estableix un encadenament on un film "beu i aprèn", per dir-ho en terminologia kantiana, de l'anterior. Alguns films obren perspectives, esclertes a partir de les quals d'altres van eixamplant les seves possibilitats creadores. L'aliment d'aquest model serà la peça essencial del futur. Els debutants en els llargmetratges documentals han sabut alertar sobre noves possibilitats creatives, però no ho han fet contra el seu entorn, com si cada film fos només fruit d'una excepcionalitat autosuficient. Aquest dispositiu, aquest esperit de "comunitat de cineastes" és el que s'ha de mantenir, el que garanteix que el cinema documental no segueixi les lleis implacables de la uniformització.

Les ONG lluiten en bona mesura contra corrent: contra les tendències neoliberals del Fons Monetari i del Banc Mundial, contra la falta de polítiques públiques de desenvolupament i d'ajuda internacional, contra la tendència caritativa dels finançadors locals i també contra la seva pròpia dispersió. En aquest context, els cal orientar el seu treball a enfortir les capacitats dels agents de desenvolupament més que no pas a crear infraestructures o fer accions pal·liatives de la pobresa.

Desenvolupament, ONG i Objectius del Mil·lenni

TEXT

Tono Albareda
President de
Cooperació i
de la Federació
Catalana
d'ONG per al
Desenvolupament

IL·LUSTRACIÓ
Silvia Alcoba

FOTO
Ana Portnoy

● En l'any 2000 es reuneixen a la seu de Nacions Unides més de 180 caps d'Estat i primers ministres amb la intenció d'establir, en l'anomenada Cimera del Mil·lenni, uns objectius per pal·liar significativament la pobresa en el món. Es tracta d'aconseguir que en l'any 2015 la pobresa i les seves conseqüències (la fam, la mortalitat infantil, l'analfabetisme, la falta d'accés a l'aigua potable, etc.) siguin eliminades o reduïdes a la meitat. L'últim dels Objectius del Mil·lenni marca la necessitat imprescindible d'incrementar l'ajuda al desenvolupament per poder assumir aquesta fita.

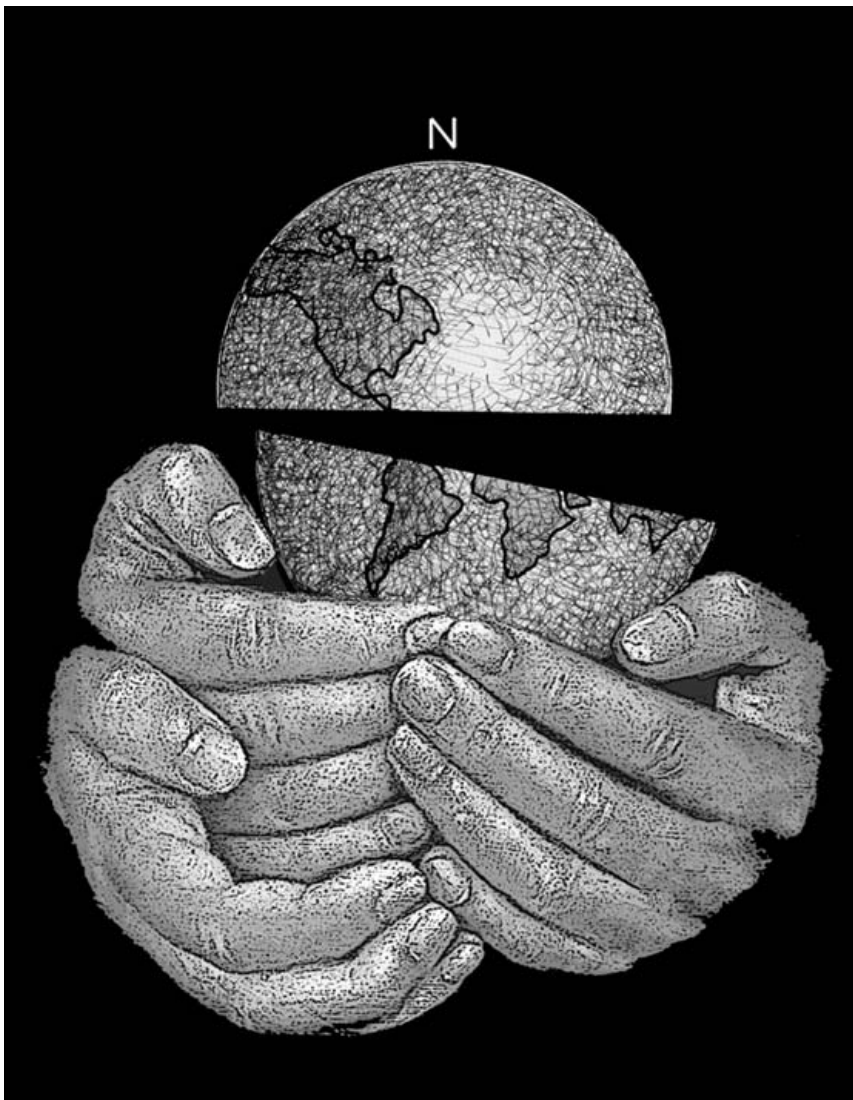
Aquesta cimera es realitza davant d'un panorama econòmic internacional bastant crític: la situació de 54 països ha empitjorat entre 1990 i 2001. El fet que la Xina hagi pogut treure 150 milions de persones de la pobresa ha estat determinant perquè les dades mundials es puguin contemplar sense un pessimisme total.

La Cimera es realitza, per altra banda, en una situació mundial on el model econòmic dominant és el neoliberalisme i on els organismes econòmics multilaterals, el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional, condicionen amb duresa la política econòmica de pràcticament tots els països. La característica bàsica d'aquesta situació és la preponderància del mercat sobre qualsevol altra consideració. Aquests dos elements, una realitat objectiva i una determinada política dominant a escala internacional, són les referències que hauríem de tenir presents per plantejar-nos com podem actuar per aconseguir avançar cap a un desenvolupament d'acord amb els Objectius del Mil·lenni, tenint en compte, a més, que els canvis provo-

cats pels atemptats de l'11 de setembre han portat a prioritzar, en molts casos, la seguretat enfront de la lluita contra la pobresa o qualsevol altre dels objectius.

La falta de voluntat per generar polítiques públiques que impulsin el desenvolupament en la majoria de països i les dificultats per dur-les a terme quan n'hi ha –quan cal enfrontar-se amb el pagament del deute o els condicionaments del FMI i del BM– fan que el paper de les ONG de Desenvolupament (ONGD) sigui necessari però estigui fortament condicionat. Si no hi ha polítiques públiques de desenvolupament, quin desenvolupament hem d'aconseguir les ONGD?

Quan el Banc Mundial “recomana” (més aviat exigeix) als països d'Àfrica immersos en la misèria que es pagui per assistir a l'escola, posant en perill tot el sistema d'ensenyament d'un país; quan les polítiques públiques que s'impulsen consideren que l'ensenyament és una mercaderia i no un dret, ¿el paper de les ONG es limita a posar “pedaços” perquè les reformes siguin menys traumàtiques? Amb una ajuda al desenvolupament quantitativament petita (aproximadament el 0,2 del PIB dels països rics), amb un panorama de creixement lent, amb unes relacions d'intercanvi comercial injustes, amb barreres per als productes que podrien exportar els països empobrits i amb un pes del deute que absorbeix parts substancials dels pressupostos, sembla evident que és difícil, per no dir impossible, que països empobrits puguin entrar en la via del desenvolupament. La Xina i, més limitadament, l'Índia, serien l'excepció, i precisament per no seguir les recomanacions del BM i del FMI, no tenir un deute extern sig-

nificatiu i tenir un nombre d'habitants que garanteix un mercat intern immens.

Al mateix temps, tant a escala internacional com a l'interior dels països, s'està produint un fort increment de les desigualtats, de tal manera que a la història de la humanitat no hi havia hagut mai una concentració de la riquesa com l'actual. A més, la teoria que primer cal crear riquesa i després ja es produirà un efecte de repartició s'ha demostrat que no funciona, i menys si s'acompanya amb pràctiques destinades a debilitar la funció social dels Estats.

Tot això ens porta a una situació realment complicada que, de fet, obliga les ONG de Desenvolupament a plantejar-se quina és la seva funció en el món actual i quins requisits han de complir per poder assumir aquesta funció.

En la pràctica, la majoria d'ONGD estan tan immerses en el seu treball quotidià que els queda poc temps per pensar i discutir sobre la seva funció social al present i al futur. En qualsevol cas, el treball que s'hi realitza sembla tan necessari que difícilment estem disposats a considerar-lo discutible.

“Tant a escala internacional com a l'interior dels països s'està produint un fort increment de les desigualtats, de tal manera que a la història de la humanitat no hi havia hagut mai una concentració de la riquesa com l'actual”.

Un altre fet a tenir en compte és l'elevat nombre d'ONG, més de vuitanta federades i més de 350 grups de cooperació o solidaris arreu de Catalunya. Si bé això permet arribar a multitud de sectors i pobles que difícilment realitzarien activitats solidàries sense una ONG específica, per contra significa una dispersió d'esforços a penes justificable i, concretament, dificulta que una part important del sector compti amb els mitjans necessaris per fer un debat en condicions.

Així doncs, podem afirmar que les ONG de Desenvolupament estem lluitant, en bona mesura, contra corrent. Contra les tendències neoliberals del Fons Monetari i del Banc Mundial, contra la falta de polítiques públiques de desenvolupament, contra la falta d'ajuda internacional, contra la tendència caritativa dels finançadors locals, tant institucionals com privats, contra la nostra pròpia dispersió...

Treballar per a la consecució dels Objectius del Mil·lenni implica necessàriament treballar de manera conseqüent per emprendre accions que ajudin a provocar el desenvolupament; és a dir, que ajudin a implantar polítiques públiques de desenvolupament. Això significa que hem de ser molt conscients de quins són els nostres aliats en aquesta tasca d'impuls del desenvolupament.

Si fins al segle passat els grans promotors del desenvolupament eren els Estats, avui dia tenen un paper significatiu les empreses i els sindicats. Són pocs els Estats amb capacitat d'afrontar les regles dels organismes financers internacionals i, per tant, ens trobem que les institucions que adopten un paper més actiu en pro del desenvolupament dels drets dels seus ciutadans (que d'això es tracta) són més aviat les administracions locals que han establert aliances, més o menys explícites, amb els moviments socials (pels drets laborals, ecologistes, feministes, etc.) i el món de la petita empresa, ja sigui privada o cooperativista.

En conseqüència, i partint de la base que les ONG, incloent-hi les més potents, tenen una capacitat financera molt limitada, les seves iniciatives de desenvolupament s'haurien d'orientar més a enfortir les capacitats d'aquests agents de desenvolupament (administracions locals, moviments socials, cooperatives) que no pas a crear infraestructures o realitzar accions pal·liatives de la pobresa.

És un autèntic museu a l'aire lliure que espera encara la seva rehabilitació plena, malgrat la consciència que des de fa uns anys ha pres l'Administració municipal de la riquesa artística i històrica que amaguen els cementiris de Barcelona i la necessitat de vetllar per la seva preservació.

El cementiri de Poblenou: memòria de la Barcelona contemporània

TEXT
Daniel Venteo

FOTOS
Carlos Bosch

● Tot i l'atenció que historiadors i arquitectes li han dedicat, el cementiri del Poblenou continua sent un gran desconegut per a molts barcelonins. Hi ha contribuït, sens dubte, l'abandonament al qual ha estat sotmès durant dècades, tendència que afortunadament ha canviat en els últims anys gràcies a uns renovats Serveis Funeraris de Barcelona que són ben conscients del patrimoni històric, artístic i cultural que representen els cementiris de la ciutat. La posada en marxa d'iniciatives com ara La Ruta dels Cementiris (juny de 2004) i l'exposició sobre l'art als cementiris barcelonins (Casa Amatller, novembre de 2004) contribueixen a popularitzar uns espais que, tot i que conserven necessàriament la seva naturalesa íntima i familiar, ja han passat a formar part del patrimoni urbà de Barcelona.

Cementiri General de Barcelona, de l'Est, de Llevant, vell, etc.: el cementiri del Poblenou forma part de la trama urbana i de l'imaginari col·lectiu de Barcelona. Per als poblenovins és una referència més del barri i així apareix, com no podia ser d'una altra manera, a l'obra literària de l'escriptor més prestigiós i estimat d'aquest barri: Xavier

Benguereel i Llobet. Des de la seva primera novel·la, *Pàgines d'un adolescent* (1930), fins a la seva emblemàtica *Icària, Icària...* (1974), passant per d'altres ambientades al Poblenou com ara *Suburbi* (1936) o *Llibre del Retorn* (1977), el cementiri vell és un escenari més de la vida quotidiana dels personatges de la rica obra de Benguerel. Històricament, tanmateix, el barri i el cementiri s'han ignorat mútuament, han viscut d'esquena l'un de l'altre, ja que la imponent tàpia de la vorera del carrer del Taulat es contraposa als edificis d'habitatges de la vorera del davant, sense cap mena de diàleg possible. Als segles XVIII i XIX, com veurem més endavant, el cementiri va ser el cementiri de Barcelona, orientat cap a aquesta, però en terrenys del municipi de Sant Martí de Provençals. Després de la inauguració del de Montjuïc, el 1883, al recinte s'hi va enterrar poca gent perquè quedava petit i després de l'agregació de Sant Martí a Barcelona, el 1897, va esdevenir un entrebanc en el procés de creixement urbà, tot i que per a molts d'altres, el cementiri –de fet, la seva tàpia– es va convertir en una paret més dels centenars de barraques que existien entre aquest i la via del tren, on

actualment hi ha el passeig de Carmen Amaya i on durant dècades, fins a la remodelació olímpica de 1990, hi havia un nucli de barraquisme on han viscut milers de barcelonins: el Transcementiri.

Apropar-nos a la història bicentenària del cementiri del Poblenou ens ajudarà a conèixer la pròpia història de la ciutat i dels seus ciutadans; perquè, tal com va dir l'historiador Manuel Arranz, el recinte és una veritable "lliçó d'història barcelonina".

EL CEMENTIRI DEGÀ DE BARCELONA

Els estralls causats pels brots d'epidèmies han estat un fet determinant de les preocupacions per la higiene al llarg dels segles XVIII i XIX. A Espanya l'epidèmia originada al fossar parroquial del port guipuscoà de Pasajes l'any 1781 –al temps que l'Acadèmia Mèdico-Pràctica de Barcelona denunciava la insalubritat dels de Santa Maria del Mar i del Pi– va provocar un debat a la cort que va culminar amb les reials cèdules de Carles III de juny de 1786 i abril de 1787, que ordenaven la supressió dels cementiris parroquials i la construcció de nous recintes funeraris fora dels nuclis urbans. Carles III feia realitat a Espanya els avenços en matèria de cementiris que s'havien produït

La singularitat del cas de Barcelona és que la construcció del primer cementiri de nova planta fora de la ciutat, edificat entre 1773 i 1775, és més d'una dècada anterior a les disposicions reials. El projecte inicial data, fins i tot, d'abans. La idea es remunta al 1768, quan el bisbe Josep Climent aconseguí del monarca uns terrenys que havien estat dels jesuïtes, expulsats un any abans.

El primer cementiri de nova planta de Barcelona i el primer de tot el país va ser inaugurat i beneït pel bisbe Climent exactament a les tres de la tarda el 13 de març de 1775. A la Biblioteca de Catalunya es conserva impresa la intervenció que hi va pronunciar en català, amb tots els detalls de la cerimònia. El recinte es reduïa a un mur de tancament per evitar les profanacions i una capella que hostatjava ossos exhumats procedents de parròquies i convents. No va tenir mai un caràcter monumental, fet que va ser criticat pels sectors benestants de la ciutat, que volien continuar sent enterrats a l'interior dels temples centenaris. Al cementiri del bisbe hi van anar a parar fonamentalment els cadàvers de persones sense recursos i de les que morien als hospitals.

Uns anys més tard, la guerra de la Independència no només va frenar la realització d'un projecte per construir nous

a França i Itàlia durant les dues dècades anteriors. Aquestes mesures d'higiene i d'aprofitament del sòl es produïen en un context de gran creixement demogràfic, tot i que d'estancament urbà.

Cal recordar que durant la segona meitat del segle XVIII l'aprofitament de les escasses reserves de sòl es va convertir en una preocupació destacada de les polítiques urbanes. Molts d'aquests espais eren els nombrosos solars dels fossars parroquials, com els de Santa Maria del Mar, Santa Maria del Pi, Sant Pere de les Puel·les, Sant Cugat, Sant Just i Pastor o Sant Pau del Camp, que l'Ajuntament maldava per convertir en nou espai públic.

cementiris, després del brot de febre groga de 1804, sinó que va ocasionar la destrucció del cementiri del bisbe, construït dins de la milla estratègica de defensa de la ciutat. Va ser enderrocat l'estiu de 1813 per les tropes napoleòniques, juntament amb d'altres construccions, com el cementiri de Jesús, a Gràcia, que militarment feien nosa.

EL PROJECTE D'ANTONIO GINESI

Després d'una polèmica sobre l'emplaçament del nou cementiri, finalment les màximes autoritats civils i militars, juntament amb el bisbe Pau de Sitjar, van determinar que el millor espai era el que havia ocupat el del bisbe

La façana del cementiri segons un model de Ginesi. A la pàgina anterior, el grup "El petó de la mort", de Jaume Barba (1930), en què un esquelet alat substitueix el tradicional àngel de la iconografia religiosa funerària.

El panteó neoclàssic del comerciant Carlos Torrens Miralda, obra de Josep Fontserè. A la pàgina següent, creu d'inspiració celta de Leandre Albareda

“El disseny proposat per Ginesi va ser una aportació personal al llenguatge neoclàssic dominant, fet que li va valer la crítica del màxim exponent de l’arquitectura acadèmica”.

Clement. L’any 1818 el Bisbat, que de nou dirigia i sufragava les obres, va encarregar el projecte al jove arquitecte italià Antonio Ginesi (1790-1824), que residia a Barcelona en qualitat de vicecònsol del Gran Ducat de Toscana. El nou cementiri era beneït i inaugurat el 15 d’abril de 1819 i estava totalment sota control eclesiàstic. Les coses van canviar uns quants mesos després amb la restauració del règim constitucional, que va intentar donar més visibilitat social a les juntes d’obrers de les parròquies amb una major representació, tot i que el domini episcopal es va restituir plenament amb el retorn de Ferran VII al poder al final de 1823.

El disseny proposat per de Ginesi –que és el que trobem en l’actualitat, amb les ampliacions posteriors– va ser una aportació personal de l’arquitecte italià al llenguatge neoclàssic dominant, fet que li va valer la crítica del màxim exponent de l’arquitectura acadèmica, Antoni Celles, director de l’Acadèmia d’Arquitectura de Barcelona. Aquest i Ginesi van mantenir un encès debat a les pàgines del *Diario de Barcelona* al llarg del 1823. Celles va qualificar el jove italià d’arquitecte “cismàtic” per no respectar les lleis de l’arquitectura i afirmava, entre d’altres coses, que “*el que se separe pues de estos preceptos hasta el grado de hacer de forma piramidal las casas de habitación, y las capillas de los cementerios enriquecidas con nimios adornos, y formadas de partes eterogeneas, tendrá la desgracia de asemejarse a Borromini y a Churriguera, que corrompiendo los bellos principios del arte solo hallaron su celebridad entre los que no racionaron*” (17 d’abril de 1823).

Sense perdre el bon humor, Ginesi li va contestar que “*infeliz la obra que no merece siquiera la crítica*”, per, tot seguit, sentenciar de manera kantiana que “*en obras de gusto cada uno tiene su modo de ver; y no todos alcanzan el verdadero modo de ver por más que hayan leído el librito que trata de este arte y que con el mismo en la mano examinen las obras que se proponen criticar*” (30 d’abril de 1823). I uns dies més tard, tancant la polèmica, Ginesi conclouia que “*dejo a parte de contestar a otras impertinentes puerilidades, pues no somos aquí entre niños del aula y me contentaré con asegurar al Sr. A. C. que he visto, como desea, los jónicos, griegos y romanos, que he visto las órdenes de arquitectura, que sé (como sabe todo pobre estudiante) a que servían las ejederas y el destino que los anti-*

guos daban al friso y le suplicaré finalmente tenga la bondad en adelante de dejarse de estas frioleras escolásticas y de hacerme la justicia de creer que quien ha perdido su juventud y su salud en los desiertos de la Grecia y del Egipto, y dado a luz los más pequeños detalles de los mejores monumentos de todas épocas, sabría sin duda si lo juzgara a propósito, dibujar un orden de arquitectura completo, sin que le faltasen ni una siquiera de sus muchas demasías” (13 de maig de 1823). A Celles se li escapava que com a resultat dels seus viatges Ginesi havia escrit l’obra *Nuovo corso d’architettura civile dedotta dai migliori monumenti greci, romani, e italiani del cinquecento* (Florència, 1813, reeditada el 1997) i que, efectivament, el seu estat de salut no devia ser gaire bo perquè l’arquitecte italià moria un any després a l’edat de trenta-quatre anys i era enterrat al mateix cementiri que ell havia projectat. A Barcelona Ginesi va deixar vídua Dolores Rodríguez, que el 1832 intentava ser localitzada infructuosament a les pàgines d’*El Brusi* pel cònsol general de Toscana per un assumpte relatiu a la successió de l’arquitecte italià.

Una de les característiques principals del projecte de Ginesi és el tractament igualitari de les galeries de nínxols –fet que també va irritar la societat benestant–, comple-

Panteó projectat el 1907 per Mariano de Thós, un dels pocs exemples modernistes del cementiri.

A la pàgina següent, panteó neogòtic de l'arquitecte Josep Oriol Mestres, i una altra mostra de construcció modernista, obra d'Enric Sagnier.

mentades amb unes quantes sepultures a terra, amb lloses exactament iguals i de la mateixa tipografia que les de l'interior de les esglésies, com les que encara es conserven just després de l'entrada al recinte, de fabricants d'indianes i grans comerciants, com ara Gabriel Bonaplata i Esteve Guilla, datades el mateix 1819.

El referent que Ginesi va imitar és l'anomenat cementiri de tipus mediterrani, inspirat en el de Pisa construït al final del segle XIII. Les seves característiques principals són la planta rectangular, de tipus claustral envoltada de murs perimetrals elevats; una entrada monumental envoltada per una plaça semicircular; una capella i dependències auxiliars al final de l'eix principal del recinte, en el centre del qual es troba un monument –habitualment una creu–,

i quatre departaments per a les inhumacions. En el cas del de Poblenou, aquest monument central és el cenotafi dedicat a la memòria de les víctimes del brot de febre groga de 1821, que va ocasionar més de 6.000 morts.

La Reial Acadèmia de Belles Arts de San Fernando, com ja feien altres acadèmies similars de la resta d'Europa, va fixar el seu cànon de cementiri prototípic a partir de les principals característiques del cementiri mediterrani. Els acadèmics van viatjar per tot Europa i van redactar memòries sobre els cementiris d'altres ciutats que calia imitar, com els de Mòdena, Torí, Livorno o Viena. Com a institució encarregada d'aprovar els programes arquitectònics de les noves construccions d'edificis monumentals a Espanya, l'Acadèmia va imposar el seu cànon estètic i aquest va tenir

“L'estira i arronsa entre Bisbat i Ajuntament per la gestió del cementiri va ser una constant des de la seva construcció, però el 1835, en plena revolució liberal, es va decantar del vessant municipal”.

una traducció nítida en els grans cementiris construïts durant les primeres dècades del segle XIX a Madrid, Cadis, Sevilla, Granada, Saragossa i també a Barcelona.

A l'arxiu de l'Acadèmia es conserven vint-i-set projectes que van ser realitzats com a exercicis dels estudiants entre els anys 1787 i 1845. D'aquests, un guarda estretes similituds amb el projecte d'Antonio Ginesi. Es tracta d'un projecte de Miguel Arévalo, sense datar, per a la ciutat de Valladolid. La façana, de les mateixes característiques que la de Barcelona, també integra dues piràmides idèntiques a les de l'italià. El gust per l'estètica egípcia es va portar fins al límit en un altre projecte no realitzat: el novembre de 1832 Ramon Moler proposava un nou cementiri general per a Barcelona basat en una gran piràmide en el centre d'una creu grega.

LA MONUMENTALITZACIÓ DEL RECINTE

L'estira i arronsa entre el Bisbat i l'Ajuntament per la gestió del cementiri va ser una constant des de la seva construcció i el 1835, en plena revolució liberal, es va decantar cap al vessant municipal, quan una llei va transferir als ajuntaments la titularitat dels recintes. Va ser durant el període del cèlebre governador civil progressista José Melchor Prat, personatge que es va implicar decididament en la revitalització de la societat i la política barcelonines de mitjan segle XIX, quan el cementiri va passar irreversiblement a l'esfera de l'Ajuntament. La nova etapa va tenir algunes conseqüències rellevants, com ara la formació del nucli del recinte protestant, la redacció d'un nou reglament que substituïa el de 1819 de l'època del bisbe Sitjar, el projecte de l'ampliació i fins i tot la normalització lingüística dels textos dels epitafis amb la col·laboració d'una institució, l'Acadèmia de Bones Lletres, que experimentava en aquells anys un ric i influent període que la convertia en una veritable acadèmia nacional, molt abans de la creació de l'Institut d'Estudis Catalans.

Convertit en lloc de passeig per als barcelonins, consta que a mitjan segle XIX s'elaborava una publicació que recollia les inscripcions funeràries més singulars. Una és, sens dubte, el testimoni d'un home que suposadament narra en primera persona la causa de la seva mort: “Josep Verneda em digué. Jo, que sense mals ni danys, passats setanta-nou anys, robust i trempat visqué, un metge... no diré qui, sols un dia em visità, un vomitiu m'ordenà, responguí que no'l volia; em digué que em curaria i vaig morir l'endemà” (departament primer, perímetre, nínxol 3719).

“Mig segle després del brot de febre groga del Trienni Liberal, el 1870, en un nou context revolucionari, un nou brot va posar de manifest la problemàtica de l'estat del cementiri”.

A principis de la dècada de 1840, al temps que Josep Mas i Vila treballava en la construcció de la façana neoclàssica de la Casa de la Ciutat, construïa el pòrtic de l'entrada principal al cementiri, que anteriorment havia estat una simple porta d'accés, tal com es pot observar en gravats de títols de propietat de diversos anys.

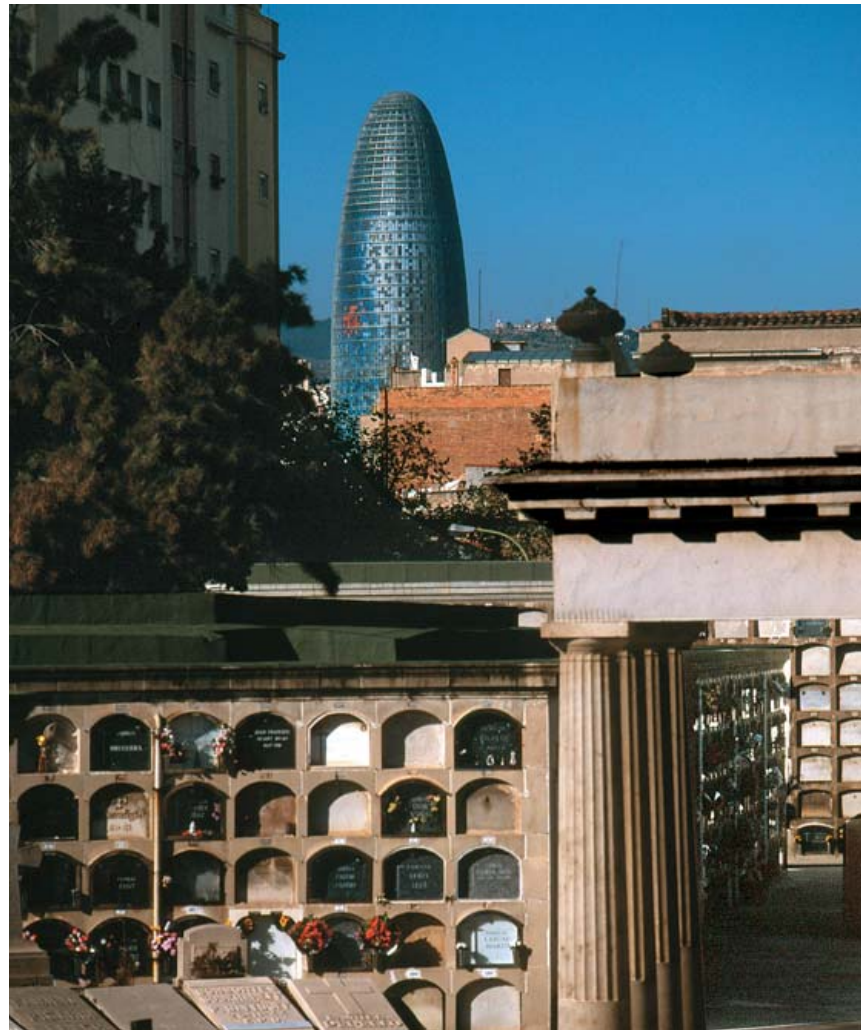
El 1846 –un cop instaurat al país el règim moderat conservador–, l'arquitecte Miquel Garriga i Roca, en un article publicat a les pàgines del *Boletín Enciclopédico de Nobles Artes*, proposa monumentalitzar el conjunt, mitjançant la seva ampliació per a les classes benestants i la construcció de panteons familiars. Un any abans de l'inici dels treballs a càrrec de l'arquitecte Juan Nolla Cortés, el 1848 l'Ajuntament aconseguia l'annexió dels terrenys on estava situat el cementiri i el passeig que hi menava (avui avinguda d'Ícaria), que fins llavors encara pertanyien al municipi de Sant Martí de Provençals.

Amb els anys, al nou departament es concentraran els panteons i capelles monumentals de les grans famílies industrials i financeres de la segona meitat del segle XIX, com ara els Bonaplata, Arañó, Ricart, Jaumeandreu, Muntadas, Güell i Arnús; indians com Daniel Arabitg; els alcaldes Marià de Cabanes i Manuel Porcar; els Brusí; el músic i polític Anselm Clavé, i nínxols com el de l'ideòleg Valentí Almirall, entre molts altres.

Una de les aportacions de gran qualitat de Nolla en l'ampliació del recinte de Ginesi va ser, sens dubte, la nova Sala de Junes. Aquest esplèndid edifici de 1852, que es conserva actualment intacte en tots els seus elements originals tant exteriors com interiors, dels quals destaca l'estucat de l'interior, encara avui no té llum elèctrica, com tampoc no en té la resta del cementiri –a excepció de les oficines–, que es tanca quan cau el sol. En l'actualitat aquest edifici neoclàssic acull l'arxiu històric del cementiri, que reclama una actuació de millora urgent. En aquest valuós fons es conserven els expedients d'edificació dels panteons del recinte i els llibres de registre d'inhumacions dels segles XIX i XX, així com altres expedients històrics dels cementiris de Montjuïc, Sarrià, Sant Andreu, Sants, Les Corts i Horta, entre d'altres.

L'OFEC DEL CEMENTIRI

Al seu plànol d'eixample, Cerdà suprimia el cementiri del Poblenou i ubicava el nou en una zona limítrofa dels municipis de Gràcia i Sant Martí, una altra vegada en

terrenys que no pertanyien al municipi de Barcelona, externalitzant del seu terme les infraestructures incòmodes, fet que va provocar el rebuig dels municipis del Pla, que van aconseguir d'avortar el projecte concebut des de la plaça de Sant Jaume però que finalment serien annexionats al final de segle. El 1858, quaranta anys després de la seva posada en marxa, es calculava que des de 1819 s'havien enterrat uns 151.000 cossos en 12.250 sepultures. Durant les dècades de 1860 i 1870 la densificació del cementiri va ser espectacular, amb l'autorització per construir nous panteons i capelles laterals a l'interior de les illes del primer departament, que fins llavors havien estat zones enjardinades, i la construcció de noves galeries de nínxols i panteons al departament tercer, antigament anomenat “dels pobres”, on encara avui es conserven els pilars de les fosses comunes posteriors a 1855, testimoni genuí de la Barcelona treballadora, popular i anònima.

Les divergències entre l'Ajuntament i la junta autònoma del cementiri, sumades a la inestabilitat política general, van provocar la degradació gradual del recinte. Mig segle després del brot de febre groga del Trienni Liberal, el 1870, en un nou context revolucionari, un nou brot va posar de manifest la

problemàtica de l'estat del cementiri i l'Ajuntament va recórrer completament la seva direcció per intentar donar resposta als reptes que tenia plantejats.

Tot i que la llei municipal de 1877 determinava que l'administració dels cementiris era competència municipal, l'enfortiment de l'Església durant el règim conservador de la Restauració va reanimar el debat entre l'Ajuntament i el Bisbat tant pel que fa a la gestió del cementiri com quant a l'emplaçament del nou que s'havia de construir. En el rerefons de la discussió també planava una qüestió econòmica: la major capacitat que reclamava l'Ajuntament d'imposar arbitris sobre els enterraments, en detriment dels que percebia l'Església. De l'enfrontament entre el bisbe Urquinaona i l'alcalde Rius i Taulet, que havia promès una nova necròpolis a la muntanya de Montjuïc, en va sortir vencedor el cèlebre alcalde liberal, que el 1883 inaugurava el nou recinte. Com ja havia succeït amb el del Poblenou, poc després de la seva inauguració, el cementiri de Montjuïc es va estrenar dramàticament i massivament amb una altra epidèmia, la de còlera de 1885, amb més de 1.300 morts.

L'absència de panteons modernistes al Poblenou denota clarament que el centre d'atenció s'ha traslladat a

Montjuïc. Poques famílies són les que construïren nous panteons a la zona noble del Poblenou, com el de la Prats-Marsó, que en l'actualitat es troba molt degradat.

Amb la regeneració de la vida política municipal arran de les eleccions de 1901 el recinte del Poblenou va experimentar una nova etapa de vitalitat. El 1906 la Comissió de Cementiris va proposar al ple municipal la "neutralització", és a dir, la secularització, de tots els cementiris no només de la ciutat, sinó d'Espanya. La iniciativa, tanmateix, no va trobar el suport d'altres ajuntaments i no va prosperar. No va ser fins mig quart de segle després, amb la proclamació de la II República, que la competència exclusiva dels cementiris civils va ser municipal i es van enderrocar les tàpies que separaven els recintes catòlics dels civils i d'altres confessions. El novembre de 1931, al mateix temps que el Govern municipal republicà acordava l'enderroc d'aquestes tàpies, també s'acordava "la continuació imprescindible de les obres de reparació dels nínxols i sepultures en estat ruïnós del cementiri de l'Est". El desembre de 1938, des de Burgos, el franquisme derogava totes les lleis republicanes i ordenava la reconstruc-

(passa a la pàgina 17)

Arc-capella de Francesc de Paula del Villar i detall del panteó d'Evarist Arnús, obra d'Elies Rogent. A la pàgina anterior, el cementiri amb la torre Agbar al fons. A les pàgines següents, nínxol del "Santet", escultura de Rafael Atché i panteó en marbre de Carrara d'Andrés Anglada.

UN MIRALL DE LES CLASSES SOCIALS A LA BARCELONA DEL PERÍODE 1819-1890

El cementiri vell, de l'Est o del Poble Nou, és part integrant dels projectes de futur que durant el segle XIX van promoure el desenvolupament de Barcelona i resultat de les iniciatives culturals i polítiques que van donar forma a la ciutat moderna. Construït per Antonio Ginesi el 1819 i ampliat per Joan Nolla entre 1848 i 1852, els seus anys d'esplendor arriben fins a la celebració de l'Exposició Universal de l'any 1888. Durant aquests anys el cementiri vell va participar plenament en els processos històrics que van marcar l'evolució de la ciutat, va recrear els ideals i ambicions dels seus ciutadans i va ser escenari dels conflictes que els van oposar. La inauguració del cementiri de Montjuïc l'any 1883 va iniciar el lent declivi del cementiri del Poble Nou. Al final del segle XIX el vell recinte funerari s'havia quedat petit per acomodar el creixement de la ciutat i la riquesa de les seves classes benestants. La continuïtat dels esforços de tres generacions de comerciants i industrials barcelonins i l'èxit de les seves realitzacions econòmiques i polítiques no amaguen les profundes diferències que hi

havia entre els emprenedors de començament de segle i els seus néts. Entre una generació i l'altra hi ha la distància que separa la determinació revolucionària d'un grup social en ascens i en lluita contra el poder de l'aristocràcia i l'Església, i el caràcter profundament conservador d'una classe que, una vegada completada la seva revolució i ja al poder, està plenament dedicada a la preservació dels guanys i de l'*statu quo*.

La potència econòmica de la nova classe d'industrials, comerciants i financers barcelonins, així com la consolidació del seu poder polític, es van posar de manifest quan, l'any 1854, va començar l'enderrocament de les muralles de la ciutat. La caiguda de la muralla va iniciar la gran expansió urbana de la ciutat pel Pla de Barcelona amb la construcció del nou Eixample. Si l'enderrocament de les muralles de la ciutat simbolitza la puixança de la burgesia barcelonina, la construcció del nou recinte funerari per a mausoleus al cementiri vell manifesta la seva voluntat de diferenciació social i distinció cultural. L'elit barcelonina va destruir les barreres físiques que impediïen el seu ple desenvolupament econòmic (les muralles) al mateix temps que va aixecar murs socials i culturals per diferenciar-se de la resta de la societat (el nou recinte funerari). La creació del nou recinte dels mausoleus, la fundació del Banc de Barcelona (1844) i la inauguració de la nova seu del Liceu a la Rambla (1848) són fets similars que expressen la puixança econòmica i el desig de prestigi social de la burgesia barcelonina de l'època.

El cementiri vell conté la sepultura de molts homes i dones que van protagonitzar moments o esdeveniments que

van marcar l'evolució de la ciutat i en van determinar el caràcter. Les sepultures dels industrials Bonaplata, l'enginyer Narcís Monturiol, el polític Valentí Almirall o el novel·lista Narcís Oller, entre molts d'altres, ens parlen de l'agitada història de la ciutat. També hi trobem nombrosos homenatges a personalitats distingides per les seves virtuts socials de treball i honradesa. Epitafis de l'època reconeixen l'aportació de les noves professions liberals al progrés de la ciutat. Les dedicades a metges i magistrats són les més nombroses. Els nous valors eren la llei, la ciència i el treball, i els nous herois, els magistrats, els científics i els homes de negocis. Ells representaven i havien de garantir la justícia, el progrés i la riquesa contra l'amenaça sempre present dels privilegis i desigualtats, la superstició i la pobresa. El nou camp de batalla era la ciutat i els nous herois aquells qui la servien.

La Barcelona popular té també els seus herois al cementiri vell. Alguns, com els serenos que van perdre la vida ajudant veïns en una de les moltes epidèmies que van assolir la ciutat, representen les noves virtuts cíviques. D'altres, com els treballadors que van morir afusellats per defensar la llibertat, ens recorden la lluita de la classe treballadora pel reconeixement dels seus drets polítics. El més conegut, però, és Francesc Canals Ambrós, "el Santet". Aquest jove d'origen humil, conegut per la seva gran bondat i caritat, es va convertir immediatament després de la seva mort, a l'edat de vint-i-dos anys, en l'objecte de la devoció religiosa del poble de Barcelona. El culte al "Santet" arriba fins avui dia.

Elisa Martí López

“Durant la dictadura franquista l’abandó del cementiri va ser total. Diverses generacions de poblenovins no hi van poder enterrar els seus familiars perquè no hi cabia ningú més”.

(ve de la pàgina 15)

ció dels murs de separació, que es feia realitat després de l’ocupació de la ciutat el febrer següent. Als anys cinquanta i seixanta les obres de manteniment van ser les mínimes, com a preludi de l’anunciada desaparició del cementiri pel Pla de la Ribera de 1966 emparat per Porcioles, que pretenia convertir l’espai en una zona verda enmig de flamants promocions immobiliàries. Durant la dictadura franquista l’abandonament del cementiri va ser pràcticament total, tal com es reconeixia a principis dels setanta en un informe del Col·legi d’Arquitectes de Catalunya. La història del cementiri del Poblenou al llarg del segle XX va estar marcada pel seu progressiu declivi i malbaratament, fins a arribar a extrems pràcticament insostenibles. Aquest procés d’empobriment va ser paral·lel a una situació paradoxal. Diverses generacions de poblenovins no han pogut enterrar els seus familiars al cementiri perquè, senzillament, no hi cabia ningú més. Aquells que no tenien en propietat un nínxol o un panteó van haver de recórrer a les places disponibles als cementiris més propers, sobretot al de Sant Andreu. Sens dubte, un dels principals reptes amb els quals s’enfrontava el cementiri –com els de la resta de la ciutat exceptuant-ne el més modern, Collserola– era el règim de propietat a perpetuïtat que no exigia cap mena d’obligació respecte del seu manteniment i ocasionava l’abandonament de milers de sepultures, bé de famílies que no se’n feien càrrec o bé per la desaparició dels descendents. La reforma de les ordenances municipals de cementiris dutes a terme pels primers consistoris democràtics va contribuir a millorar aquesta situació. Tot i que també va obrir la porta a accions tan controvertides com la supressió del recinte dels protestants l’any 1985.

LA DESTRUCCIÓ DEL RECINTE PROTESTANT

A mitjan segle XIX, l’arribada a Barcelona de nombroses famílies europees de creences protestants va propiciar la construcció de nous cementiris civils, al marge de l’administració de l’Església. L’abril de 1855 una llei autoritzava la construcció de recintes no catòlics, tot i que no va ser fins a la dècada de 1870 quan es van generalitzar a tot el país gràcies als avenços socials de la revolució de 1868. En aquest sentit, Barcelona va ser una ciutat pionera perquè ja disposava d’un recinte per als no catòlics des de mitjans de segle.

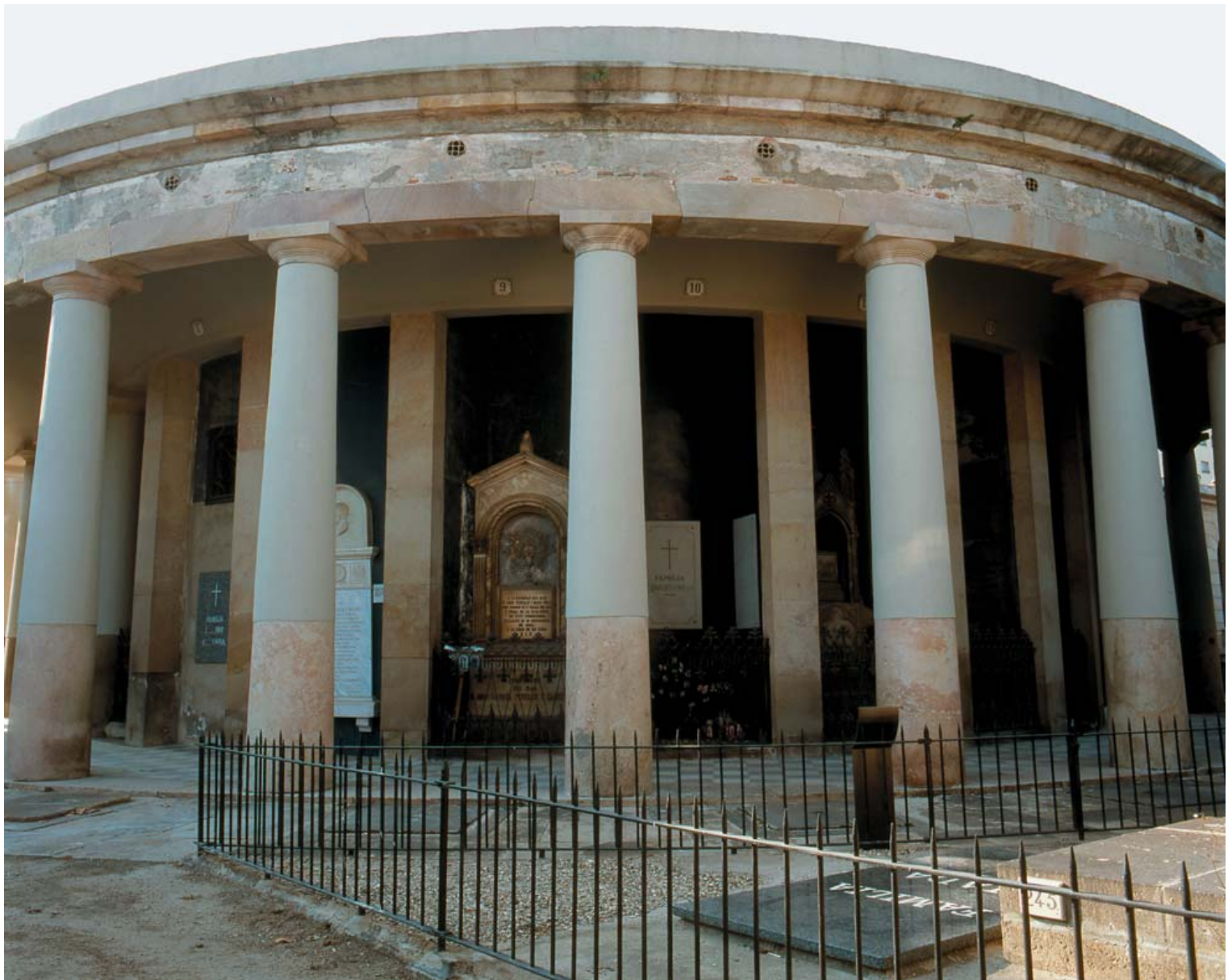
Les millores en la gestió dels cementiris de la dècada de 1980 també van comportar, malauradament, la supressió

del recinte dels protestants del Poblenou, que va ser àmpliament contestada per entitats ciutadanes, com ara l'Arxiu Històric del Poblenou. Les restes reclamades per familiars van ser exhumades i traslladades a d'altres indrets del cementiri i altres mostres del patrimoni del conjunt van desaparèixer, tot i el seu gran valor social, cultural i històric. Tot plegat per donar cabuda a una cinquantena de noves sepultures i eliminar un espai que havia arribat a ser un clos de males herbes per la manca de manteniment, tant de les famílies com de l'Ajuntament. Molt sovint, en la gestió del cementiri ha prevalgut més la rendibilitat econòmica que el seu valor cultural i fins i tot humà. Afortunadament, la situació ha canviat substancialment en els últims anys i ara els cementiris barcelonins no només tenen la perspectiva de la modernització integral, sinó també la seva plena revalorització.

El que va ser una pràctica comuna en els períodes més reaccionaris dels segles XIX i XX, tanmateix, no ho hauria d'haver estat a la Barcelona preolímpica. Uns anys després de l'amputació del recinte protestant, tot el cementiri va ser inclòs al Catàleg de Patrimoni Històric i Artístic. El cas del Poblenou contrasta amb el que ha succeït fa poc a Santander, on el cementiri protestant ha estat inclòs en l'Inventari General de Patrimoni Cultural de Cantàbria per la seva singularitat històrica i social.

Avui dia les restes del recinte protestant es redueixen a poc més de tres elements –un àngel amputat, una làpida i una figura jacent femenina–, que ara s'han integrat en l'ornamentació d'aquest departament, que acull bona part de les sepultures de famílies d'ètnia gitana, amb les seves característiques figures humanes de grans dimensions, algunes a mida real, permanentment embellides per nombroses flors.

REPTES DE FUTUR

El cementiri del Poble Nou del segle XXI s'enfronta amb la plena acceptació del seu significat per part de les institucions i de la societat mateixa. Cal continuar amb la recuperació dels nínxols i panteons malmesos, que encara són molts, i la millora de la pavimentació interna, que ara es redueix a una d'urgència que no s'adiu amb la significació de l'espai.

I també calen fórmules imaginatives per implicar la resta de la societat civil en la millora del cementiri. La seva riquesa artística i històrica és evident, encara que aquesta constatació probablement no està acompanyada de les mesures adients. El cementiri del Poble Nou, com tants d'altres, és un veritable museu a l'aire lliure. Ja fa anys que Oriol Bohigas, quan altres arquitectes s'atrevien a demanar la desaparició del recinte, va defensar la seva naturalesa com a catàleg de l'arquitectura de l'època. La seva conservació i les mesures encaminades a la seva restauració haurien de figurar en un lloc destacat de les polítiques de conservació i protecció del patrimoni. Les campanyes de l'Institut Municipal de Paisatge Urbà i Qualitat de Vida també s'haurien d'estendre als cementiris municipals, així com els programes ocupacionals de Barcelona Activa. I cal no oblidar les ajudes de les institucions europees: recent-

A la pàgina anterior, peristil de la capella del cementiri, projectada per Antonio Ginesi. Damunt d'aquestes línies, grup de l'escultor genovès Fabiani, en un panteó construït el 1880 per Pere Bassegoda.

“Cal continuar amb la recuperació dels nínxols i panteons malmesos i amb la millora de la pavimentació. S'ha d'implicar la societat civil en la millora del cementiri”.

ment s'ha dut a terme el projecte Scene, finançat pel programa Cultura 2000 de la Comissió Europea i impulsat per les ciutats de Bolonya, Ljubljana, Estocolm i VÍlnius amb l'objectiu de restaurar panteons monumentals dels seus respectius cementiris.

Els de Barcelona formen part, des de la seva constitució el novembre de 2001, de la xarxa de cementiris històrics i monumentals de l'Associació Europea de Cementiris Significatius, que aplega aquestes ciutats i una cinquantena més de tot el continent, precisament amb l'objectiu de revaloritzar els cementiris com a patrimoni cultural.

Tot i que a ningú se li escapa el potencial turístic del cementiri del Poble Nou –la Ruta n'és un clar exemple–, els recintes de Barcelona encara es troben molt lluny d'altres de la resta del continent que sí que han sabut treure-hi tot el profit. Un exemple paradigmàtic és el de Père-Lachaise a París, que disposa d'un web (www.pere-lachaise.com) que ofereix, entre d'altres, una espectacular visita virtual mitjançant fotografies interactives de 360°, amb informació detallada sobre la història del conjunt, sepultures de personatges públics, etc. També caldria estudiar la constitució d'una associació d'amics dels cementiris, tal com existeix en d'altres ciutats, com la del Highgate de Londres, on està enterrat Karl Marx, que cada any rep milers de visitants.

Si bé el cementiri està inclòs en el Catàleg de Patrimoni, la realitat és que, més enllà de la protecció de l'estructura del conjunt i la prohibició de sostracció d'elements d'interès, el recinte està subjecte al marc, potser poc ambiciós, de les ordenances actuals. Desenes de panteons de gran valor artístic, de nissagues que han exercit un paper determinant en la història social i política de Barcelona, es degraden per la inexorable acció del temps i l'incomprensible abandó dels seus legítims propietaris.

Els cementiris són espais de memòria extraordinaris i una font singular de coneixement. El del Poble Nou ja compta amb alguns treballs d'investigació de referència ineludible, com els de Jordi Pujol i Margarida Nadal i la guia d'Elisa Martí, i cal esperar que en el futur d'altres contribueixin a animar una temàtica que, tot i que aparentment no ho sembli, aporta nova llum sobre la vida dels ciutadans de la Barcelona contemporània.

Les dures experiències d'una infantesa presidida per l'exili van ser determinants perquè Montserrat Trueta, filla del famosíssim doctor Trueta, dediqués la seva vida al món dels nens amb mancances. Vídua de l'economista i polític Ramon Trias Fargas, aquesta Senyora de Barcelona, que està en possessió de la Creu de Sant Jordi de 1992 i de la Medalla d'Or concedida pel Parlament el mes d'octubre passat, va impulsar el 1984 la creació de la Fundació Catalana Síndrome de Down, una institució que ha ajudat milers de persones afectades per la síndrome i ha donat esperances a unes famílies que, com ella mateixa, van arribar en algun moment a sentir-se abandonades per la societat.

Montserrat Trueta: “De nena tot em feia por. Ara no em fa por res”

ENTREVISTA
Núria Escur

RETRATS
Anna Boyé

● Montserrat Trueta neix a Barcelona l'any del primer Estatut, el de Núria, concretament el 20 de març de 1932. Quan esclata la Guerra Civil, comença el seu particular periple per diversos països. Primer és enviada a Itàlia. No veurà el seu pare els següents tres anys i només una vegada la seva mare. La derrota de la República porta tota la família Trueta a l'exili, a França. Encara no ha fet deu anys quan la Montserrat canvia de país per tercera vegada. Ara és traslladada a Oxford, on assisteix a la Rye St. Anthony School i on uns anys més tard arribarà fins i tot a matricular-se a la facultat de Biologia. Utilitzar tots aquests precedents és bàsic per a qui es disposi a entendre aquesta dona, molt més resistent del que la seva fràgil aparença podria delatar. De les seves agitadaes estades a l'estranger li queda, per fora, aquest estil anglès de pantalons “entapissats” en crema, fulards i estampats. Per dins, molta soledat transformada en prudència i en saviesa. Montserrat Trueta no aixeca mai la veu, el to del seu discurs és gairebé imperceptible fins

i tot quan denuncia –i ho fa– les actituds més punyents i injustes de l'ésser humà.

Fa poc va aparèixer a la premsa un article d'Oriol Pi de Cabanyes recordant la figura de Ramon Trias Fargas. S'hi comenta que “sempre es va permetre el luxe de dir el que pensava”.

És veritat. Ell sempre va ser així. Jo també, però sense la seva empenya; ell era molt més valent...

Vostè, des de molt petita, va saber què era fugir.

Quan jo tenia quatre anys, els meus pares, amb la intenció d'allunyar-me de les bombes de Barcelona– a mi i a la meva germana gran Amèlia–, ens van dur a un internat al nord d'Itàlia, on em van deixar sense gaires explicacions. Recordo que em vaig sentir absolutament abandonada. Totes les altres nenes tenien dos o tres anys més que jo. Molts anys després, amb el temps, vaig entendre que els meus pares havien decidit aquest trasllat per protegir-me, però en

aquell moment em vaig sentir la persona més desgraciada i més sola d'aquest món.

S'aprèn res de ser refugiada?

Crec que això m'ha servit després per afrontar algunes coses a la vida. Tanta soledat et descobreix que, en aquest món, o tu mateix t'obres camí o ningú no ho farà per tu.

Quina última imatge de Barcelona li va quedar a la retina?

La veig, perfectament. El port, de nit, nosaltres fugint, la mare amb la meva germana petita en braços acomiadant-se de mi. Allò va ser el més dur; em van arrencar dels meus i de sobte vaig aparèixer en un lloc del qual no coneixia ni tan sols l'idioma. La meva va ser una infantesa de nena refugiada, d'aquestes que surten als manuals.

Els seus pares també eren exiliats.

Els van residir un temps a França amb uns amics íntims, la família del doctor Nicoló, amb la qual els unien moltes vivències. Més tard ens hi vam reunir tots. Però des d'Anglaterra van enviar dues doctores a visitar el meu pare. S'havien assabentat que el doctor Trueta havia elaborat un sistema especial per tractar les ferides de guerra i van convidar el pare i la mare a passar quinze dies a Anglaterra per

“Vag tenir una infantesa de nena refugiada. Tanta soledat et descobreix que, o t'obres camí per tu mateixa, o ningú no ho farà per tu”.

ensenyar-los aquest nou enginy. Una altra vegada es va decidir que les nenes ens quedéssim en un internat.

Un altre canvi, una estada més llarga del que s'esperava.

Aquesta vegada va ser un internat basc francès. Allí estàvem envoltades de nens orfes, de manera que vivíem com si no tinguéssim pares. La meva germana gran, amb catorze anys, va haver de fer-me de mare a mi, que en tenia sis. Recordo que solament menjàvem patates i llet de la granja, amb la qual cosa em vaig engreixar molt, però em vaig alimentar molt malament. El que havien de ser dues setmanes es va convertir en tres mesos.

Mentrestant, van demanar al seu pare que es quedés a Anglaterra.

I una altra vegada un nou destí. Ens van portar a la meva germana i a mi fins a París, en tren, i vam passar una nit en un hotel que algú va pagar per nosaltres perquè no teníem diners. D'allà ens vam dirigir a l'estació de Victoria. Sempre recordaré la cara de la mare quan, de sobte, la vaig veure aparèixer a través dels vidres de la finestra.

Com hauria estat vostè sense aquesta infantesa tan inusual?

Bé, això m'ha marcat per sempre. Des d'aleshores he desenvolupat un interès especial per les criatures, pel món dels nens amb mancances. Perquè jo vaig ser un d'ells. Els abusos a menors, abusos de tota mena, és una cosa que no puc tolerar; és més fort que jo i no ho resisteixo.

De què té por?

Ara, de res. De petita, de tot. Vaig passar un autèntic pànic als internats. Recordo que les grans volien fer-me endurir a costa d'ensurts, i allò era encara pitjor, pitjor el remei que la malaltia. A mitjanit es posaven a sota del meu matalàs i sense avisar prèviament m'aixecaven; allò era torturador. Potser per això ha quedat al meu cervell i a la meva actitud un excés de protecció cap a les persones amb discapacitats, però no per solucionar-los la vida, sinó per ensenyar-los a defensar-se soles.

Una de les seves millors amigues d'infància va ser una nena que anava en cadira de rodes. I vostè va estar present, sovint, quan el seu pare, el doctor Trueta, adaptava braços i cames a nens afectats per la talidomida. S'acostuma un al dolor proper?

Sí. Vaig tenir la sort de conèixer en un dels internats una nena amb paràlisi cerebral. I no recordo que ningú la tractés d'una manera diferent; per a mi aquesta amistat era el més lògic del món. Potser a Espanya hauria estat diferent. Sembla que el destí, de vegades, juga per endavant, perquè la meva amistat amb aquella nena potser va significar el primer esgraó per assumir el que m'arribaria després a la vida. M'hi vaig estar fins als divuit anys.

Montserrat Trueta a la seu de la Fundació Síndrome de Down, amb el Pol i la Laura.

“Fins als divuit anys vaig ser una estrangera en qualsevol lloc. Arribar a Barcelona va ser per a mi estrenar casa, més que no pas tornar a casa”.

Com va experimentar el retorn a casa?

Com si no fos el retorn a casa. De fet, per a mi no era “tornar a casa”, perquè fins on recordava mai no havia tingut casa en terra catalana. Fins als divuit anys vaig ser una estrangera en qualsevol lloc. Per a mi, més que “tornar a casa”, arribar a Barcelona era “estrenar casa”. El meu únic record de Barcelona, l'únic que em quedava o que almenys enregistrava aleshores a la memòria, es limitava a la imatge de la mainadera portant-me al Palau Reial a passejar amb el meu tricicle.

La casa dels seus pares, a Oxford, va esdevenir una autèntica ambaixada.

Tot català que passava per aquelles terres recalava a casa. Quan era poc més que una adolescent, a casa em van encarregar la feïneteta de servir el te, de manera que havia de rebre totes les visites: feina que no m'agradava gens ni mica, per cert. I recordo que, una vegada, a principis dels anys cinquanta, quan vaig entrar a casa vaig veure la silueta de dues figures masculines al saló. Abans que em cecessin per servir el te vaig decidir escapar escales amunt fins a la meva habitació. L'endemà la mare em va preguntar, estranyada, on m'havia ficat...

Tinc entès que aquell dia vostè es va perdre una cita important.

Sí. L'endemà la mare em va renyar: “On t'havies ficat? Volia que servissis el te ahir perquè van venir els germans Miquel i Ramon Trias i volia presentar-te en Ramon... És tan maco, aquest noi!”. De manera que, durant anys, el meu home em va fer la broma que “Jo vaig anar a casa teva, a Oxford, i tu no vas voler sortir a conèixer-me. Però damunt el moble vaig veure la teva fotografia i em vaig quedar amb el teu rostre per sempre”. De fet, en Ramon no el vaig conèixer fins uns anys després d'aquella cita predestinada amb el te de les cinc. Concretament, en una de les meves vacances a Barcelona, amb les meves cosines; jo devia tenir uns dinou anys.

Què el va conquistar de Ramon Trias Fargas?

La seva complicitat. Teníem moltes coses en comú. Per començar, els dos érem ex-exiliats, havíem conegut la por, la soledat, el desarrelament... Ell va fer primer la carrera d'advocat a Colòmbia i es va desplaçar per fer un màster d'economia a Chicago.

És veritat que durant molts anys vostè i el seu marit van parlar en anglès?

Sí, durant molt de temps, al principi. Per a nosaltres l'anglès era la llengua comuna en què havíem hagut de defensar-nos, amb la qual vam aprendre a sortir-nos-en. I ens parlàvem tots dos en anglès. Després, quan vaig tenir els meus fills i els vam matricular al Liceu Francès ens vam plantejar una situació una mica còmica: “Bé, crec que hauríem de parlar en català, perquè amb tanta barreja d'idiomes a casa no sé què passarà...”

Com és la Montserrat Trueta que es casa als 22 anys?

Pàmfila, innocent.

Per què?

Per començar, jo havia iniciat la carrera de Biologia a Oxford. Però no la vaig continuar perquè el pare va preferir que tornés a Catalunya. Aquí vaig començar a adonar-me que la vida no seria tampoc molt més fàcil; no corresponia a aquell paradís idíl·lic que el pare, el doctor Trueta, va voler atresorar per a nosaltres. El país que jo veia cada dia no era aquell país bell, lliure i prometedor.

En comparació amb el que jo havia experimentat a Oxford, el nostre era un país gris, tristament gris. Molt aviat en Ramon i jo ens vam fer de la Internacional Liberal i anàvem a les seves reunions anuals, evidentment clandestines.

Ideològicament sempre va coincidir amb el seu home?

Pensàvem, paral·lelament, gairebé el mateix de tot. Jo ja m'havia identificat amb el partit liberal fins i tot abans que ell, o si més no com una fan reconeguda del senyor Madariaga. D'alguna manera vaig seguir la línia del pare, per a qui “liberal” no significava que fossis de dretes, sinó que creies en la llibertat individual per decidir la teva pròpia vida.

Als 27 anys té el primer dels seus quatre fills.

Entre els dos grans –Toni i Katy– i els dos petits –Mireia i Andy– hi ha molta distància; són com dues famílies. Com dos mons distints amb diferents necessitats.

El punt d'inflexió a la seva vida arriba amb el naixement del seu quart fill, l'Andy. Recorda el moment en què li van dir que era síndrome de Down?

Perfectament. Va ser molt aviat, després de néixer. Aleshores no es practicaven amniocentesis. Recordo que em va caure el món a sobre. Perquè quan estàs embarassada fas volar la imaginació sobre el nen o nena que arribarà, i jo el vaig imaginar morè –després va ser ros–, suposo que vaig imaginar que el dia de demà seria algú important, com ara catedràtic... Però el que no entrava als meus càlculs era que fos com l'Andy, de manera que, de sobte, et trobes als braços un nen que no quadra, que no entra als esquemes que havies tingut; tot se't trenca, no saps què pots fer o què has de fer amb ell, no saps fins a quin punt l'angoixa serà per sempre o hi haurà una mica d'esperança.

D'on va treure les forces, aleshores?

Els professionals d'aquí no em van animar. Vaig preguntar què podia fer per ell i em van respondre que molt poca cosa, a part de resignar-me. Però tant el meu marit com jo vam decidir que acceptàvem el diagnòstic però no el pronòstic. No vam acceptar mai l'evolució com una condemna. En algun lloc del món hi havia d'haver algú que ens digués què més podíem fer per l'Andy.

Fins que va aparèixer una dona que, des dels Estats Units, li va obrir l'horitzó de l'estimulació precoç...

Exactament. Va ser gràcies al pare que vam descobrir una universitat a Seattle on funcionava un grup pioner, experimental, amb un programa pilot. Vaig escriure una carta a la directora i em va respondre de seguida amb una missiva que m'animava. Era la primera vegada que algú em deia que hi havia un futur per a l'Andy i que només calia treballar per ell. Després jo invitaria aquesta excepcional dona a venir aquí, on va impartir cinc seminaris.

“Volia compartir les meves respostes, i el 1984 vam crear la Fundació Catalana Síndrome de Down”.

El doctor Trueta què li va aconsellar?

El meu pare estava molt preocupat. Pertanyia a aquella mena de persones per a les quals l'intel·lecte és realment important, i trobar-se, de sobte, amb un nét la intel·ligència del qual no era l'esperada va ser un cop difícil d'encaixar. Després, en canvi, es van fer còmplices i em queden imatges gravades de la mort del meu pare: l'Andy als peus del llit del seu avi, amb a penes quatre anys, acaronyant-lo mentre li deia: “Avi, maco; avi, maco!”. Aquesta tendresa el meu pare la va aprendre d'ell.

Fa uns quants mesos li van entregar la Medalla d'Honor del Parlament, en la categoria d'or, per la seva tasca professional. En el text inicial que resumia la seva biografia vostè recordava el temps en què l'assaltaven desitjos cap a l'Andy a mesura que superaven obstacles: “Si mai camina, jo ja estaré contenta; si mai parla; si mai aprèn; si mai s'emancipa...”

És clar. Després va resultar que als cinc anys ja llegia. Però el que em va sorprendre més, sens dubte, va ser que un dia em demanés d'anar a viure amb la seva nòvia, la Mònica. Vaig ser feliç. No hauria imaginat mai això de l'Andy, i el seu pare encara menys. D'ell ho havia esperat tot: que acabés l'escola, que treballés, que..., però no que se n'anés de casa; això que significava la independència i l'autonomia, no podia aspirar a tant. El tema de tenir fills el van plantejar alguna vegada, però crec que ells mateixos el van aparcar: “Fills i néts? Quina feinada!”

Quan va decidir que havia de fer alguna cosa més, socialment, per les persones amb síndrome de Down, a banda del treball personal amb el seu fill? Per què va decidir comprometre's per sempre més enllà de la seva experiència particular?

Ho vaig saber sempre; des del principi vaig notar que això que em passava em reclamava solidaritat i el principi d'un camí de molta feina. Vam crear un petit centre amb altres pares de nens amb síndrome de Down, pares que se sentien tan desorientats com nosaltres. Per què havia de tenir jo el privilegi de disposar de més informació que ells? Volia compartir les meves respostes. I el 1984 vam crear la Fundació Catalana Síndrome de Down. Acabem de fer vint anys.

El seu primer càrrec va ser el de vicepresidenta d'ASPAÑIAS. Però al seu currículum se succeïen moltes altres responsabilitats tot i que la seva discreció no li permeti reconèixer-ho fins que li ho recordem. Membre de la Comissió de Benestar Social de la Caixa de Barcelona, presidenta i directora de Fundació Catalana Síndrome de Down i professora de pedagogia terapèutica a la Universitat de Barcelona, va realitzar pràctiques en psicologia infantil al Departament de Pediatria de l'Hospital Santa Creu i Sant Pau, va ser membre del Consell d'Educació del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya a la secció d'Educació Especial, membre fundador de la European Down Syndrome Association i als anys vuitanta membre de diverses comissions de la Generalitat de Catalunya.

Montserrat Trueta, a més, va ser guardonada amb la Creu de Sant Jordi el 1992 i va ser nomenada Senyora de Barcelona el 2002. Però ni les seves múltiples publicacions, ni els seminaris als quals va acudir, ni els congressos que va organitzar a l'estranger, ni les seves conferències, ni tan sols els guardons més preuats, diu, l'han fet tan feliç com aconseguir que l'exemple del seu fill Andy hagi ajudat molts altres familiars de síndromes de Down.

L'Andy ara té 32 anys i el seu cas, a Catalunya, va ser pioner. Va sortir als mitjans de comunicació, es va fer popular i vostès van aconseguir una cosa especial: eradicar els noms amb els quals s'anomenava fa dècades els nens amb síndrome de Down.

Se'ls deia “subnormals” o “mongòlics” (que, per cert, només és una característica geogràfica asiàtica), però no era el nom correcte. Senzillament, se'ls havia de dir “síndrome de Down”, el que són. Aquesta va ser una de les meves batalles personals. A més, legalment, fa gairebé tres dècades estaven molt desatesos: algú havia de vetllar-hi.

I un dia, vostè, amb cinquanta anys, decideix matricular-se a la universitat i llicenciar-se en Filosofia i Ciències de l'Educació, per especialitzar-se en Psicologia Clínica...

Jo volia entendre millor el meu fill. Per això ho vaig fer. I per poder reunir-me al voltant d'una taula amb altres professionals amb coneixement de causa, per discutir amb ells no sols com a mare. De manera que no m'hi vaig pensar gaire; m'hi vaig apuntar. Va ser una experiència fantàstica; haig de reconèixer que em van ajudar molt les meves companyes de la Universitat de Barcelona que em passaven apunts i em facilitaven la feina. Recomano encaridament a totes les dones madures que no “s'aparquin”, que continuïn actives, que aprenguin, que no tinguin por...

Quina assignatura pendent queda a la societat per saldar davant dels discapacitats?

Queda la integració. Sembla estrany que digui això, oi?,

sembla obvi. Els ciutadans, els polítics, els sociòlegs, creuen que això ja està superat. Però no és així. No es pot permetre, per exemple, que continuï un fenomen que s'ha detectat en els últims estudis a Barcelona: en aquesta ciutat hi ha molts casos de síndrome de Down grans, amb trenta, quaranta, cinquanta anys, que gairebé no surten de casa. Quan els seus pares es moren es queden en un estat d'abandonament total o en una residència on acaben traumatitzats. Això un govern no ho hauria de permetre.

Quina és la pregunta més difícil de contestar de les que l'ha formulat el seu fill Andy?

La primera. Jo ja estava preparada, però va arribar un dia de l'escola, tenia cinc anys, i molt enfadat em va dir: "Per què tots els nens de la meua classe són més petits que jo?". Aleshores vaig seure i li vaig explicar: "Tu tens una cosa diferent d'ells que sempre t'acompanyarà; només significa que per aprendre necessitaràs més temps, t'hauràs d'esforçar." I punt.

Una vegada l'Andy va escriure una carta a "La Vanguardia" en què es queixava que es parlés dels síndrome de Down com a "malalts".

Me'n recordo. Va ser idea seva i em consta que molts opinem el mateix. El van felicitar.

El passat 19 d'octubre, dia en què Montserrat Trueta i Llacuna rebia la Medalla d'Or del Parlament, sabia que aquell era un premi que havia estat atorgat anteriorment

a personalitats tan rellevants com el reverend Desmond Tutu, el jesuïta Miquel Batllori, Ernest Lluch (a títol pòstum), Francesc Vendrell o Jordi Savall. Però no va ser això el que més la va impressionar, sinó rebre, al final de l'acte, homes i dones que la felicitaven, molts d'ells pares de persones amb síndrome de Down, els quals feia anys que no veia. Encara avui, en reproduir les paraules que li van dirigir, hi ha llàgrimes als ulls de Montserrat Trueta.

Durant tots aquests anys han passat per la seva Fundació molts pares angoixats. Quin cas recorda especialment?

Em quedo amb una cita de fa poc. El dia en què em van entregar la Medalla d'Honor em vaig trobar amb uns pares ja grans que feia vint anys que no veia; els seus fills havien crescut, ells havien superat conflictes. Es van apropar per saludar-me i em van emocionar. Encara ara em commoc quan ho recordo. Em van dir: "Vostè ens va donar esperança quan ningú no ens en donava". Aquesta és la frase que em pot fer més feliç.

Quin temor voldria estalviar a aquells pares els fills dels quals ara estan naixent amb síndrome de Down?

En el meu cas, sembla que he aconseguit eradicar-lo. El més comú, la pitjor por que tenim els pares de nens amb síndrome de Down és pensar què se'n farà quan ens hàgim mort. Però l'Andy ha trencat els nostres esquemes; va decidir viure

Més de 400 famílies assisteixen cada setmana a la Fundació Síndrome de Down per rebre els seus serveis. A la pàgina següent, Trueta amb l'autora de l'entrevista.

en parella, vam parlar amb els pares de la Mónica i amb la comunitat de veïns, ens vam assessorar i ara viuen feliçment la seva vida, autònoms. S'havien de controlar temes com l'economia, la distribució de despeses, etcètera; però pel que fa a la resta no hi ha problema. Li explicaré una anècdota: una vegada va sonar el telèfon a les onze de la nit. Vaig pensar les pitjors coses. L'Andy em va comentar que hi havia goteres al sostre de casa seva. Vaig voler indicar-li què calia fer, però em va tallar: "He posat una galleda i he trucat al lampista". "Ok, bona nit, fill", vaig pensar. Va fer exactament el mateix que hauria fet qualsevol de nosaltres.

Quina assignatura pendent li queda per aprovar?

Cap, la meua trajectòria professional s'ha acabat. Estic molt orgullosa del relleu que ha pres la meua filla Katy, avui directora general. Ha fet uns canvis organitzatius impressionants a la fundació. Pel que fa a la meua vida, jo ja només aspiro a escapar-me els caps de setmana al camp, passejar-me entre els arbres i recollir olives.

Per les sales de la Fundació Síndrome de Down, que aviat canviarà de seu –"No hi cabem, ja figuren al nostre arxiu 1.600 històries clíniques informatitzades en divuit especialitats"–, no paren d'entrar nens que van al metge, pares angoixats pels dubtes o famílies més veteranes que consideren que aquesta és la seva segona casa. Cada any els qui hi treballen han anat incorporant nous instruments d'ajuda, projectes, cursos, sessions d'assessorament, fins i tot borsa de treball. Més de 439 famílies assisteixen setmanalment per rebre els seus serveis i el seu centre mèdic ja ha fet 2.211 visites. Tot aquest desplegament no s'hagués produït sense la tenacitat, fa més de trenta anys, de Montserrat Trueta. Laura i Pol, dos dels més petits, juguen amb peces de colors i matalassets elàstics quan Montserrat Trueta s'hi acosta. Mai no els jutja ni els exigeix; senzillament els felicita. I així és com aquesta dona ofereix el seu vessant més sòlid, així com ho resol tot. N'hi ha prou d'esperar. Explica que més d'un l'ha instat a escriure la seva biografia, però encara no s'ha decidit. Si ho fa, potser acabarà amb la mateixa frase que va dedicar al seu auditori una vegada: "Em sento orgullosa del meu fill Andy i la seva dona, la Mónica. Sense ells potser no hauria conegut mai aquest món ni aquesta realitat. Gràcies a totes les persones que m'heu acompanyat en aquest apassionant recorregut..."

Ser àvia canvia la vida per a millor o només per comprovar que un es fa vell?

Per pensar. Tinc sis néts. Dos d'ells, dues nenes, han estat adoptades a Madagascar i aquesta és una experiència que no em vaig imaginar mai que viuria. No he vist mai unes nenes més estimades, més abraçades, més desitjades...

Vostè no és especialment creient.

Podríem dir que la meua religió la porto des de dins, no des

l'església catòlica ni des de la pràctica. El meu fill Andy és més creient, molt més que jo, sens dubte. Va a missa; no em sembla malament, crec que fins i tot li va bé.

La seva aparença fràgil no té res a veure amb el seu esperit, que sembla que res ni ningú no pot doblegar.

És conseqüència directa d'haver estat una nena refugiada, de guardar dolor i saber que, al final, només tu et pots salvar. Això aconsegueix d'immunitzar-te.

Això també potser li va passar davant la mort del seu marit, que vostè ha definit com "inesperada i desconcertant".

Sí, encara avui trobo a faltar tot el que li pertany; era un home sòlid amb molt sentit de l'humor amb el qual m'uniien massa coses. La meua filla i jo hem dedicat moltes hores –i era de justícia– a recuperar textos que ell havia escrit, a repassar-los, analitzar-los, refondre'ls...

Però vostè ha aconseguit no quedar-se en "senyora de".

Sí: jo sóc Trueta.

Un segle, i més, de mirades sobre la ciutat

TEXT
Joan Clos
Alcalde de
Barcelona

● Barcelona és una ciutat atenta a si mateixa. Això deu tenir moltes raons, però en tot cas no tenen a veure amb els complexos, sinó amb el desemparament que hem viscut durant bona part de la història. Ciutat sense rei, ciutat sense Estat, sovint sense govern que l'aixoplugués, Barcelona s'ha hagut d'inventar contra la intempèrie. I suposo que per això els barcelonins han parat molt d'esment a la ciutat, se n'han sentit protagonistes, han escoltat el batec dels carrers. Som una ciutat estudiada pels nostres propis ulls i, qui sap si degut a això, també estudiada per urbanistes i teòrics d'altres latituds. En el fons, som una ciutat presumida: a Barcelona li agrada de ser observada.

A canvi d'aquest interès constant –o precisament per aquest interès immediat–, tenim relativament pocs llibres d'història (malgrat que una observació merament espontània em fa sospitar que ara mateix hi ha la tendència a fer novel·la històrica sobre Barcelona, com si a la mirada sobre la ciutat s'hi sumés la clàssica pregunta de qui som i d'on venim). Quan dic que no hi ha llibres d'història em refereixo a aquells adreçats al públic en general, que van més enllà de la fixació dels fets del passat. La història de Barcelona està molt ben estudiada i, tot i que aquesta ciència no admet mai respostes exactes, crec que poques sorpreses ens podrem trobar en el camí global que ha fet la ciutat en els seus mil anys de vida.

Però, per més que els professionals de la història han elaborat tot el que hi havia per treballar, i que n'hi ha versions populars, ens falten els llibres d'autor, amb intenció, que van més enllà de l'erudició i que aporten una interpretació; allò que, en el terreny estètic i cultural, ens va brindar Robert Hughes en escriure el seu *Barcelona*, i esmento aquest nom amb consciència, perquè crec que aquest gènere tan difícil de definir pertany a la tradició anglosaxona. Sí que voldria destacar, ja que hi estic ficat, l'esplèndida tasca que fan els districtes de Barcelona, amb el treball conjunt d'historiadors i arxivers, en l'estudi d'episodis concrets de la història de la ciutat: arquitectura, indústria, vida rural..., temes diversos, aprofundits i

divulgats de manera amena. Crec que són una contribució interessant al coneixement de la Barcelona petita, la Barcelona dels barris. Però hem de parlar de cronistes, i la crònica, tot i que és cosina de la història, té personalitat pròpia.

No cal recular fins al baró de Maldà per trobar la nissaga dels cronistes actuals. Al llarg de tot el segle XX, el segle del periodisme entès en sentit modern, Barcelona ha comptat amb cronistes esplèndids. No em pertoca de fer-ne el repàs, que per això hi ha aquest magnífic treball de BMM, però sí que voldria assenyalar tres accents que corresponen a diferents èpoques. El primer, la cultura: el gruix cultural d'aquells que reflectien amb una vivesa i una profunditat envejables la Barcelona en ebullició política, social i cultural que arriba fins al 36. És periodisme en estat de gràcia: Josep Maria Planas, Sagarra, Sebastià Gasch, Irene Polo, Carles Sentís, Carles Soldevila... Són, tots ells, producte d'una societat que valorava la cultura com a construcció personal i gairebé com a obligació d'algú que expressa opinions en un mitjà públic. Tot plegat es trunca amb la guerra i sobretot amb la llarga i seca postguerra franquista, però no del tot, ja que hi sobreunden exemplars tan notables com ara les cròniques de

AHCB-AF

Xavier Miserachs

“La tasca dels cronistes ens permet reconstruir la història de la ciutat des del vessant més viu, el dels anhels i les enrabiades, el de la curiositat i la reflexió”.

Nèstor Luján o de Josep Pla a *Destino* –una revista genuïnament barcelonina– o, en un altre terreny, les entrevistes del cèlebre Del Arco.

En els anys setanta, abans i després de la transició, la crònica es torna reivindicativa de la mà de periodistes joves, una generació dura, sovint radical, que explica el que passa a la ciutat i també el que *no passa* i hauria de passar. Però als anys vuitanta, amb noms com ara Patrícia Gabancho o Rafael Vallbona, la crònica és més encalmada; encara molt crítica, però ja no combativa, perquè –i aquest és el segon accent que volia destacar– la democràcia i la ciutat mateixa han obert canals de participació i la crònica s’allibera de l’obligació de ser portaveu de les

Els fotògrafs deixen testimoni del seu temps amb imatges que són autèntiques cròniques vives.

necessitats de la gent. Pot esdevenir expressiva, observadora, irònica. Penso també en algunes columnes de Josep Maria Espinàs.

El tercer i últim accent és el que correspon a la situació actual i que definiria amb una sola paraula: fragmentació. La mirada sobre la ciutat està repartida en diferents suports, gèneres, actes, com una imatge calidoscòpica que potser ni podem abraçar sencera. Cada tipus d’activitat genera la seva pròpia crònica –la comunicació perquè pugui compartir-se– i tenim des de *flyers* o missatges de mòbils fins als espais de les ràdios, sense oblidar la feina tenaç de BTV, com a epítom de les teles de barri, que segueixen no només la vida quotidiana, sinó també el debat que aquesta genera. O el *Diari de Barcelona*, digital, i l’estol de *weblogs* en un estat d’alerta perpetu. I al costat d’això (i al costat de la crònica convencional) tenim una gran quantitat d’opinió crítica firmada per arquitectes, urbanistes, dissenyadors, periodistes i experts, que exerceixen el dret a analitzar pam a pam la ciutat. Si es fes una antologia dels articles publicats al llarg de l’any tindriem la notícia del que ha passat i del que ha estat “tema” en cada moment.

Sigui com sigui, la tasca dels cronistes ens permet reconstruir la història de Barcelona des del vessant més viu, el dels anhels i les enrabiades, el de la curiositat i la reflexió. Des de la generositat, en definitiva, d’anar més enllà de la pròpia experiència i pensar la ciutat com a casa comuna.

Joan Guerrero

La celebració de l'Any del Llibre ens mena a dedicar un Quadern Central a aquells autors que han pres Barcelona, els grans i els petits fets del seu curs vital, com a objectiu del seu interès. Historiadors, periodistes i també creadors literaris han deixat una sèrie de retrats i investigacions sobre la ciutat i els seus habitants, que representen testimonis vius del seu temps, o que aporten llum sobre períodes del passat.

Aquestes pàgines suposen un recorregut per la tasca dels cronistes ciutadans, que s'obre amb un article introductori de l'historiador Josep Maria Ainaud de Lasarte, autor igualment d'una exhaustiva proposta bibliogràfica sobre els llibres més significatius, a parer seu, que s'han escrit sobre Barcelona. Josep Maria Cadena resumeix els trets i els principals noms de la història gràfica de la ciutat. Dues grans figures de la història i la crònica barcelonina mereixen sengles articles específics: Agustí Duran i Sanpere i Carles Soldevila, vistos per Josep Maria Muñoz i Núria Santamaria, respectivament. Sempronio, Josep Maria Carandell, Lluís Permanyer, Josep Maria Huertas i Jaume Fabre exemplifiquen la labor de les generacions més recents de periodistes, l'esforç principal dels quals s'ha centrat en la vida ciutadana. També es fa un repàs bibliogràfic a les obres literàries que han situat els paisatges i la gent de Barcelona al centre de les seves trames. A fi d'assegurar millor la utilitat del Quadern, s'ha optat per repetir un mateix títol quan la selecció dels llibres ha estat responsabilitat de col·laboradors externs de la revista i no de la redacció.

Els cronistes de la ciutat

Història de les històries de Barcelona

Ana Portnoy

TEXT **Josep M. Ainaud de Lasarte**
Historiador

● O més ben dit, “de les històries de les Barcelones”. Perquè la ciutat de Barcelona té una història de més de dos mil anys, que és molt temps, i en aquest període n’ha vist de tots colors. Val la pena donar una ullada a les diverses maneres de veure-la al llarg dels segles.

La història entesa com una biografia –considerant la ciutat com una persona– ja la trobem en temps del Renaixement. Un canonge de Vic, erudit i humanista, que es deia Jeroni Pau, es va formar a Roma, dins del cercle de Roderic de Borja –el futur papa Alexandre VI–, i de retorn a Barcelona va ser canonge de la Seu i va escriure obres de jurisprudència, d’humanisme i de lexicografia. A nosaltres ens interessa especialment per l’obra *Barcino*, escrita l’any 1491, una notable descripció de la ciutat de Barcelona, en la qual aporta dades molt escollides. Apassionat per la història, va col·laborar amb el seu nebot Pere Miquel Carbonell en la redacció de les *Cròniques de Catalunya*. Va morir a Barcelona l’any 1497.

Pere Miquel Carbonell (Barcelona, 1434-1517) va deixar escrita, entre moltes altres obres històriques, una curiosa relació, *De la conservació e duració de la ciutat de Barcelona*. Aquell nucli humanista va tenir continuïtat en l’obra de Dionís Jeroni Jorba, humanista i erudit barceloní de la mateixa família, autor d’una interessant *Descripción de las excelencias de la muy ilustre ciudad de Barcelona*, escrita en català, traduïda al llatí i publicada en llengua castellana l’any 1589. Aquest primer intent renaixentista conté elements valuosos per fonamentar una història de la ciutat de Barcelona més enllà de les llegendes i les tradicions que predominaven en aquell temps.

El segle XVII es caracteritza per la tendència barroca a valorar llegendes fantàstiques i a promoure falsificacions de suposades cròniques i cronicons, com les de Joan Gaspar Roig i Jalpí (Blanes, 1624 – Manresa, 1681), autor de nombroses obres hagiogràfiques, d’història religiosa i d’història local de Catalunya. Cronista reial per a la Corona d’Aragó, va falsificar el *Cronicó de Liberat* i el *Llibre dels fets d’armes de Catalunya*, que va atribuir al rector de

*Calaix de Sastre en
que se explicarà tot
quant va succedir en
Barcelona y Vehinàt.
desde mitj any de 1769.
A las que seguiran las
dels demás anys esdeveni:
dors, per divertimento del
autor, y sos Oyents. ademas
en el dit Calaix de Sastre
las mes mínimas Andleras.*

El setge de Barcelona el 1711, en un gravat francès de l'època. A l'esquerra, pàgina del "Calaix de sastre", dietari del Baró de Maldà, i Antoni de Capmany, autor de les "Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona".

Fototeca.com

Fototeca.com

Blanes, Bernat Boades. Uns segles més tard, gràcies a la paciència i el rigor d'un autèntic historiador, Miquel Coll i Alentorn, les coses van tornar al seu lloc. La història de la ciutat de Barcelona es confon sovint amb la història general de Catalunya. És natural, per la seva condició de capital i de "cap i casal de Catalunya".

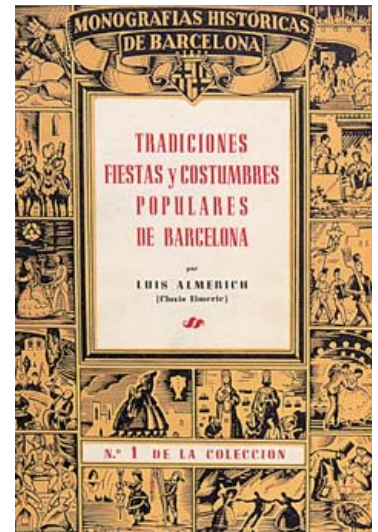
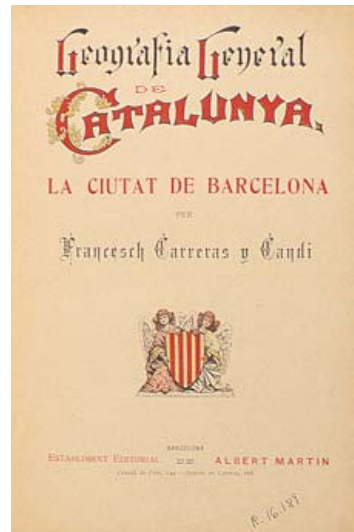
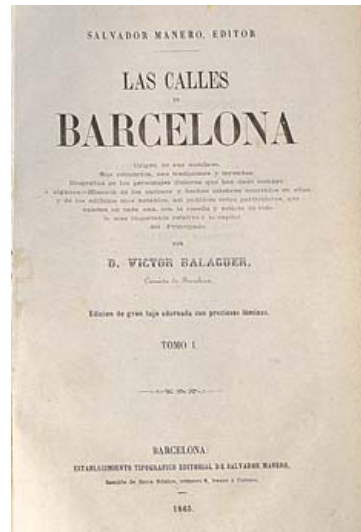
El daltabaix del 1714 i la voluntat del nou règim de fer oblidar el passat de Catalunya i de Barcelona posen en perill la continuïtat de la nostra consciència històrica. Però no falten personatges que treballen per mantenir o recuperar els elements històrics. Cal destacar-ne tres, molt diferents. Un és Pere Serra i Postius (1671-1748), un mercader de teles barceloní, molt afeccionat a la història, que va aplegar una interessant biblioteca i va escriure nombroses obres d'un valor desigual. Cal destacar-ne una, que va titular *Lo perquè de Barcelona*, escrita després de la caiguda de Barcelona el 1714 i que no va ser publicada fins al 1929. Es conserva a la Reial Acadèmia de Bones Lletres i és una interessant visió de la Barcelona dels anys posteriors al 1714, en forma de diàleg entre un jove, fill d'exiliats, que torna a Barcelona, i el mateix Serra i Postius, que el guia per la ciutat dels seus pares.

El conjunt de memòries més extens que coneixem escrit a Barcelona és obra de Rafael d'Amat i de Cortada (Barcelona 1746-1818), més conegut pel seu títol de baró de Maldà. Va descriure la vida de Barcelona en un extensíssim dietari que va titular *Calaix de sastre*, escrit en un català directe i viu, sense pretensions literàries, publicat parcialment per la seva extensió, seixanta volums, entre els anys 1769 i 1816, barreja de periodisme i de xafarderies, que dóna una imatge pintoresca de tota mena d'esdeveniments locals, de personatges i de costums que permeten reconstruir bona part de la vida del seu temps.

Un contrast impressionant el tenim en la persona i l'obra d'Antoni de Capmany i de Montpalau (Barcelona, 1742-Cadis, 1813), historiador i polític il·lustrat. La Junta de Comerç li va encarregar la redacció d'unes *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, publicades en una obra monumental, amb rigor i documentació, els anys 1779-1792, bàsica per a la recuperació de la història medieval de Barcelona i de Catalunya. Una nova edició, publicada per la Cambra de Comerç de Barcelona, actualitza les dades i l'obra.

Ben entrat el segle XIX apareixen uns llibres que tenen interès per a la història local. Són les *Guies urbanes*, que seguint l'exemple francès es publiquen també a Barcelona. Cal recordar la *Guía de*

“El gran canvi es produeix amb l'inici del segle XX i la publicació d'una obra fonamental: el volum ‘La ciutat de Barcelona’ dins del conjunt ‘Geografia general de Catalunya’, de Francesc Carreras Candi”.

Barcelona de Fernando Patxot, publicada el 1840; la *Guía-cicerone de Barcelona*, de l'historiador i arxiver Antoni Bofarull i de Brocà, i la clàssica de Manuel Saurí, *Guía general de Barcelona*, del 1849.

Un historiador romàntic, el liberal Víctor Balaguer (Barcelona, 1824-Madrid, 1901), és autor d'un llibre que intenta explicar el perquè dels noms dels carrers de la ciutat, especialment interessant pel que fa als noms dels carrers de l'Eixample, que el mateix autor havia proposat a l'Ajuntament i que volien ser un compendi de la història catalana. És *Las calles de Barcelona*, publicat l'any 1865, amb el suport de l'Ajuntament.

Al mateix temps es publica una de les obres importants de la historiografia barcelonina, escrita amb documentació i més rigor que les altres. És l'obra *Barcelona antigua y moderna*, en dos extensos volums, escrits per Andreu Avel·lí Pi i Arimon, considerada la primera història moderna de la ciutat.

El segle acaba amb l'inici de la publicació per fascicles, però inacabada, d'una obra ambiciosa, la *Historia de Barcelona* (1890), escrita per Salvador Sanpere i Miquel (Barcelona, 1840-1915), polític republicà i francmaçó, ampliació dels materials que ja havien aparegut el 1878 amb el títol de *Barcelona. Son passat, son present i porvenir*.

CARRERAS CANDI I DURAN I SANPERE

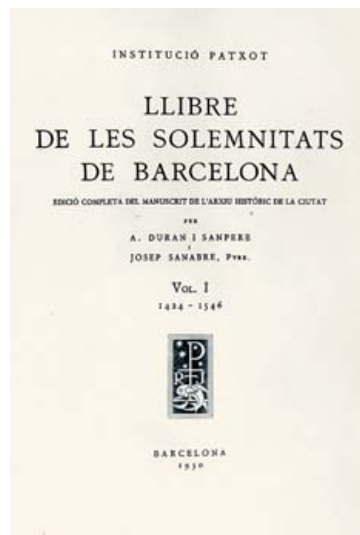
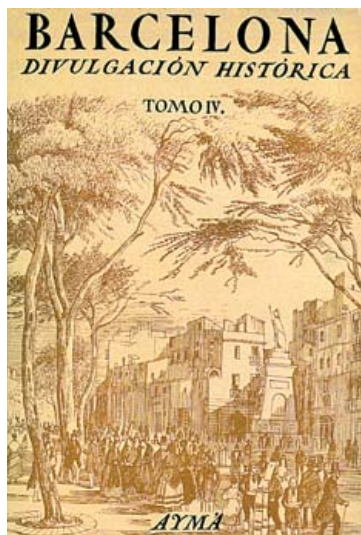
El gran canvi en la història de la ciutat es produeix amb el nou segle i la publicació d'una obra fonamental: el volum *Ciutat de Barcelona* dins el conjunt de la *Geografia general de Catalunya* publicada en fascicles i, finalment, en un volum, l'any 1916. L'autor era un historiador competent i rigorós, Francesc Carreras Candi (Barcelona,

1862-1937), promotor de moltes iniciatives culturals barcelonines, com l'edició del *Dietari del Antich Consell Barceloní* i de les *Rúbriques de Bruniquer*, fonamentals per conèixer la història medieval de la ciutat. Va ser regidor de l'Ajuntament de Barcelona i president de l'Acadèmia de Bones Lletres. El volum *Ciutat de Barcelona* té 1.138 pàgines, il·lustrades amb uns 500 gravats, a més de 38 làmines i plànols fora de text. Unes 2.800 notes a peu de plana indiquen les fonts utilitzades. Sabem que hi va treballar més de vint anys i és una obra pràcticament personal, tant pel que fa a la investigació dels documents com quant a la recerca de les il·lustracions, algunes inèdites. Encara avui no s'ha pogut superar el conjunt de materials que formen aquesta obra fonamental per a la història de Barcelona.

L'obra dispersa i abundosa d'Agustí Duran i Sanpere va ser acuradament aplegada, revisada i publicada per la seva filla Eulàlia Duran i Grau, també historiadora, i per l'editor Max Cahner, en tres grans volums, ben il·lustrats i anotats, amb uns índexs que en faciliten la consulta.

El primer volum, titulat *La formació d'una gran ciutat*, aplega una setantena d'articles agrupats en deu apartats. Després d'un assaig de síntesi històrica, amb l'examen de l'evolució experimentada per la ciutat al llarg de vint segles, inicia la crònica dels treballs fets en la recerca de la primitiva forma urbana de la ciutat de Barcelona. Corresponen a exploracions directes del subsòl, primer en un ambient de relativa protecció oficial, aconseguit a poc a poc, però sempre amb un intens interès popular. Analitza la transformació de la ciutat a partir del nucli territorial fins a arribar a una urbanització complexa, amb un centre vital que es desplaça diverses vegades

L'historiador Víctor Balaguer amb els seus amics, en una imatge de 1908. A sota, quart volum de la sèrie de divulgació històrica dirigida per Agustí Duran i Sanpere, i el "Llibre de les Solemnitats de Barcelona", en edició de Duran i de Josep Sanabre. A la pàgina anterior, la "Guia-cicerone de Barcelona", d'Antoni Bofarull; "Las calles de Barcelona", de Víctor Balaguer; el volum dedicat a Barcelona de la "Geografia general de Catalunya", de Carreras Candi, i el primer volum de les divulgatives "Monografías históricas de Barcelona", d'Editorial Millà.

Fototeca.com

Arxiu Mas

segons les circumstàncies, fins a arribar a l'enderrocament de les muralles i l'aprovació del Pla Cerdà, amb les seves alternatives. La història de la construcció dels tres emmurallaments successius, des dels temps romans, es presenta en forma d'itinerari descriptiu, una forma de narració que es manté en explicar l'anomenat Barri Gòtic i els seus edificis de govern i els vestigis més antics de la ciutat de Barcelona. Visitem la Catedral, el Palau Reial Major, l'Ajuntament, el Palau de la Generalitat. I segueix pels altres barris barcelonins: el barri marítim, al voltant de Santa Maria del Mar, la Llotja i el carrer de Montcada; el barri entre Santa Anna i el Pi; la plaça Nova i la Rambla, amb els seus canvis geogràfics i històrics.

El segon volum, *La societat i l'organització del treball*, recull una vuitantena d'articles dedicats a l'estructura social de la ciutat i els seus estaments, amb l'organització del treball i el comerç al llarg dels segles. Revisa la relació de la ciutat amb la Cort Reial, les estades dels reis a la ciutat de Barcelona i la seva relació amb els edificis o les obres d'art que els eren destinades. L'estament militar ens porta a la descripció de les justes i els torneigs que organitzava la noblesa. El tema municipal centra una sèrie d'articles sobre iconografia, noms i llinatges dels consellers, la defensa de la ciutat, el dret del carreratge i la seva evolució, els privilegis més importants i el senyal heràldic tradicional de la ciutat.

El tercer i darrer volum d'aquesta obra, *L'art i la cultura*, inclou els articles dedicats a l'art i altres manifestacions culturals de la vida ciutadana, sobretot la medieval. A la primera part són estudiats els grans mestres de la pintura gòtica, com Lluís Borrassà, Jaume Huguet, Lluís Dalmau o Bernat Martorell. No s'obliden fets artís-

tics relacionats amb autors estrangers residents o de pas per Barcelona. Hi és anotada la visió de la ciutat en l'obra dels diferents artistes, propis o estrangers. Es recullen dades del món del llibre, des dels impressors, els llibreters, els dietaristes, els historiadors i els cronistes.

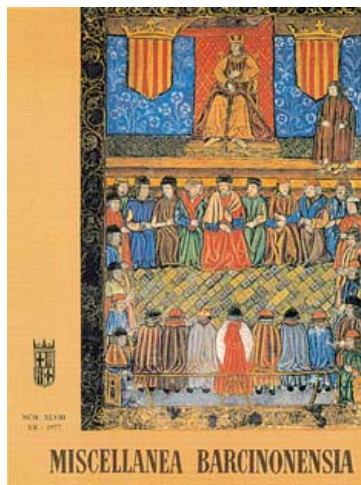
El volum acaba amb la història d'una institució dedicada a la història de Barcelona, creada pel mateix Duran, l'Institut Municipal d'Història de la Ciutat, des dels seus inicis fins a la seva evolució posterior, que arriba fins al moment de la jubilació del seu autor. El conjunt forma un llibre fonamental per al coneixement de molts dels aspectes de la història de la ciutat de Barcelona, escrits amb rigor i amb un bon estil literari.

LES MONOGRAFIES DEL SEGLE XX

Al llarg del segle XX es publiquen diverses col·leccions de monografies dedicades a temes històrics barcelonins. De caire divulgatiu, cal recordar els llibres de l'Editorial Millà, *Monografías históricas de Barcelona*; els vuit volums de la sèrie *Barcelona. Divulgación histórica*, dirigida per Agustí Duran i Sanpere, acuradament editats per Aymà, amb índexs i bones il·lustracions (1946-1951); el conjunt de monografies *Biblioteca de Turismo*, editades per la Sociedad de Atracción de Forasteros de Barcelona des de 1922 fins a 1936, i la revista *Miscellanea Barcinonensia*, dirigida per Frederic Udina, amb uns bons resums de la vida cultural, publicada per la Delegació de Serveis de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.

La sèrie *Diàlegs a Barcelona*, iniciada l'any 1983, aplega entrevistes amb personatges vinculats a la vida cultural barcelonina, valuosos

La revista "Miscellanea Barcinonensia", dirigida per Frederic Udina, i la monumental "Història de Barcelona" dirigida per Jaume Sobrequés. A sota, dos exemples ben coneguts de novel·les que ofereixen un testimoni històric de la vida ciutadana.

elements per a la història de la ciutat, dins el gènere de la "història oral". Les impulsa l'Ajuntament de Barcelona i les edita Laia, S.A.

Cal recordar alguns projectes d'històries de Barcelona amb propòsit divulgatiu, però de qualitat, com *Barcelona. Imatge i història d'una ciutat*, de l'escriptor Rafael Tasis i Marca (Barcelona, 1906-París, 1966), publicada l'any 1961 per l'editor Dalmau, i la de Frederic Udina i Josep Maria Garrut, ben il·lustrada, publicada per Aymà l'any 1968. Una obra més ambiciosa és la *Història de Barcelona* de l'editorial Aedos, dirigida per Agustí Duran i Sanpere i que va comptar amb diversos col·laboradors. Les il·lustracions d'aquesta obra, que pertany a la sèrie Enciclopèdia Catalana Aedos, són de gran format i són en blanc i negre i color.

I finalment, com una culminació de totes aquestes provatures, hi ha la monumental *Història de Barcelona* dirigida pel professor Jaume Sobrequés i amb la col·laboració de diferents especialistes. Aquesta obra, amb una bona il·lustració en blanc i negre i en color, va ser publicada per Editorial Proa i enllestida l'any 2000, i es tracta de la més completa publicada des de la pionera *Ciutat de Barcelona* que Carreras Candi havia resolt com una tasca personal. Avui, una obra d'aquestes característiques havia de ser col·lectiva. I una gran obra.

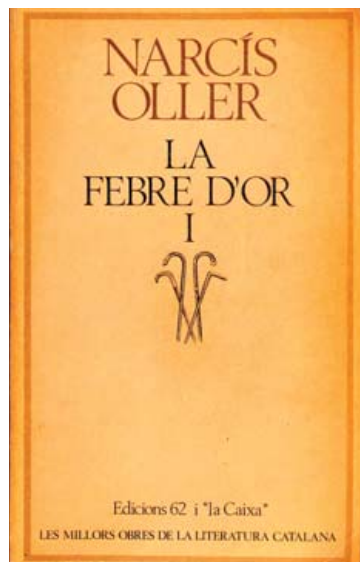
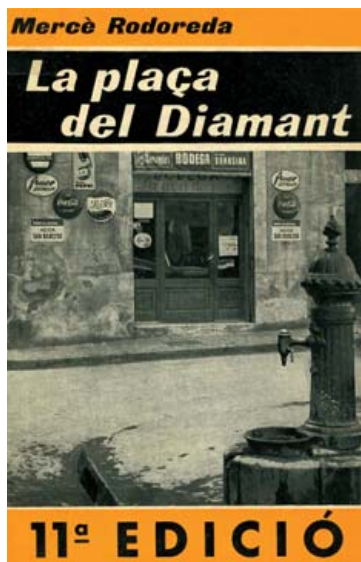
QUAN LA LITERATURA ÉS HISTÒRIA

Hi ha textos literaris que tenen un autèntic valor històric. No són un document, com ho entenem científicament, però ofereixen uns detalls i uns matisos que no trobem als documents tradicionals. Per això hem volgut destacar unes novel·les que mereixen l'atenció

dels historiadors i de les persones interessades per la història de la ciutat de Barcelona i de la seva gent, sense cap pretensió erudita. En trobem ja al segle XIX, des de novel·les romàntiques en castellà, com *El pendón de santa Eulalia* (1858), de Manuel Angelón, o *El poeta y el banquero* (1842), de Pere Mata, fins a arribar a obres bàsiques per comprendre una època com *La febre d'or* (1892), de Narcís Oller, o *L'auca del senyor Esteve* (1907), de Santiago Rusiñol.

Una evocació ben documentada és *Mariona Rebull* (1943), d'Ignasi Agustí; *La teranyina* (1983), de Jaume Cabré, sobre el 1909, o *La ciudad de los prodigios* (1992), d'Eduardo Mendoza. Però un testimoni més directe el trobem a *Tres*, de Rafael Tasis (1962), sobre els temps de la República, o *La Rambla fa baixada* (1994), de Nèstor Luján. La societat barcelonina de la dictadura de Primo

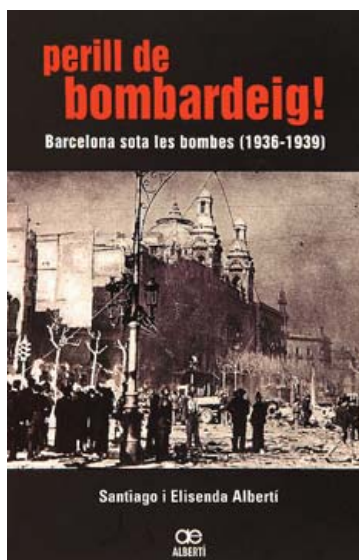
de Rivera i els baixos fons barcelonins són dibuixats a *Vida privada* (1932), de Josep Maria de Sagarra, i la guerra, a *La plaça del Diamant* (1962), de Mercè Rodoreda; la grisor de la postguerra, a *Nada* (1945), d'una jove Carmen Laforet, o a les novel·les de Juan Marsé, com *Últimas tardes con Teresa* (1965) o *Si te dicen que caí...* (1973), i el dur contrast de la vida del suburbi, a *Donde la ciudad cambia su nombre* (1957), de Paco Candel. No oblidem dues obres tan diferents com les *Històries barcelonines* (1926), de Carles Soldevila, o *Els plàtans de Barcelona* (1972), de Víctor Mora, d'un ambient oposat, com ho és la vida ciutadana, o el contrast de *La família Rouquier* (1953), de Xavier Benguerel, i *Un idil·li a la plaça de Sant Just* (1935), del prouistià Miquel Llor.

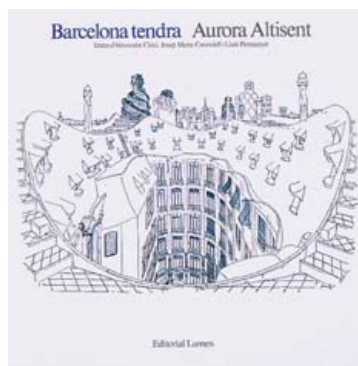
UNS LLIBRES BÀSICS PER A CONÈIXER LA HISTÒRIA DE BARCELONA

Com a complement del seu article, Josep M. Ainaud proposa una selecció de 150 obres, de diferents gèneres i estils, dedicades a la història de Barcelona des d'una perspectiva generalista o bé centrant-se en aspectes o períodes concrets de la vida de la ciutat.

- Autors diversos. **Exposició Universal de Barcelona. Llibre del Centenari. 1888-1988.** Comissió Ciutadana per la Commemoració del Centenari de l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1888. Editorial L'Avenç. Barcelona, 1988.
- Autors diversos. **L'Exposició Internacional de Barcelona del 1929.** Grans Temes l'Avenç. Barcelona, s/d.
- Autors diversos. **Històries il·lustrades de Sarrià.** 2 vol. Columna Edicions. Barcelona, 1997-98.
- Autors diversos. **La Model, cent anys i un dia.** Barcelona, 2004.

- Autors diversos. **La Casa Granell de la Gran Via de Barcelona.** Il·lustrat. Fundació Restaura. Barcelona, 2004.
- Autors diversos. **La Barcelona rebelde: guía de una ciudad silenciada.** Ed. Octaedro. Barcelona, 2004.
- Ainaud de Lasarte, Joan. **El Toisó d'Or a Barcelona.** Il·lustrat. Col. Guió d'Or, VII. Editorial Aymà. Barcelona, 1949.

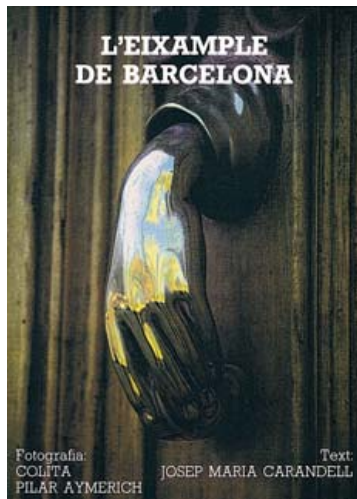

- Ainaud de Lasarte, Joan. **Museos de Barcelona.** Il·lustrat. Editorial Patrimonio Nacional. Madrid, 1972.
- Ainaud de Lasarte, Joan. **El Palau de la Generalitat de Catalunya.** Il·lustrat. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1988.
- Ainaud de Lasarte, Joan; Castillo, A. del; Pericot, Lluís; Vicens Vives, J. **Barcelona a través de los tiempos.** Ed. Mercedes. Barcelona, 1944.
- Ainaud de Lasarte, Joan; Gudiol, Josep; Verrié, F.P. **La ciudad de Barcelona.** Dins del **Catálogo Monumental de España.** CSIC, Madrid, 1947. 2 vol., text i làmines.
- Aisa, Ferran. **Una història de Barcelona.** Ateneu Enciclopèdic Popular. 1902-1999.
- Aisa, Ferran; Vidal, Mei M. **Camins utòpics. Barcelona, 1868-1888.** Edicions de 1984. Barcelona, 2004.
- Ajuntament de Barcelona. **Catàleg del Patrimoni Arquitectònic Històric-artístic de la ciutat de Barcelona.** Barcelona, 1987.
- Albertí Gubern, Santiago. **Perill de bombardeig! Barcelona sota les bombes (1936-1939).** Amb la col·laboració d'Elisenda Albertí. Albertí Editor, S.L. Barcelona, 2004.
- Altadill, Antoni. **Barcelona y sus misterios.** Editorial Taber. Barcelona, 1969.
- Altadill, Antoni. **Barcelona y sus misterios.** Il·lustrat per Eusebi Planas. 2 vol. Editorial Font y Torrens. Barcelona, 1884.
- Altisent, Aurora. **Barcelona tendra.** Dibuixos d'Aurora Altisent. Textos d'Alexandre Cirici. Josep Maria Carandell i Lluís Permanyer. Editorial Lumen. Barcelona, 1991.

- Altisent, Aurora. **Salons de Barcelona.** Dibuixos d'Aurora Altisent. Textos de Josep Maria Carandell. Editorial Lumen. Barcelona, 1984.
- Amades, Joan. **Històries i llegendes de Barcelona.** Edicions 62. Barcelona, 1984.
- Amades, Joan. **Auca de les funcions de Barcelona.** Il·lustrat. Editorial Hesperia. Barcelona, 1947.
- Ametlla, Claudi. **Memòries polítiques (1918-1936).** Editorial Pòrtic. Barcelona, 1979.
- Angelón, Manuel. **Guía satírica de Barcelona.** Editorial Millà. Barcelona, 1946.
- Arranz, Manuel; Batlle, Carme. **La Rambla de Barcelona.** Ed. Rafael Dalmau. Barcelona, 2003.
- Artís, Andreu-Avel·lí. **Barcelona tal com és.** Dibuixos de J. Commeleran. Edició de bibliòfil. Aymà Editor. Barcelona, 1948.
- Aulèstia i Pijoan, Antoni. **Barcelona. Ressenya històrica.** Barcelona, 1878.
- Aymamí Baudina, Lluís. **El 6 d'octubre tal com jo l'he vist.** Editorial Atenea. Barcelona, 1935.
- Balaguer, Víctor. **Las calles de Barcelona.** 2 vol. Barcelona, 1865.
- Barey, André. **Barcelona: de la ciutat pre-industrial al fenomen modernista.** (Traduït del francès per Joaquim Martí. Il·lustrat. Editorial La Gaya Ciencia. Barcelona, 1980.
- Barral, Carlos. **Años de penitencia.** Alianza Editorial. Madrid, 1973.
- Bassegoda i Nonell, Joan. **Els treballs i les hores a la catedral de Barcelona.** Barcelona, 1995.
- Bassegoda i Nonell, Joan. **El Círculo del Liceo.** Il·lustrat. Barcelona, 1973.
- Benet, Josep; Martí, Cassimir. **Barcelona a mitjan segle XIX. El moviment obrer a Barcelona durant el bienni progressista.** Curial. Barcelona, 1976.
- Benet, Josep. **Maragall i la Setmana Tràgica.** Edicions 62. Barcelona, 1992.
- Bertran, Marc-Jesús. **El Gran Teatre del Liceu de Barcelona, 1837-1930.** Il·lustrat. de I.G. Oliva de Vilanova. Barcelona, 1931.

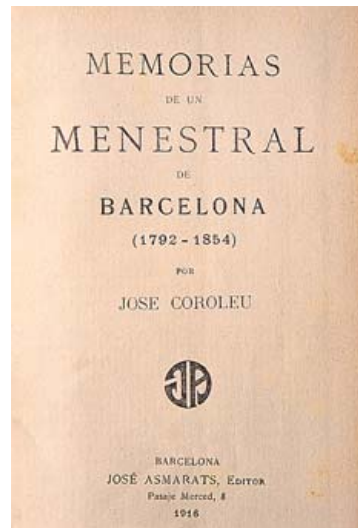
- Bertrand, J.J.A. **Barcelone, cité d'art et de sciences.** Barcelona, 1932.
- Bofarull, Antoni de. **Guía-cicerone de Barcelona.** Barcelona, 1859.
- Bohigas, Oriol. **Barcelona entre el Pla Cerdà i el barraquisme.** Edicions 62. Barcelona, 1963.
- Bohigas, Oriol. **Combat d'incerteses.** Il·lustrat. Edicions 62. Barcelona, 1989.
- Bonet Armengol, Jordi. **Temple Sagrada Família.** Il·lustrat. Ed. Escudo de Oro. Barcelona, 1992.
- Broggi, Moisès. **Memòries d'un cirurgià.** Il·lustrat. Edicions 62. Barcelona, 2001.
- Bruguera, M. **Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona, en 1713 y 1714.** 2 vol. Barcelona, 1871.
- Caballé y Clos, Tomás. **Barcelona roja. Dietario de la revolución (julio 1936-enero 1939).** Librería Argentina. Barcelona, 1939.
- Calvet, Agustí ("Gaziel"). **Història de La Vanguardia.** Estudi preliminar de Manuel Llanas. Editorial Empúries. Barcelona, 1994.
- Camps i Arboix, Joaquim de. **Josep M. Pi Sunyer.** Il·lustrat. Biografies populars. Editorial Alcides. Barcelona, 1963.
- Candel, Francisco. **Donde la ciudad cambia su nombre.** Ed. J. Janés. Barcelona, 1957.
- Cañellas i Toran, Rosa. **Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona: 1916-1936.** Pròleg de Josep M. Ainaud de Lasarte. Editorial Barcanova. Barcelona, 1982.
- Capmany, Antoni de. **Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona.** 2 vol. Madrid, 1779-1792.

- Carandell, Josep Maria. **L'Eixample de Barcelona**. Fotografies de Colita i Pilar Aymerich. Editorial HMB, S.A. Barcelona, 1982.
- Carrera i Pujal, Jaume. **La Barcelona del segle XVIII**. Il·lustrada. Bosch, editor. 1951.
- Carreras i Bulbena, Josep Rafael. **Villarroel, Casanova, Dalmau**. Nova edició, actualitzada i il·lustrada. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1995.
- Carreras Candi, Francesc. **La ciutat de Barcelona** (dins **Geografia general de Catalunya**). 1 volum il·lustrat. Ed. Martín. Barcelona, s/d (1916). (Edició facsímil en 2 volums, revisada per Jaume Sobrequés. Barcelona, 1980).
- Carreras Candi, Francesc; Schwartz, Frederic (editors). **Manual de Novells Ardits**. 3 vol. Imp. Henrich. Barcelona, 1892-1922.
- Carrère, Claude. **Barcelona, 1380-1462**. Fundació Salvador Vives i Casajuana. Barcelona, 1978.
- Català i Roca, Pere. **El dia que Barcelona va morir (6 juliol 985; Al Mansur)**. Episodis de la Història 256. Rafael Dalmau, editor. Barcelona, 1984.
- Cerdà, Ildefons. **Teoría General de la Urbanización y aplicación de sus principios y doctrinas a la reforma y ensanche de Barcelona**. Vol. I i II. Imprenta Española. Madrid, 1857. (Reedició per Fabián Estapé a **Vida y obra de Ildefonso Cerdà**, Madrid, 1968).

- Cirici Pellicer, Alexandre. **El arte modernista catalán**. Il·lustrat. Editorial Aymà. Barcelona, 1951.
- Cirici Pellicer, Alexandre. **Barcelona pam a pam**. Il·lustrat. Editorial Teide. Barcelona, 1973.
- Clapés, Joan. **Fulles històriques de Sant Andreu de Palomar**. Llibreria Catalònia. Barcelona, 1930.
- Comissió de Cultura. **Construccions escolars a Barcelona**. Ajuntament de Barcelona, 1922.
- Coroleu, Josep. **Memorias de un menestral de Barcelona (1792-1854)**. J. Asmarats, editor. Barcelona, 1916.
- Costa i Deu, Joan; Sabaté, Modest. **La nit del 6 d'octubre a Barcelona**. Pròleg de F. Maspons i Anglasesell. Tipografia Emporium. Barcelona, 1935.
- Cruanyes, Josep. **L'Eixample**. Il·lustrat per Fina Rifà. Editorial Pirene / Districte de l'Eixample. Barcelona, 1988.
- Dencàs, Josep. **El 6 d'octubre des del Palau de Governació**. Curial Edicions. Barcelona, 1979.
- Dexeus, Josep Maria. **El món que us deixem. (Memòries d'un metge)**. Il·lustrat. Ed. Columna. Barcelona, 2004.

- Duran i Sanpere, Agustí; Sanabre, Josep. **Llibre de les Solemnitats de Barcelona. (I) 1424-1546. (II) 1564-1719**. Edició de bibliòfil. 2 vol. Imp. Elzeviriana. Barcelona, 1930.
- Escofet, Frederic. **La victòria. 19 de juliol de 1936**. Edicions Catalanes. París, 1973.

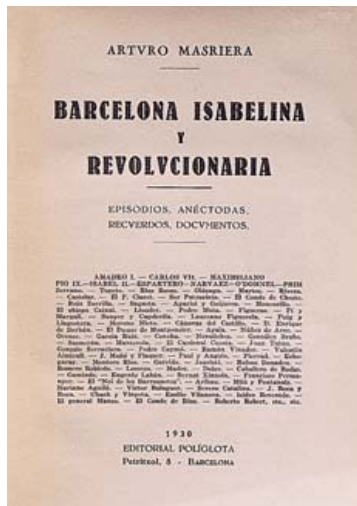
- Escofet, Frederic. **La desfeta (6 d'octubre de 1934)**. Edicions Catalanes. París, 1973.
- Estapé, Fabián. **De tots colors. Memòries**. Il·lustrat. Edicions 62. Barcelona, 2000.
- Estivill, Àngel. **6 d'Octubre, l'ensulsiada dels jacobins**. Imp. Alfa. Barcelona, 1935.
- Fabre, Jaume. **Els que es van quedar. 1939: Barcelona, ciutat ocupada**. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2003.
- Fabre, Jaume; Huertas, Josep M. **La construcció d'una ciutat**. Diari de Barcelona, 1987/88.
- Fabre, Jaume; Huertas, Josep M. **Nou Barris. La penúltima Barcelona**. Il·lustrat. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1991.
- Figueres, Josep M. **Diari de Barcelona (1792-1992)**. Episodis de la Història, 293. Rafael Dalmau, editor. Barcelona, 1992.
- Finestres, Jordi. **BARÇA**. Fotografies de Jordi Play i Marc Vila. Angle Editorial. Barcelona, 2004.
- Fontseré, Carles. **Memòries d'un cartellista català (1931-1939)**. Pòrtic. Barcelona, 1995.
- Galofré, Jordi. **Rosend Arús i Arderiu (1845-1891)**. Il·lustrat. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1989.
- García-Martín, Manuel. **Casa Lleó-Morera**. Il·lustrat. Catalana de Gas i Electricitat S.A. Barcelona, 1988.
- García-Martín, Manuel. **Benvolgut Palau de la Música**. Il·lustrat. Catalana de Gas i Electricitat S.A. Barcelona, 1987.
- García-Martín, Manuel. **Estatutària pública de Barcelona**. Il·lustrat. 3 vol. Catalana de Gas i Electricitat S.A. Barcelona, 1984-85-86.
- Garriga, Teodor. **La meva vida i Ràdio Associació de Catalunya**. Edicions Proa. Barcelona, 1998.
- Garriga Marquès, Ramon. **Círculo Ecuestre 1856-1981**. Círculo Ecuestre, ed. Barcelona, 1982.
- González Masip, Albert. **Els tramvies de Barcelona**. Ed. Rafael Dalmau. Barcelona, 1997.

- González Sugrañés, M. **La República en Barcelona**. Henrich. Barcelona, 1903.
- Huertas, Josep Maria. **La Barcelona desapareguda**. Il·lustrat, amb la col·laboració de Guillem Huertas. Angle Editorial. Manresa, 2004.

- Huertas, Josep Maria; Alòs, Ernest; Díez, Desideri. **Torre Llobeta. De palau medieval a Centre Cívic**. Il·lustrat. Ajuntament de Barcelona, 1993.
- Hurtado, Amadeu. **Quaranta anys d'advocat (1894-1930)**. 2 vol. Editorial Ariel. Barcelona, 1968-69.
- Imbert, Erasme d'. **Erasmo de Gónima, 1746-1821**. Edició de l'autor. Barcelona, 1952.
- Jardí, Enric. **Història del Col·legi d'Advocats de Barcelona**. 2 vol. il·lustrats. Barcelona, 1988-89.
- Jardí, Enric. **Companys i el 6 d'octubre**. Edicions Proa. Barcelona, 1997.
- Lacruz, Francisco. **El Alzamiento, la revolución y el terror en Barcelona**. Lib. Arysel. Barcelona, 1945.
- Luján, Nèstor. **Vint segles de cuina a Barcelona**. Il·lustrat. Ediciones Folio, S.A. Barcelona, 1993.
- Mackay, David. **L'arquitectura moderna a Barcelona**. Edicions 62. Barcelona, 1989.
- Madrid, Francisco. **Ocho meses y un día en el Gobierno Civil de Barcelona**. Ed. de la Flecha. Barcelona, 1932.

- Madurell i Marimon, Josep Maria. **Documentos para la historia de la imprenta y librerías en Barcelona (1474-1553)**. Anotacions del Dr. Jordi Rubió. Gremi de Llibreters i Mestres Impressors. Barcelona, 1955.
- Maluquer, Joaquim. **Memòria amb figures**. Il·lustrat. Editorial Thassalia. Barcelona, 1997.
- Maluquer i Viladot, Joan. **Les meves noces d'or amb el Molt Illustre Col·legi d'advocats de Barcelona. 1877-1927**. Impremta Altés. Barcelona, 1929.
- Maragall, Joan A. **Història de la Sala Parés**. Il·lustrat. Pròleg de Joan Ainaud de Lasarte. Editorial Selecta. Barcelona, 1975.
- Martí i Lòpez, Elisa. **Un passeig pel cementiri del Poblenou**. Il·lustrat. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 2004.
- Masriera, Artur. **Los buenos barceloneses. Barcelona ochocentista (1850-1870)**. Ed. Políglota. Barcelona, 1924.

- Masriera, Artur. **Barcelona isabelina y revolucionaria**. Ed. Políglota. Barcelona, 1930.
- McDonough, G.W. **Las buenas familias de Barcelona**. Barcelona, 1988.
- Mendoza, Cristina i Eduardo. **Barcelona modernista**. Il·lustrada. Editorial Planeta. Barcelona, 1989.
- Mestres, Apel·les. **La casa vella**. Il·lustrada. Edició privada. Barcelona, 1912.

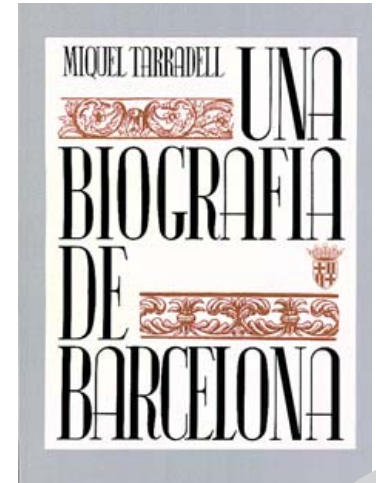

- Moreu-Rey, Enric. **Revolució a Barcelona el 1789**. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 1967.
- Muñoz Pujol, Josep Maria. **Agustí Duran i Sanpere**. Il·lustrat. Proa, ECSA. Barcelona, 2004.
- Nadal, Joaquim M. de. **Cromos de la vida vuitcentista. Memòries d'un barceloní**. Editorial Dalmau. Barcelona, 1946.
- Nadal, Jordi; Sudrià, Carles. **Història de la Caixa de Pensions**. Barcelona, 1981.
- Obiols, Isabel; Ferrer, Pere. **El mercat de la Boqueria**. Il·lustrat. Salsa Books. Barcelona, 2004.
- Patxot, Fernando. **Manual del viajero**. Barcelona, 1840.
- Patxot i Jubert, Rafael. **Guaitant enrrera**. Edició privada. Ginebra, 1952.
- Permanyer, Lluís. **Història de l'Eixample**. Plaza & Janés, editores. Barcelona, 1990.
- Permanyer, Lluís, i al. **La Barceloneta, un quart de mil·lenni**. Ajuntament de Barcelona, 2003.
- Pi i Arimon, A.A. **Barcelona antigua y moderna**. 2 vol. Barcelona, 1854.
- Pla, Josep. **Un señor de Barcelona**. Editorial Destino. Barcelona, 1977.
- Pons, Agustí. **Maria Aurèlia Campmany, l'època d'una dona**. Il·lustrat. Editorial Columna. Barcelona, 2000.
- Pujadó, Judit. **Oblits de reraguarda: els refugis antiaeris a Barcelona (1936-1939)**. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1998.

- Renart, Joaquim. **Diari 1918-1961**. 8 vol. il·lustrats. Edicions Proa. Barcelona, 2003.
- Roig, Montserrat. **Barcelona a vol d'ocell**. Fotografies de Xavier Miserachs i notes de Josep M. Ainaud de Lasarte. Edicions 62. Barcelona, 1987.
- Romero-Maura, Joaquín. **La rosa de fuego. El obrerismo barcelonés de 1899 a 1909**. Alianza Universidad. Madrid, 1989.
- Roure, Conrad. **Recuerdos de mi larga vida**. El Diluvio. Barcelona, 1925.
- Rubió i Tudurí, Marià. **Barcelona 1936-1939**. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2002.
- Sanpere i Miquel, Salvador. **Topografía antigua de Barcelona**. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1890.
- Sanpere i Miquel, Salvador. **Fin de la Nación Catalana**. Barcelona, 1905.
- Sanromà, Joaquín-Maria. **Mis memorias (1828-1868)**. Barcelona, 1887.
- Saurí, Manuel. **Guía general de Barcelona**. Barcelona, 1849.
- Sempronio. **Barcelona pel forat del pany**. Editorial Selecta. Barcelona, 1985.
- Sempronio. **Aquella entremaliada Barcelona**. Editorial Selecta, 1978.
- Sempronio. **Secretos de Barcelona**. Editorial Barna. Barcelona, 1960.
- Sempronio. **L'accent de Barcelona (1938)**. Amb una introducció de Josep Faulí. Edicions 62. Barcelona, 1985.

- Serraclara, Maria Teresa; Martí i Aixelà, Montse. **Hospital de la Santa Creu i Sant Pau**. Fotografies de Daniel Rovira. Fundació Privada Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Barcelona, 2001.
- Sindreu, Carles. **La singular historia de un club de tenis**. Il·lustrat. Imp. J. Ferrer Coll. Barcelona, 1952.

- Soldevila, Carles. **Del llum del gas al llum elèctric**. Editorial Aedos. Barcelona, 1951.
- Soldevila, Carles. **Barcelona vista pels seus artistes**. Il·lustrada. Editorial Aedos. Barcelona, 1957.
- Soldevila, Carles. **Un siglo de Barcelona**. Editorial Argos. Barcelona, 1945.
- Soldevila, Carles. **Barcelona**. Fotografies de Forcano. "Guías de España". Ed. Destino. Barcelona, 1964.
- Sucre, Josep Maria de. **Memorias**. 2 vol. Editorial Barna. Barcelona, 1963.
- Tarradell, Miquel. **Una biografía de Barcelona**. Edició de bibliòfil, il·lustrada amb gravats. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1988.
- Tasis i Marca, Rafael. **Barcelona. Imatge i història d'una gran ciutat**. Il·lustrada. Editorial Rafael Dalmau. Barcelona, 1961.
- Torres, Estanislau. **La caiguda de Barcelona, 1939**. Galba Edicions. Barcelona, 1978.
- Torres, Estanislau. **La caiguda de Barcelona**. Pagès editors. Lleida, 1999.

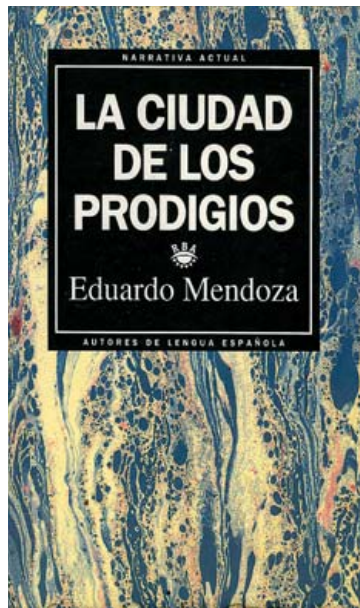
- Udina Martorell, Frederic. **L'escut de la ciutat de Barcelona.** Il·lustrat. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1979.
- Udina, Frederic; Garrut, Josep Maria. **Barcelona, vint segles d'història.** Il·lustrada. Aymà S.A. Editora. Barcelona, 1963.
- Vázquez Montalbán, Manuel. **Barcelones.** Traducció de Xavier Lloveras. Ed. Empúries. Barcelona, 2004.
- Ventalló, Joaquim. **Les escoles**

- populars, ahir i avui.** Il·lustrat. Nova Terra. Barcelona, 1968.
- Vila, Pau; Casassas, Lluís. **Barcelona i la seva rodalia al llarg dels temps.** Pròleg del Dr. Lluís Solé Sabarís. Il·lustrada. Editorial Aedos. Barcelona, 1974.
- Vilanova, Emili. **Narracions,** Aymà, editor. Barcelona, 1948.
- Villar, Paco. **Historia y leyenda del Barrio Chino.** Editorial La Campana. Barcelona, 1996.

- Villarroya, Joan. **Els bombardeigs de Barcelona durant la guerra civil (1936-1939).** Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1999.
- Voltes Bou, Pedro. **Historia de Montjuich y su castillo.** Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1960.
- Xammar, Eugeni. **Seixanta anys d'anar pel món.** Editorial Pòrtic. Barcelona, 1974.

CONÈIXER LA CIUTAT A TRAVÉS DE LA FICCIÓ

L'Arxiu Històric de la Ciutat organitza anualment un seminari sobre història, que aquest any, coincidint amb la celebració de l'Any del Llibre, s'ha dedicat al tema *La gran novel·la sobre Barcelona. De Narcís Oller fins avui*. Al llarg de quinze sessions, desenvolupades entre el 19 de gener i el 4 de maig, amb la participació d'especialistes de les universitats catalanes i de crítics literaris, s'ha fet una revisió històrica i crítica de la imatge literària de Barcelona construïda i reelaborada des del segle XIX fins als nostres dies. Les directores del seminari, Margarida Casacuberta i Marina Gustà, han confeccionat per a aquest Quadern Central una selecció d'obres de ficció l'acció de les quals es relaciona directament amb Barcelona, amb la característica afegida que contribueixen de manera destacada al coneixement de determinats aspectes essencials de la història i de la geografia ciutadanes.

- Agustí, Ignacio. **Mariona Rebull.** 1944. **El viudo Rius.** 1945.
- Azúa, Félix de. **Momentos decisivos.** 2000.
- Baulenas, Lluís-Anton. **La felicitat.** 2001.
- Bellmunt, Domènec de. **Les banyes del Tibidabo.** 1928.
- Benguerel, Xavier. **Suburbi.** 1936. **Gorra de plat.** 1967. **Icària, Icària.** 1974.
- Campmany, Maria Aurèlia. **Necessitem morir.** 1952. **L'altra ciutat.** 1955. **El gust de la pols.** 1962.
- Candel, Paco. **Donde la ciudad pierde su nombre.** 1957.

Han matado a un hombre, han roto un paisaje. 1959.

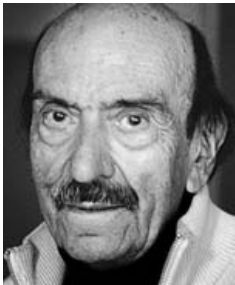
- Capdevila, Lluís. **Memòries d'un llit de matrimoni.** 1926.
- Espinàs, Josep Maria. **L'últim replà.** 1962.
- Folch i Torres, Josep Maria. **Aigua avall.** 1907.
- Francès, Josep Maria. **La rossa de mal pèl.** 1929.
- Garriga Vela, José Antonio. **Muntaner, 38.** 1996.
- Goytisolo, Luis. **Recuento.** 1974.
- Laforet, Carmen. **Nada.** 1944.
- Madrid, Francisco. **Sangre en Atarazanas.** 1926.
- Mandiargues, André P. de. **La marge.** 1967.
- Marsé, Juan. **Últimas tardes con Teresa.** 1966. **La oscura historia de la prima Montse.** 1970. **Si te dicen que caí.** 1973. **Un día volveré.** 1982. **Ronda del Guinardó.** 1984. **El embrujo de Shanghai.** 1993. **Rabos de lagartija.** 2001.
- Mata, Pere. **El poeta y el banquero.** 1842.
- Mendoza, Eduardo. **La verdad sobre el caso Savolta.** 1975. **La ciudad de los prodigios.** 1986.
- Moix, Terenci. **El día que va morir Marilyn.** 1970. **El sexe dels àngels.** 1992.
- Montserdà, Dolors. **La fabricanta.** 1904.
- Mora, Víctor. **Els plàtans de**

Barcelona. 1966. **El tramvia blau.** 1985.

- Oller, Narcís. **La papallona.** 1882. **La febre d'or.** 1890-1892
- Pedroló, Manuel de. **Es vessa una sang fàcil.** 1954. **Domicili provisional.** 1956.
- Plana, Alexandre. **A l'ombra de Santa Maria del Mar.** 1923.
- Rabinad, Antonio. **Los contactos furtivos.** 1952.
- Riera Llorca, Vicenç. **Fes memòria, Bel.** 1972.
- Riera, Carme. **La meitat de l'ànima.** 2004.
- Rodoreda, Mercè. **Aloma.** 1938. **La plaça del Diamant.** 1962. **El carrer de les Camèlies.** 1966. **Mirall trencat.** 1974.
- Roig, Montserrat. **Ramona, adéu.** 1972. **El temps de les cireres.** 1976. **L'hora violeta.** 1980. **L'òpera quotidiana.** 1985.
- Rusiñol, Santiago. **L'auca del senyor Esteve.** 1907.
- Sagarra, Josep Maria de. **Vida privada.** 1932.
- Soldevila, Carles. **Fanny.** 1929. **Eva.** 1931. **Valentina.** 1933. **Moment musical.** 1936.
- Terrades, Abdó. **La esplanada.** 1835.
- Vallmitjana, Juli. **Sota Montjuïc.** 1908. **La xava.** 1910.
- Vázquez Montalbán, Manuel. **Los mares del sur.** 1979. **El pianista.** 1985.

Agustí Duran i Sanpere: retrat intel·lectual

Ana Portnoy

TEXT **Josep M. Muñoz Pujol**
Escriptor

● “Ningú no ho hauria sospitat i, això no obstant, fou així”. Tal com explica Duran i Sanpere, les obres de la placeta de Sant Iu, a l’ombra del campanar de la Seu, seguien amb serietat i cura, dues virtuts típiques del seu més pur deler. Els treballs van descobrir estances que semblaven haver format part de palaus, pavimentades de mosaics; i a les parets hi havia inscripcions dedicades a patricis de l’antiga colònia romana, capitells i fragments o trossos de columnes que evocaven una ciutat, qui sap si opulenta. Els treballs l’obligaven a estudiar amb desfici, en els llibres, en els experts, a recórrer a totes les teories disponibles que s’anaven succeint les unes a les altres per tal d’esclarir la història més antiga de la ciutat que emparentava el Mont Tàber barceloní amb els set turons de Roma. Ningú no hauria sospitat que entremig de ruïnes tan glorioses destacarien unes pedres humils, el descobriment de les quals es disposava a publicar Duran i Sanpere, perquè cap pedra no era humil per a ell, de la mateixa forma que cap vestigi o document no podia ser oblidat, i tot testimoni havia de ser estimat: aquesta passió va marcar la seva vida. Per ella va renunciar a ser un gran historiador acadèmic i es va donar en cos i ànima a la recerca, a l’acció. I va ser en l’exercici de la praxi arxivística i arqueològica i en la publicació, que va esdevenir el coneixedor més gran de la realitat concreta i, doncs, un constructor de la memòria ciutadana recollida amb sensibilitat d’historiador humanista.

Procedia, per banda paterna, d’una família documentada a Cervera almenys des del segle XVII. Una nissaga que al final del segle XIX es va destacar en el camp del dret: l’avi d’Agustí Duran i Sanpere va ser professor de dret a la universitat certerina (1840) i el pare, Agustí Duran i Farreres (1849-1914), també advocat, va ser registrador de la propietat a Cervera des del 1881.

La casa natal d’Agustí Duran i Sanpere, avui propietat municipal, ha estat convertida en el centre del Museu Comarcal de Cervera.

Duran es va iniciar a Cervera en el món de l'arxivística organitzant-ne l'Arxiu Municipal. Aquesta gestió li va valer guanyar un concurs el 1914 convocat per la Secció Històrico-arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Va ser el seu primer contacte amb aquesta casa. El segon va ser el 1917, quan va col·laborar en la constitució del servei d'investigacions arqueològiques i va iniciar la pràctica arqueològica a Sidamon (el Segrià) i al barranc de la Valltorta (el Maestrat). L'experiència arxivística cerverina li va valer, el 1917, guanyar el concurs per la plaça d'arxiver municipal a Barcelona.

ARXIVER A BARCELONA

La democràcia municipal era un sistema desconegut fins aleshores, quan els alcaldes de Barcelona eren càrrecs de confiança nomenats per reial ordre i, per tant, individus sense poder moral, un prestigi mínim i amb una estabilitat política precària. I doncs, els projectes culturals interessaven a ben pocs o a vegades a ningú. Però als regidors elegits el 1915 en un moment històric inèdit, els calia imposar una nova dinàmica i un sistema democràtic. I malgrat que el partit més votat a les eleccions generals havia estat el dels lerrouxistes, que va proclamar uns alcaldes dotats de robustes ignoràncies, la més notòria referent als museus i als arxius, una acabada de nomenar Comissió Municipal de Cultura creada el 1916 amb profunda significació catalanista va iniciar una tasca decisiva. L'animava l'esperit dels fundadors i el regidor Jaume Bofill i Mates hi va demostrar una gran capacitat per a l'administració, per formular programes. Per si no fos prou, tenia el millor secretari tècnic de la santa casa, el senyor Manuel Ainaud, per acomplir els projectes, entre els quals una Oficina d'Investigacions i de Publicacions.

Des del primer moment, Duran vol crear un arxiu modern per ordenar la situació desgavellada i exigeix, en primer lloc, unificar tot el material dispers a les diverses dependències de les cases consistorials de la ciutat, i en segon lloc, controlar qualsevol altre dipòsit on hi hagi deficiències de conservació, unes mesures que ningú no havia gosat proposar abans, tot i que ja era sabut que hi havia parts importants del patrimoni degradant-se en arxius desordenats. Jaume Bofill i Mates i Ignasi de Janer van donar suport a la proposta. La intervenció d'ambdós va oferir un aspecte, tanmateix, curiós: va ser el senyor Ignasi de Janer, secretari tècnic, qui va

J.M. Sagarra / AHCB-AF

A dalt, la plaça del Rei el 1931. Al costat d'aquestes línies, Pere Bosch i Gimpera, que va donar suport als primers passos de Duran en la investigació arqueològica de la ciutat, durant una visita a Empúries el juliol de 1936. A la pàgina següent, la Junta de Museus visita el Palau Nacional durant la seva adequació com a museu (8 de novembre de 1931), i Joaquim Folch i Camarasa, director dels museus de la ciutat, amb el tinent d'alcalde Lluís Massot i Manuel Ainaud, durant una conferència als alumnes de les escoles municipals (11 de maig de 1930).

Pérez de Rozas / AHCB-AF

“La perícia de Duran a identificar, resoldre i exposar les descobertes li va donar un sòlid prestigi. La primera exploració sistemàtica de la plaça del Rei, entre el 1931 i el 1934, és un exemple de la bona feina feta”.

posar-hi la imaginació i el somni i Jaume Bofill, poeta, va redactar un projecte concret i va estructurar una administració adequada per fer-lo sostenible. Llavors va organitzar el trasllat de la documentació anterior a 1714 de l'Ajuntament a la Casa de l'Ardiaca i aquesta va obrir les portes el 1921 amb el nom d'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

La intervenció de Duran més enllà de l'Arxiu va ser el 1929 amb motiu de l'Exposició Universal en organitzar un pavelló que seria un primer assaig del futur Museu d'Història de Barcelona. L'any 1932, el Servei d'Investigacions Arqueològiques de l'Institut d'Estudis Catalans procedia a l'exploració d'un poblat ibèric al turó de la Rovira. Duran, des de l'Arxiu i més enllà de les seves atribucions, seguia de prop les recerques. Aviat va intervenir directament. Ell mateix ho explica: “Es construí una Junta a semblança de l'antiga Junta de Museus que presidí Puig i Cadafalch, essent-ne jo el secretari, amb representants de la Generalitat i de l'Ajuntament. Jo era també el director del Museu, i amb això se solucionà el problema de la seva seu. L'Estat ens cedí els materials de la Barcelona romana de l'antic Museu provincial i, inventariats, es portaren a Montjuïc.” Duran, convençut que en l'arqueologia urbana de la ciutat de Barcelona hi havia molt camp per córrer i comptant amb el suport del seu amic i mestre Pere Bosch i Gimpera i amb el conseller Bonaventura Gassol, va començar a intervenir en aquest terreny. S'exposava, és cert, a ser acusat d'intromissió, però no va ser així i se li va permetre que des de la plataforma que li donava l'Arxiu Municipal, el Museu i –també– la Reial Acadèmia de Bones Lletres, intervingués de ple en les recerques arqueològiques urbanes com a assessor i artífex. En la seva actitud mental de modèstia davant de la incertesa que provoca qualsevol troballa, tenia present

la divisa clau per a un investigador: *a través d'una sèrie d'errors evidents trobarem una veritat probable*.

Tot i la dictadura, per no passar per llord, don Darius Rumeu, l'alcalde, pensant que alguna cosa havia de fer perquè no diguessin que ignoraven l'arqueologia urbana, va confiar la investigació a Duran, un arqueòleg *amateur* i, a tot estirar, rural, però que com a persona li mereixia indubtablement confiança. I no es va equivocar. Era tan forta la vocació de Duran que cap autoritat posterior –i n'hi va haver moltes– no va gosar desplaçar-lo, cosa que devien desitjar els enginyers municipals i, no cal dir-ho, els contractistes d'obres. La seva perícia a identificar, resoldre i exposar les descobertes li va donar un sòlid prestigi que els alcaldes van respectar.

Com un exemple puntual de la bona feina feta es considera la primera exploració sistemàtica de la Plaça del Rei que va tenir lloc entre el 1931 i el 1934. “L'obra decisiva que va permetre la fundació del Museu d'Història va venir per un atzar i una decisió encertada. Arran de la urbanització derivada de la Via Laietana, al carrer de Mercaders hi havia una casa condemnada: la Casa Padellàs. La demuntaren i van enumerar les pedres amb l'esperança de poder-la reconstruir en algun paratge més adient de la ciutat. I atès que, a la plaça del Rei, l'enderrocament d'unes cases sense estil havia deixat un esvoranc que calia cobrir per mantenir el caràcter recollit de la placeta, fou una gran sort que les mides de la Casa Padellàs i les de l'esvoranc de la plaça del Rei coincidissin. La decisió era, doncs, presa, i alhora que hom aconseguia la salvació d'un edifici representatiu, era retornat a la plaça l'aspecte que li esqueia.” Mentrestant, l'Arxiu Històric de la Ciutat va demanar l'autorització i la consignació que calien per estudiar-ne el subsòl, on, atesa la proximitat de la muralla romana, era possible de trobar restes acla-

J. Domínguez / AHCB-AF

J. Domínguez / AHCB-AF

Pérez de Rozas / AHCB-AF

ridores de l'organització urbana que tenia la ciutat dels primers segles de l'era cristiana, però la resposta de les autoritats municipals, formulada entre dubtes i intrigues, va ser negativa, i sense definició oficial van començar els treballs de fonamentació de la casa objecte del trasllat, projectats a cegues i amb intenció apressada. Aviat uns amples murs de formigó creixien implacables, de manera que després va caldre enderrocar-los. Correlativament i mentre duraven les obres a la Plaça del Rei, va caldre verificar l'estat dels fonaments de la capella de Santa Àgata perquè la torre del campanar s'havia desplomat. Aprofitant els treballs d'excavació obligats per les recerques, va ser possible d'estudiar, els anys 1934 i 1935, bona part del subsòl de la plaça, però la guerra va obligar a reomplir les excavacions. Hi havia tasques més urgents.

EL SALVAMENT DEL PATRIMONI DOCUMENTAL

L'inici de la Guerra Civil va comportar unes noves directrius. Calia salvar tots els arxius públics i privats i en especial els eclesiàstics, que eren els que més perillaven de moment. El juny de 1936 Duran havia estat nomenat cap de la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya. Iniciada la guerra, el 9 d'agost, un decret posava tota la documentació catalana anterior al segle XIX a disposició de la Generalitat. Duran va assumir, així, durant la guerra del 1936-1939, la responsabilitat del salvament del patrimoni documental català, alhora que Joaquim Folch i Torres ho feia amb el fons artístic i Jordi Rubió i Balaguer, amb les biblioteques. De moment, es va evitar que prosseguís la devastació; es van confiscar i protegir els fons arxivístics locals a les pròpies localitats, però a partir de 1937, a causa dels bombardeigs, la major part dels arxius catalans van ser traslladats a Viladrau per a més seguretat.

“En la postguerra, Duran va ser sotmès a depuració i a un consell de guerra sumaríssim. L'acusació es basava en la seva activitat en el salvament d'arxius i per haver sortit a l'estranger tres vegades”.

Pérez de Rozas / AHCB-AF

L'extraordinària operació –i aventura– per a la salvaguarda feia necessari el trasllat d'aquests arxius: per dur-ho a terme haurien calgut uns 3.000 camions. No cal dir la dificultat de trobar-los en un país en guerra, amb carreteres plenes de combois militars i la restricció de la benzina. A l'hora de la veritat es disposava només de dos grans camions. La confiscació va permetre fer un inventari general aproximat dels materials (15.000 metres lineals de documents, més 150.000 pergamins enrotllats que van ser acuradament planxats). No cal dir que el coneixement que Duran i el seu equip d'experts van adquirir dels fons documentals catalans durant la guerra seria per a ell una base essencial en la seva formació d'historiador. I no sols per a ell: Pierre Vilar explica com es va valdre d'una documentació imprescindible que havia estat arrancada del foc i de la incúria.

LA DEPURACIÓ I LA POSTGUERRA

En la immediata postguerra, Duran, que va decidir quedar-se a Barcelona, va ser sotmès a la depuració com tots els funcionaris i alhora a un consell de guerra sumaríssim (dels primers que es van celebrar a Barcelona). L'acusació es basava en la seva activitat en el salvament d'arxius i per haver sortit a l'estranger tres vegades i haver retornat a Barcelona. Tanmateix, els nombrosos informes favorables no van evitar que fos portat a judici davant del tribunal militar. Però la sentència va ser absolutòria. Superats favorablement el procés militar i posteriorment el normatiu expedient de depuració de funcionaris, va reprendre la seva activitat al capdavant de l'Arxiu Municipal i les activitats es van succeir.

En aquells temps de vencedors i de vençuts, quan tants companys seus navegaven cap a l'exili, a Barcelona Duran va rebre el nou règim com un fet inevitable. El 1939, la ciutat va quedar a les mans d'un general facciós, Orgaz, i d'un gran magatzemista de ferralla,

Pérez de Rozas / AHCB-AF

La inauguració del Museu d'Història de la Ciutat va tenir lloc l'abril de 1943, durant les festes de commemoració del 450è aniversari de l'arribada de Colom a Barcelona. Al costat d'aquestes línies, Duran amb els ministres de Marina i Afers Exteriors. A la pàgina anterior, a la dreta, Duran amb l'alcalde Mateu i altres autoritats. A la imatge de l'esquerra, el marquès de Lozoya visita el Poble Espanyol (1 de febrer de 1949).

don Miquel Mateu, que va exercir d'alcalde. I en una de les seves encertades primeres decisions va incorporar Duran i Sanpere. I va confiar-li no sols la direcció de l'Arxiu i la reparació immediata dels estralls de la guerra, sinó també la represa de projectes que havien quedat paralitzats, com aquells d'arqueologia urbana d'excavació de la plaça del Rei, iniciada i suspesa per la guerra, provisionalment enterrada l'agost del 1936. Així, doncs, Mateu el va autoritzar per a la continuïtat del gran disseny d'explorar i reconstruir la ciutat soterrada i treure-la a la llum.

A més, Duran va prendre contacte amb l'etnògraf Ramon Violant i el folklorista Joan Amades, i els va demanar que organitzessin un museu en aquell recinte del Poble Espanyol de Montjuïc, un espai que havia quedat sense funció destacada. També va encarregar a l'arqueòleg Josep Colominas Roca que li cerqués materials i que sobretot els documentés per al futur museu, que havia de ser l'espai de referència d'allò que avui en dirien un "parc temàtic" d'arquitectura hispànica: el Poble Espanyol.

BARCELONISME COM A DIVISA

En realitat, què se'n sap, de la intenció —en la labor pública— de l'arxiver Duran en els anys quaranta del segle passat, en una època marcada per l'odiosa situació d'una postguerra i d'una nova guerra en actiu? El replantejament de les estratègies d'actuació és decidit des dels primers dies de l'anomenat alliberament, quan s'adona que sota la capa del restabliment de l'ordre i de la unitat s'amaga un "projecte genocida" del qual haurien de protegir-se en una situació més àrdua que aquella a què els va forçar la revolució anarquista, perquè ara lluitarien contra unes disposicions fetes per militars i professors com Antonio Tovar que "saben com es mantenen i conserven i com desapareixen les cultures".

Haurien de lluitar sense mitjans ni atribucions. Haurien d'invocar un nou voluntarisme i activar-lo. I va ser en aquesta nova etapa que Duran va decidir que convenia trobar complicitats, buscar-les al carrer, en els ciutadans.

El mitjà escollit va ser la ràdio: EAJ-1, Ràdio Barcelona, que en la solitud d'aquells anys era la veu més esperada, la més present, la que arribava al menjador, a la cuina, a l'habitació de cosir. Duran va formar un equip, va confeccionar un programa i es va enfrontar al micròfon: va explicar temes d'història ciutadana i aviat va conquerir una gran audiència perquè, a part de la indiferència general, hi havia un nombre de persones difícil de precisar, però no petit, que, en privat, s'interessava per la història vella i nova; més per la vella que per la nova, massa recent i espantosa encara.

Durant els anys del pa negre i de la desertització, els anys de penitència, Duran, des de l'Arxiu Municipal, des del recentment constituït Museu de la Ciutat, des de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, des del CSIC Bernardino de Sahagún, des del Poble Espanyol a Montjuïc, des del poder que exercia encara en l'arqueologia urbana, des de l'Institut d'Estudis Catalans, des de la seva acció a Cervera i a Madrid, i molt especialment des de la ja esmentada tribuna mediàtica en els sistemes de radiodifusió de Barcelona, exercia un cert poder que va esdevenir providencial per fixar les bases de la futura estructura cultural urbana a mida dels seus projectes.

Llavors qualsevol actuació passava per convèncer el seu amic i adversari, el poderós tinent d'alcalde Tomàs Carreras Artau, que, sense ser un franquista, ocupava la màxima responsabilitat política i tècnica a l'Ajuntament, presidit i ocupat per cabdals franquistes de la confiança de les autoritats militars i polítiques vigents. I, malgrat els interessos i el poder de cada un d'ells i de les animositats

Pérez de Rozas / AHCB-AF

Pérez de Rozas / AHCB-AF

A dalt, inauguració del Museu Marès el novembre de 1948, i el tinent d'alcalde Tomàs Carreras Artau, impulsor de l'Institut d'Història de Barcelona el 1943. Al costat d'aquestes línies, edició de les conferències que Duran va pronunciar a través de Ràdio Barcelona els anys 40.

“Un aspecte que pot caracteritzar Duran és el d'historiador, definidor i propagador de polítiques culturals. Va tractar diversos camps, però va destacar en el de l'art medieval català i especialment gòtic”.

sorgides, Duran va aconseguir que Carreras Artau es prenguéssim com a cosa seva la creació de l'Institut d'Història de Barcelona (1943). D'aquí en van sorgir el Servei d'Excavacions, el Museu d'Història de la Ciutat, el Museu d'Arts i Indústries Populars del Poble Espanyol i el Museu d'Etnologia de Montjuïc, on sota la seva direcció van exercir Ramon Violant i Joan Amades.

Un aspecte que el pot caracteritzar és el d'historiador, definidor i propagador de polítiques culturals, però tot i que Duran va tractar diversos camps, va ser en el de l'art medieval català i especialment gòtic on va sobresortir. La solidesa i les novetats que va aportar a l'escultura i pintura gòtiques catalanes són exposades a la seva obra *Els retaules de pedra* i a *Escultura gòtica*. Així va aconseguir difondre el seu mestratge en Joan Ainaud i en Frederic Pau Verrié. En el camp etnogràfic, amb el suport de Julio Caro Baroja i requerit pel secretari del consell executiu del CSIC José M. Albareda, va acceptar ser nomenat director de la delegació barcelonina de l'Institut Bernardino de Sahagún del CSIC i, posteriorment, director del Centro de Estudios Etnográficos Peninsulares.

Però el que s'hauria d'estudiar és per què en molts aspectes Agustí Duran, Tomàs Carreras i d'altres es van comportar com a persones unides per un esperit que no diferia gaire del que es va iniciar a la Comissió de Cultura l'any 1917 responent als objectius formulats per Jaume Bofill i Mates en la línia ordenadora del president Prat de la Riba, el creador, i van actuar com a defensors del Patrimoni, una tasca ineludible. En alguns casos, Duran va prendre la iniciativa. I, com no podia ser altrament, va ser Carreras qui va autoritzar el suport municipal per a l'obra. Semblantment, va ser per la gestió de Carreras —a proposta de Duran— que l'Ajuntament va comprar el Tinell i la capella reial de Santa Àgata per ser incorporats al Museu d'Història. I uns quants anys després, van habilitar el futur Museu Marès i el Museu d'Art Modern al Palau de la Ciutadella, redimint-lo de l'oprobri.

Políticament, era cert que Duran havia posat molta energia a favor de les institucions, motiu pel qual podia ser acusat de col·laboració amb el franquisme. A mesura que s'imposava la seva obra van sorgir les crítiques dels purs, en especial dels exiliats que l'acusaven afirmant que el sol fet de quedar-se a Barcelona en els seus càrrecs justificava la impostura. És clar que hi havia una impostura en la nova societat barcelonina. Fins i tot hi havia un amable comportament dels vencedors basat en la suposada bona educació del franquisme de rostre humà. Hi havia també una manera de construir Espanya basada en les profètiques il·luminacions d'Ortega, que, entre els seus amics i per citar-ne alguns, propugnaven gent com Albareda, De Areilza, potser el mateix Julio Caro. I, sens dubte, Mateu, Aunós, Escalas i Carreras. Quant a Duran, se li pot concedir el benefici de pensar que, en veritat, s'havia fet el sord als equívocs

30 d'abril de 1952: Duran i Sanpere en una visita a les excavacions de la ciutat romana, explicant la intervenció al tinent d'alcalde de Cultura, Maluquer de Motes (amb ulleres i camisa fosca).

Pérez de Rozas / AHCB-AF

del franquisme en el convenciment de quin era el seu deure: “Vençuda Troia, queden els troians... i les troianes”. I en aquestes circumstàncies, la dubtosa dignitat de la ciutat resta a les mans dels que s’hi van quedar: els que havien superat depuracions, calúmnies, privacions i desposseïments i per escriure havien estat considerats botiflers. Amb tot, els que van sobreviure i podien o tenien interès per salvar el que tan perdut semblava i que ningú no s’hauria ajupit per endreçar, eren alguns d’aquells que portaven l’esperit de la Mancomunitat perduda.

Per altra banda, l’Institut d’Estudis Catalans va mantenir-se, malgrat la confiscació dels seus locals i, per bé que reduïdes, les seves activitats van continuar. I ho van fer en una mostra històrica de la voluntat de ser de la qual és un exemple que el més compromès amb les autoritats, que era precisament Duran i Sanpere (processat, com ja hem dit, en consell de guerra el 1940 i dependent d’un càrrec oficial), acceptés el 1942 d’ingressar al prohibit IEC, conseqüent amb la premissa de sempre: la vida continua.

BREUS APUNTS PER A UN RETRAT INTEL·LECTUAL

Tornant-hi a pensar, la seva filla no el recorda com un home pacient i erudit, de despatx, tot i que també ho era, sinó més aviat com una persona inquieta, activa, que caminava de pressa pels camins de la Segarra o pels carrers de Barcelona: “La curiositat era en ell un element primordial, curiositat per tot, tant per les coses de casa com per les de fora. Això li donà molta vitalitat i un cert neguit. No fou un polític, tot i que s’endinsà a fons en la política cultural; no milità en la resistència, però ajudava discretament sempre que podia i es preocupava d’arxivar clandestinament a l’Arxiu

la propaganda política catalanista que es difonia els anys quaranta. Fou, senzillament, una persona que dedicà la seva vida, i l’arriscà més d’un cop, al servei del seu país i procurà salvar-ne les arrels.” Que va ser un historiador humanista respon a una tònica de l’època que també va definir els seus companys Jordi Rubió i Balaguer, Pere Bosch i Gimpera, Lluís Nicolau d’Olwer i Francesc Martorell i Trabal, entre altres. No es va plantejar com a objectiu endinsar-se en una època per analitzar-ne els mecanismes interns i les seves contradiccions; la seva obra fa pensar en un gran mosaic d’innombrables articles puntuals que aporten, en conjunt, una lliçó d’història total, perquè cada cas que estudia sap inserir-lo en el seu context, valorar-ne tots els factors, passar de l’anecdòtic a l’universal. El retrat quedaria inconclús, si no es tingués en compte el caràcter divertit i irònic, ja des de la seva joventut daurada, idoni per compensar la gran exigència i la duresa imposada pel Seny Ordenador primer: Prat de la Riba, Puig i Cadafalch després. I, en efecte, seria bo estudiar el peculiar humor barceloní d’elit que no tenia res de madrileny i encara menys d’anglès, contrari al xaronisme, al descordament, al *sidralisme* o a la insuportable vulgaritat a què certs catalans tendeixen. En ocasions ells tendien a la sobreactuació noucentista: vet ací una mostra de com l’absència de Duran a causa de les excavacions és comentada per Nicolau d’Olwer: “Cerverí indicador de prehistòries lleidatanes; maleïts siguin els nostres avantpassats ibèrics, maleïts els inventors de la ceràmica; i canalles els qui li han donat interès d’estudi! Acostumat a caminar sobre catifes, què trepitges ara com si fossis un descendent d’Indíbil o Mandoni? Tu que has begut en la delícia del jardí d’Epicur, per què ens manques ara? Per culpa de quin –prehistòric– afany?”

Carles Soldevila, apòstol de la Barcelona moderna

Ana Portnoy

TEXT **Núria Santamaria**
Professora de Filologia
Catalana de la UAB

● Un parell d'anys després d'haver tornat de l'exili a París, Carles Soldevila va publicar dins la col·lecció "Barcelona y su historia", de l'editorial Dalmau, *Gracias y desgracias de Barcelona* (1943), un volumet que, a despit de tenir tot l'aire d'un d'aquells encàrrecs que l'escriptor havia d'acceptar aleshores sense mirar prim, conté indicis d'interès.

Tant en el que diu com en el que deixa de dir o insinua, la monografia presideix una colzada decisiva en la trajectòria professional i vital de Soldevila, i en les relacions de l'autor amb la seva ciutat, que es fa evident des de les primeres pàgines de l'escrit. Emboscada dins del pròleg mateix, hi ha una declaració que només es pot entendre com a resposta als càrrecs de desertor que li havien plogut des de la seva marxa el 1939 i que havien influït en la freda prevenció que envoltava el seu retorn. Els motius de la fugida, coneguts només pels seus íntims, es feien així explícits: "*El barcelonés sólo se va –y aún de mala gana– cuando sabe que lo persiguen personalmente para matarlo. Todas las demás calamidades de dirección menos precisa, no logran desarraigarlo; las soporta, con paciencia o sin ella, pero sin ocurrírsele jamás la idea de cambiar de domicilio.*"¹

Sigui com vulgui, la professió de fe barcelonina, materialitzada en el cos del llibre, va esdevenir a la pràctica un dels fils de sutura més importants de passat, present i futur –biogràfics i literaris– de Soldevila des d'aquell moment. El possibilisme d'un panorama cultural que, salvatgement demolit, mirava de llepar-se les ferides amb l'evocació de les grandeses d'una Barcelona pretèrita –reducció compensatòria de la utopia nacional malmesa– va servir de nansa a l'escriptor que, amb bon càlcul, es va apuntar a "*la moda meritísima que de unos años a esta parte se esfuerza por salvar el recuerdo de una Barcelona condenada a inminente y definitivo naufragio*"² i que va continuar esprement fins al llindar dels anys seixanta en múltiples treballs periodístics i en obres com *Guía de Barcelona* (1951) o *Barcelona vista pels seus artistes* (1958).

“Estava convençut que s’havia de dotar la capital catalana amb poder polític efectiu, tan independent del centralisme de la Meseta com fos possible, i que de l’urbs havien d’emanar les normes de convivència”.

A més de la producció escrita sobre el tema, els vincles de l'autor amb entitats com Amics de Barcelona, l'Ateneu Barcelonès o Conferència Club van reblar el perfil ciutadanista de Soldevila i van fixar el tòpic de la seva barcelonofília. L'any 1952, sense anar més lluny, Tomàs Roig i Llop cloïa l'epigramàtic retrat del seu col·lega amb uns versos prou eloqüents: “Una passió l’abranda, però, com una inextingible / foguera: el seu barcelonisme arravatat, total.”³ Segur que n’era, d’arravatada, la passió barcelonina de Soldevila, però no era fanàtica, ni condescendent. No ho havia estat mai, per això Nèstor Luján, en la nota obituària que li va dedicar el 1967, s’hi referia com una *“de las secretas consciencias de Barcelona, que externamente ha mantenido sus opiniones con una serena rotundidad que veló siempre con discreta modestia.”*⁴ Luján encertava de ple la corda que definia el personatge, deixant de banda sentimentalismes de poca volada, i recalant en el fons intel·lectual i ètic –“conscient”– del barcelonisme de l'autor. El valor i l'autoritat moral de Soldevila radicaven en la dimensió crítica i reflexiva dels seus escrits sobre l'entorn urbà, és clar, però també –i això no era pas menys important– en el sosteniment d’una dedicació i una actitud. La seva no era una dèria oportunista d’última hora, sinó una constant decisiva en la trajectòria de qui havia contribuït de manera crucial a forjar una imatge moderna de la ciutat.

En efecte, la marca d’escriptor urbà va anar associada al literat des dels inicis i amb tota evidència aquest va ser un actiu favorable a l’hora d’aconseguir el padrinatge dels sectors noucentistes que, per aquesta raó entre altres, podien acceptar-lo i fins promocionar-lo com a continuador. El suport concedit al nouvingut provenia en bona mesura de l’estil projectat en els escrits per a la premsa de tema ciutadà. Part d’aquest material, refós, va desembocar a *Plasenteries* (1916), un llibre que recollia les glosses sobre les manifestacions barcelonines (la incorporació de les dones a les taquilles de cines i teatres, la forrolla del patinatge, etc.) anunciadores d’una sensibilitat compartida distinta, i que es completava amb els “fulls d’un dietari”, registre figurat, de les experiències d’un barceloní que passa l’estiu a fora vila. La percepció de les belleses del camp, filtrades per una mirada “urbanitzadora”, s’alterna aquí amb les crítiques adreçades a la conducta dels estiuejants, que no és tan exemplar com caldria i posa en evidència l’esclerosi civil d’una burgesia que no ha après a ser prou burgesa. La tasca d’irradiació d’un cert model d’or-

ganització civil i d’uns patrons de vida des de Barcelona, empeltada en l’ideal de la Catalunya-ciutat, encara li semblava prioritària una colla d’anys després: “El jove i la donzella que passen l’estiu a fora, poden, sens dubte, exercir una influència sobre el medi rural que transitòriament els volta. No hi fa res que en moltes viles i pobles el jove indígena els miri amb una certa mala voluntat i, sense quant va ni quant costa, els motegi de ‘tifes’. ‘Tifes’ i tot, influeixen. I és segur que tal o tal detall d’indumentària, tal o tal forma d’expressió, tal o tal sistema de dansa, serà recollit en el cor del jovent popular i, fugits els estiuejants, fructificarà.”⁵

L’obstinació en el tema il·lustra la perseverança amb què Soldevila va assumir el paper de reformista civil i subratlla la transcendència concedida a l’imperatiu de vertebrar una identitat catalana moderna, homologable amb les societats europees consolidades, liderada per una Barcelona, transformada en condigne cap i casal.⁶ L’escriptor no feia retòrica en aquest punt; estava convençut que s’havia de dotar la capital de poder polític efectiu, tan independent del centralisme de la Meseta com fos possible, i que de l’urbs havien d’emanar les fórmules de convivència que les circumstàncies exigien. La part més extensa de l’articulisme de Soldevila anterior a la

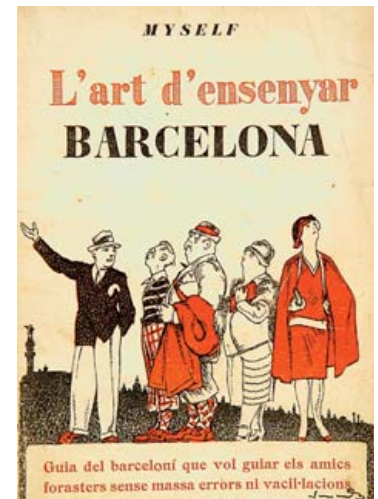
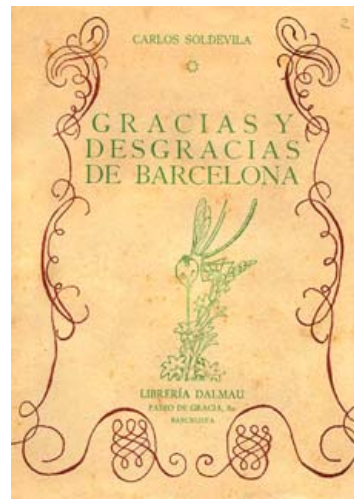
“Va recollir i analitzar escrupolosament les mutacions de la ciutat. Era un inspector tenaç, però sense fel; els retrets obeïen a un desig de millora i d'exemplaritat que casava amb l'exercici responsable de ciutadania”.

Guerra Civil va concentrar-se, doncs, a contribuir a cisellar una Barcelona *à la page*, punta de llança de la revifada nacional, sense extraviar-se en desmesurades il·lusions, sinó en pragmàtica concordança amb el dia a dia de la ciutat i el país.

L'estimació de Soldevila per Barcelona, el prestigi dels referents de la modernitat artística de tombant de segle i les inclinacions literàries de l'escriptor van afavorir més d'un cop el tractament poètic de l'entorn. Èmul del *flâneur* baudelerià, el periodista, deambulant enmig la multitud, cedeix a la malenconia dels diumenges, s'atura a ponderar les gràcies d'algun topant o es lliura a la vocació de badoc, a una contemplació desinteressada del panorama urbà, elevat a la categoria estètica de paisatge. Fet i fet, badar és un art “netament ciutadà [...] Un art que no s'ensenya en cap escola, que només s'aprèn a còpia d'anys de pràctica ininterrompuda.”⁷ Probablement va ser tota aquesta pràctica, sumada a la llarga experiència com a amfitrió de literats estrangers, que van convertir l'intel·lectual en diligent *cicerone* de la ciutat. Un *cicerone* peculiar, és clar, perquè quan va escriure la seva primera guia metropolitana –*L'art d'ensenyar Barcelona* (1929)– advertia a les clares que el propòsit no era l'erudició documental, sinó “recordar als barcelonins que ensenyar la ciutat a un foraster pot esdevenir, no sols un acte de cortesia, sinó una performance artística”⁸; per això el fascicle s'adreçava a uns conciutadans que, enganyats per les inèrcies quotidianes, potser havien perdut la capacitat de redescobrir els encants de l'indret on vivien.⁹

Val a dir, a pesar de tot, que les fugues líriques són escadusseres en el tou d'escrits diarístics de Soldevila, perquè les exigències professionals van imposar de bona hora la reconducció de la badoqueria i van empènyer a rendibilitzar periodísticament les observacions d'un vianant que recorria Barcelona a peu o en tramvia cada dia, fascinat pels canvis que presenciava. De pretextos en aquest sentit no n'hi van faltar pas (l'evolució de les obres de la Reforma, la urbanització de la plaça de Catalunya, l'enllumenat elèctric, el metro, l'emigració, l'augment del trànsit, els primers semàfors, etc.) i les mutacions de la ciutat van ser escrupolosament recollides i analitzades per l'autor. L'esperit crític havia desplaçat l'embadaliment i amb el testimoni de la innovació s'hi relligaven l'examen i el judici. Soldevila era un inspector tenaç, però sense fel; els retrets obeïen a un desig de millora i d'exemplaritat, que casava amb l'exercici responsable de ciutadania.¹⁰ No obstant això, ell mateix va ironitzar sobre la mania de passar revista a la ciutat oferint-se a l'Ajuntament per ocupar un càrrec de Badoc Oficial.¹¹

Les censures de Soldevila van tenir dos destinataris preferents: l'Administració i els habitants de la ciutat. Abans, durant i després de la dictadura de Primo de Rivera l'escriptor va seguir amb una

A dalt, portada de “Gracias y desgracias de Barcelona” i de “L'art d'ensenyar Barcelona”; l'autor en una vetllada literària a l'Hotel Colón, amb Tomàs Garcés, Josep M. de Sagarra i Jaume Bofill i Ferro, i portada de l'edició de les seves obres completes. A la dreta, escena de la comèdia de Soldevila “Els milions de l'oncle”. A la pàgina anterior, passejant per la Rambla.

J. Domínguez / AHCB-AF

Les transformacions de Barcelona –com la urbanització de la plaça de Catalunya–, mostrada a les imatges de l'esquerra el 1914 i a finals de la dècada dels 20– van ser recollides i analitzades per Soldevila. Al costat d'aquestes línies, caricatura de l'autor feta per Junceda.

J. Domínguez / AHCB-AF

atenció meticulosa les polítiques municipals, en va denunciar sovint irregularitats, corrupteles i negligències, i mai no se'n va estar de picar la cresta a les autoritats responsables dels nyaps urbanístics, l'especulació immobiliària, els abusos derivats del monopoli dels transports, el caos circulatori, el barraquisme, la incondícia, la descurança del patrimoni monumental, la inseguretats i un etcètera farcit de renys i reclamacions que se sintetitzaven en la regulació sensata i funcional de l'espai i la vida comunitària.¹²

Lluny, però, de defugir les obligacions que l'ordre ciutadà exigia de cada un dels seus beneficiaris, l'intel·lectual va desenvolupar des de les tribunes periodístiques una prolongada campanya de pedagogia civil, sense grans ambicions redemptoristes, enfocada a "obtenir petites millores de detall".¹³ Certament, els articles sobre fumadors molestos o veïns sorollosos, per dir una dita, no aspiraven a remoure dràsticament el sistema de valors individual, sinó a aconseguir fórmules de convivència que respectessin els drets i les llibertats particulars: "Un hom pot, en nom de la caritat, de la llibertat o del respecte mutu, felicitar-se de tot allò que fa menys desagradable la convivència humana. Tots plegats ja som prou empipadors de mena... Evitem d'ésser-ho, encara, per descuit!"¹⁴ La urbanitat que el periodista s'escarrassava a divulgar buscava un equilibri entre el gregarisme dissolvent que trobava en els estadis i els aldarulls de carrer i el personalisme hiperbòlic que menava a la misantropia o a la paràlisi civil; per a ell la ciutat era el medi idoni perquè l'individu trobés la

manera de conciliar la realització personal amb els avantatges d'una sociabilitat acendrada. Calia, però, que ningú no defugís els compromisos cívics ni ignorés les normes que garantien l'entesa i calia que el pacte de convivència urbà es mantingués des del voluntarisme sense candideses, per això la guerra sempre li va semblar –consideracions morals a banda– un atemptat contra la raó. Un cop mort, Joan Teixidor resumia l'esperit de Soldevila així: "Fue esto Carles Soldevila: un gran esfuerzo de paliar las aristas agrias y destempladas de nuestra vida ciudadana. Jugó siempre la carta de un mundo donde los hombres se respetan y las cosas se ordenan."¹⁵ Vet aquí les raons per les quals l'escriptor va arrossegar una adolorida sensació de desencaix amb la Barcelona de postguerra.

Notes

- 1 Carlos Soldevila, "Prólogo", *Gracias y desgracias de Barcelona*, Barcelona: Librería Dalmau, 1943, p. 8-9.
- 2 Carlos Soldevila, "Advertencia preliminar", *Historias barcelonesas*, Barcelona: Delfos, 1945, p. 4.
- 3 Tomàs Roig i Llop, *Siluetes epigramàtiques*, II, Barcelona: Airecel, 1952, p. sn.
- 4 Nèstor Luján, "Un escritor inteligente y civilizado", *Destino*, 1537, 21-I-1967, p. 30.
- 5 Per això advertia: "Una mica de cura en el llenguatge, bandejant espanyolismes inútils i malsonants; la proscripció del vostè, tractament de catalanitat dubtosa que pot ésser substituït amb guany d'elegància i claredat pel tractament de vós; evitar certs jocs de banderes; no abusar dels llibres i de diaris estrangers, baldament siguin impresos i editats a Catalunya, etc." Carles Soldevila, "Full de dietari. La responsabilitat de l'estiuejant", *La Publicitat*, 19-VII-1923, p. 1.
- 6 C. S., "Comentaris. Cap i casal", LP, 31-V-1929, p. 1.
- 7 Carles Soldevila, "Fd. L'art de badar a ciutat", LP, 18-III-1924, p. 1. Vegeu, a més: Carles Soldevila, "Fd. El tedi dels diumenges", LP, 19-IV-1923, p. 1; "Fd. El vespre del dissabte", LP, 26-X-1924, p. 1; "Fd. El cel d'ahir", LP, 26-II-1925, p. 1; "Jardins, delícia dels ulls", *D'Ací i D'Allà*, 170, novembre, 1932, p. sn.
- 8 Carles Soldevila, "Fd. Per compte d'un amic", LP, 19-VI-1929, p. 1.
- 9 Carles Soldevila, "Fd. Al costat d'un estranger", LP, 17-I-1925, p. 1.
- 10 Carles Soldevila, "Fd. Crítica positiva i crítica negativa", LP, 17-V-1925, p. 1.
- 11 Carles Soldevila, "Fd. Un càrrec que em faria goig", LP, 15-X-1930, p. 1.
- 12 Preneu a tall d'esquàlid exemple: Carles Soldevila, "Fd. Esperem que l'aparell funcionarà", LP, 27-IV-1924, p. 1; "Fd. More cathalaunico", LP, 17-VI-1932, p. 1; "Fd. Les beceroles de l'urbanisme", LP, 14-V-1933, p. 1; Carles Soldevila, "Acotaciones. Semblante de Barcelona", *La Vanguardia*, 9-I-1935, p. 5; "Acotaciones. Una amenaza que va y que viene", LV, 20-XI-1935, p. 5.
- 13 Carles Soldevila, "Fd. Sabata contra espardenya", LP, 30-IV-1927, p. 1.
- 14 *Ibidem*.
- 15 Joan Teixidor, "El escritor y su tiempo", *Destino*, 1537, 21-I-1967, p. 31.

Fabre, Huertas i Permanyer, cronistes de Barcelona

Ana Portnoy

TEXT **Maria Favà**
Periodista

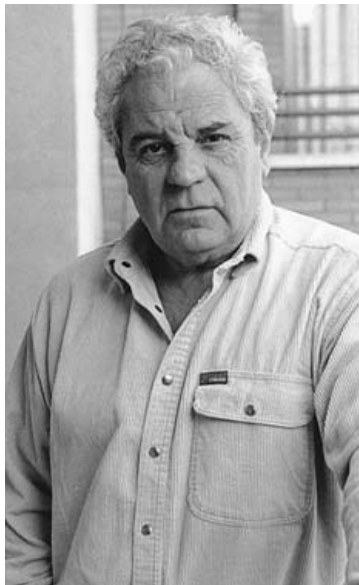
● Són cronistes de Barcelona perquè han escrit sobre el present i han investigat sobre el passat de la ciutat. Però no han volgut acceptar mai el títol de cronista oficial que atorga l'Ajuntament. En això coincideixen els tres; se senten independents i ho volen continuar sent i pensen que el títol els faria nosa.

Jaume Fabre, Josep Maria Huertas Claveria i Lluís Permanyer també s'assemblen en el fet que els tres són bons caminadors. Sempre van a peu per Barcelona, amb una llibreta a la butxaca. Apuntant. I uns grans tafaners. Els tres diuen que han estat afortunats i es confessen feliços perquè han pogut fer la feina que volien fer i, a més, els han pagat per fer-la. En això de la felicitat també hi coincidia Josep Maria Carandell, un altre cronista sense títol oficial que va escriure menys que Huertas, Fabre i Permanyer, però que ho va fer abans que ells i amb un llibre insòlit que s'ha convertit en un clàssic: *La guia secreta de Barcelona*. Carandell (1934-2003) era també un enamorat de Barcelona. Fill d'una família on hi havia altres escriptors i una gran biblioteca, el Josep Maria escrivia molt bé. Estava molt enderiat amb el tema de la maçoneria i a tots els edificis hi veia signes maçònics. Tampoc no va ser mai cronista oficial.

I ja que es parla de llibres de culte i de cronistes de Barcelona, la cita obligada és recordar Alexandre Cirici Pellicer (1914-1983) i la seva *Barcelona pam a pam*. Un manual imprescindible fet per un home que tampoc no va ser mai cronista oficial i que si li ho van proposar devia contestar amb un dels "mocs" que el van fer tan popular entre els seus alumnes de la Facultat de Filosofia i Lletres quan aquesta entitat docent malvivia amb molt de fred i molta calor als barracons de Pedralbes. Va tenir l'habilitat d'incorporar a les seves investigacions sobre Barcelona la saba jove que li aportaven els alumnes. Els dimecres en què hi havia partit del Barça, ell no impartia les seves classes magistrals perquè els crits dels aficionats el molestaven profundament i es quedava a casa.

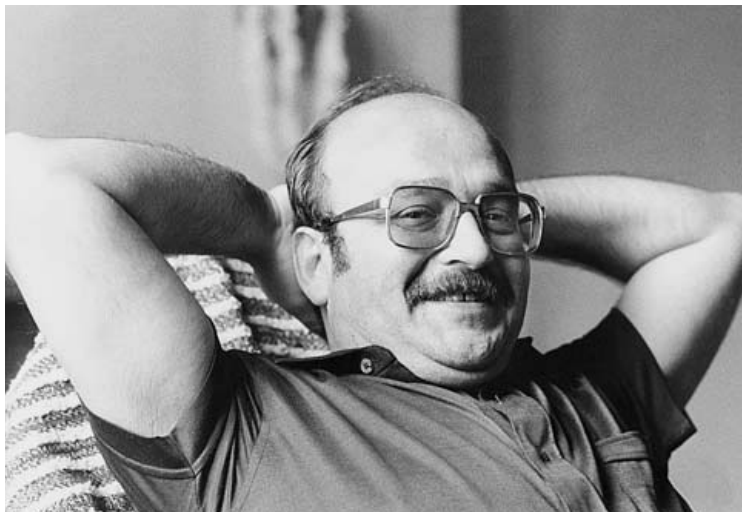
Maria Birulés

Maria Birulés

Pere Virgili

Pepe Encinas

Jaume Fuster, Joan Marsé, Eduardo Mendoza i Vázquez Montalbán són alguns dels autors contemporanis de més renom que han utilitzat la ciutat com a decorat de les seves obres de ficció.

A més dels cronistes que han fet immersió en el passat de la ciutat, cal esmentar, encara que sigui de passada, els periodistes que han fet (i fan) informació de la ciutat amb afany regeneracionista. En aquest grup de periodistes crítics hi cabrien des d'Antonio Figueruelo fins a Josep Maria Cadena. Figueruelo va ser el flagell més molest que va patir l'alcalde Josep Maria de Porcioles, però no és un cronista entès com a investigador històric. Cadena, en canvi, va publicar durant anys al *Diari de Barcelona* unes valuosíssimes peces de documentació històrica. D'una altra generació i d'un altre tarannà són Maria Eugènia Ibáñez, Jordi Bordas, Alfred Rexach... i alguns altres que es van implicar, a més d'escriure, en les lluites veïnals de la transició per una Barcelona millor.

Encara hi ha un tercer grup, que són els escriptors que han fet cròniques sobre la vida urbana. Ara són legió i han publicat molt. N'hi ha que caminen i expliquen el que veuen; n'hi ha que escriuen sense moure's de casa i s'inventen fins i tot parades de metro que no han existit mai. I n'hi ha que reben el premi Ciutat de Barcelona de Periodisme. Deixem que els defineixi Josep Maria Huertas, amb la seva contundència habitual: "Quan la gent va als llocs, *chapeau!*, però quan es queden a casa i escriuen, encara que escriguin bé, això no és ser cronista".

Entre els cronistes literaris destaca per damunt de tots Manuel Vázquez Montalbán per la qualitat i varietat de la seva prosa sobre Barcelona. També Joan Marsé, Eduardo Mendoza o Jaume Fuster han utilitzat Barcelona com a decorat de les seves obres de ficció, de novel·la històrica o de novel·la negra.

Siguin cronistes-cronistes, periodistes de barricada o escriptors que fan la crònica sense moure's de la vora del foc, són molts els qui s'han dedicat a escriure sobre la ciutat. També és Huertas Claveria qui ens en dóna una explicació: "En els anys quaranta, com que no es podia fer catalanisme es feia barcelonisme". Una justificació que també es podria aplicar als anys cinquanta, seixanta...

PERMANYER, UN SENYOR DE BARCELONA

Lluís Permanyer explica el seu barcelonisme d'una manera més modesta. Quan era estudiant de Dret, va decidir fer la carrera diplomàtica perquè volia fugir del clima d'aquí i de la ciutat que l'oprimia. No va arribar mai a diplomàtic, però durant vint anys va treballar a la secció de política internacional de *La Vanguardia* fins al

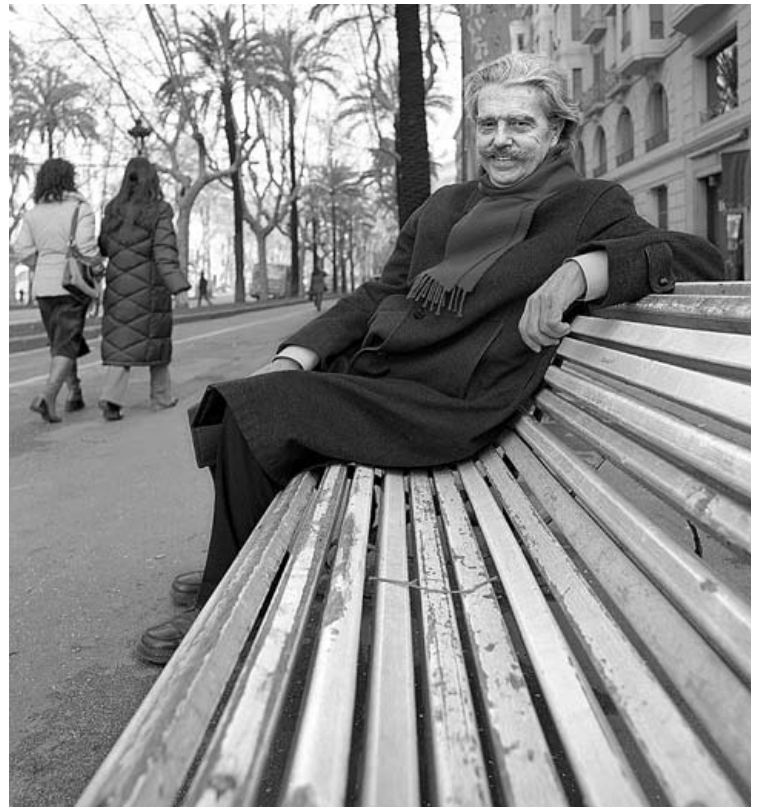
“Passejant amb una màquina i un zoom va ser com Permanyer va fer ‘La Barcelona lletja’, una antologia dels edificis més lletjos de la ciutat. Però malgrat la garrotada, els propietaris i els arquitectes no es van queixar”.

moment de la transició. “Amb la democràcia hi va haver un canvi de ritme i aleshores la gent, en lloc d’odi els Porcioles de torn, comença a estimar la ciutat i jo vaig considerar que seria més útil explicant aquesta ciutat per la qual la gent s’interessava que continuant parlant de l’estranger.”

Ni les seves maneres –de senyor de Barcelona, parafrasejant Pla–, ni la seva forma de parlar, ni la seva coqueteria són el que més s’estila en aquesta època de prototipus prefabricats. Tothom sap que el seu bigoti noucentista desafia les regles de la gravetat i li deuen haver dit moltes vegades que sembla anglès (un anglès de tòpic). Però darrere d’aquest aspecte de dandi hi ha un savi. Un home culte i educat que a diferència dels professionals del seu ram, els periodistes, no dóna la impressió de ser un atabalat que sempre va de bòlit. Diu que li agrada portar la contrària i anar a la seva. I així, anant a la seva, ha confegit un gran corpus sobre Barcelona, els seus carrers, la seva gent i les botigues que ja ha fet història. Però malgrat ser el cronista per antonomàsia, no ha volgut mai acceptar aquest títol. “De cronista ja en sóc, i d’oficial, val més no ser-ne. Vaig dir que no fa molts anys, i em resistiré de forma numantina. El millor servei que pots fer com a periodista és transmetre una imatge d’independència. El títol oficial no em beneficiaria de res”.

Dels cronistes que l’han precedit en parla amb consideració. Ressalta el vessant crític de Nèstor Luján, i de Sempronio recorda un article sobre el confessor de *doña* Carmen Polo de Franco, que era el bisbe de Lleida, que li va costar la direcció de *Tele/eXprés*. De Josep Tarín diu que el seu estil era “més aviat informatiu-històric”. Sobre les maneres d’investigar, creu que Sempronio es va decantar per la tradició oral i, en canvi, el que li interessa a ell és buscar en els papers. “El plaer és el moment de la investigació, més que quan escriu”. No es queixa dels arxius públics, però lamenta que els privats, els de la “gent que ha tingut indústries, botigues o de famílies la memòria de les quals valia la pena conservar”, no estiguin endreçats o hagin anat a parar a cal drapaire.

Tot i treballar a *La Vanguardia* i tenir al seu abast l’arxiu del diari, assegura que el seu arxiu és a casa seva. “*La Vanguardia* no ha tingut mai biblioteca. Aquí no hi ha hagut mai bones biblioteques públiques i la gent s’ha hagut de fer les biblioteques a casa. Jo tinc buidats 1.556 llibres sobre Barcelona. Però en tinc més que tracten

Carlos Bosch

de la ciutat; potser passen de 2.000 els llibres en què hi ha informació de Barcelona.”

Quan va tornar de Madrid, frustrada la seva idea romàntica de la carrera diplomàtica, es va plantejar què fer amb el seu futur professional. No tenia cap vocació d’advocat tot i haver fet la carrera, i d’escriure, tampoc, perquè sempre el suspensien de redacció. El que més li agradava eren els llibres i va entrar a treballar a l’editorial Lluís de Caralt, on només es va quedar un any. Després va anar a *Destino* i va començar a escriure per a la revista fins que el director, Josep Vergés, el va fer fora “per comunista”. Finalment va treballar a l’editorial Aymà amb Joan Oliver. El 1966 va entrar a *La Vanguardia* i de seguida li van oferir anar de corresponsal, primer a París i després a Londres. Però no hi va arribar a anar mai i es va quedar a la secció de política internacional, on va treballar molt a gust perquè li permetia viatjar, comprar llibres i veure com funcionaven les democràcies. I quan va arribar aquí la democràcia, i la gent va recuperar l’interès per la ciutat, va decidir que seria més útil al diari escrivint sobre Barcelona. Es va passar tres anys, caps de setmana inclosos, buidant uns set-cents llibres que feien referència a Barcelona. “Quan vaig tenir feta aquesta feina, em vaig oferir al diari per escriure cròniques. Opinant et pots equivocar, però crec que l’opinió s’ha de sustentar en la informació i per poder fer això, havia de tenir abans la base de dades”. Així va arribar a fer de cronista sense haver fet mai informació municipal. Considera que això és una sort perquè així ha marcat una distància amb les fonts.

Quina imatge dóna un home que s’ho passa més bé investigant en els papers que escrivint i que viu rodejat de llibres i fitxes? Doncs no és una rata de biblioteca. El carrer és la seva inspiració. Camina molt per Barcelona apuntant les coses que veu: les pifies, les rajoles tren-

Carlos Bosch

Albert Fortuny

La inspiració de Lluís Permanyer –pàgina anterior– és el carrer. Es declara partidari de les grans torres, com ara les de l'àrea de Diagonal Mar –a l'esquerra d'aquestes línies–, tot i que reclama que tinguin una categoria arquitectònica. A sota, l'edifici del carrer de València que li va suggerir el llibre "La Barcelona lletja", i Néstor Luján, de qui destaca el seu vessant crític.

perquè hi havia diners i es va construir molt i d'una manera agressiva. Traient pit. I quan volen fer el pinyol, estem perduts."

Abans dels Jocs Olímpics del 1992, Permanyer va dir que Barcelona es col·locaria entre les ciutats del món que funcionen. No es desdiiu d'aquell vaticini, però introdueix matisos. Creu que les grans obres com ara el Fòrum s'han fet bé i que no hi ha corrupció, però que el govern municipal falla en les distàncies curtes. De les grans obres que ara estan en marxa, l'amoïna el pirulí que s'aixecarà davant de Les Arenes perquè és un edifici que queda solt, exempt. En canvi, no l'inquieten gens els gratacels. Al contrari. És partidari de les torres i només demana que estiguin ben fetes, que tinguin categoria arquitectònica i que el projecte i els materials siguin de qualitat. "Els gratacels s'han de posar on toca. A la zona del Fòrum i de Diagonal Mar, que s'ha construït en una escala diferent de la densitat de la ciutat, trobo que hi ha cases que no tenen l'alçada que haurien de tenir. No emmarquen bé; els carrers queden esbravats i l'arquitectura perd força. En aquests grans espais el que s'ha de fer són estructures que aguantin bé i allà hi ha edificis que jo encara aixecaria més."

De la torre que Jean Nouvel està fent a la plaça de les Glòries per encàrrec del grup AGBAR (Aigües de Barcelona), es reserva l'opinió fins que estigui acabada. El preocupa com quedaran resolts els voltants d'aquesta i de les altres torres en construcció i en projecte. "El problema és que, segons la nostra legislació, quan fas una torre has de deixar un espai al voltant perquè es pretén evitar que sigui com a Nova York, que una torre estigui enganxada a una altra". I el problema que hi veu Permanyer és que l'entorn no tingui la qualitat de la peça i que dificulti la relació i el diàleg amb els voltants.

D'un cronista, acostumat a tractar amb el passat, es podria pensar que té tendència a conservar tot el que és vell. No és el seu cas i assegura que no té una mentalitat arqueologista. "Jo no sóc partidari que les cases es mantinguin pel sol fet que tinguin 150 anys. Crec que s'han de mantenir les coses que tenen un interès. A mi m'està molt bé que al mig del passeig de Gràcia hi hagi l'edifici de la Banca Catalana. El que lamento és que l'arquitectura nova, la de substitució, no tingui la qualitat que hauria de tenir. I el mateix es podria aplicar a les fàbriques. Hem de mantenir aquelles peces que tenen interès. Estic en contra dels mestissatges petaners que fan possible

cadetes, els forats del paviment, i arrencant els cartells afixats indegudament en els murs i en el mobiliari urbà (d'això se'n diu fer *quitting*). "Quan critico els qui governen la ciutat, els dic que fan massa vida de despatx i surten poc. La realitat els l'expliquen, però no la coneixen. A mi m'agrada molt caminar; sempre he tingut molta curiositat i em fixo molt en les coses. No em moc mai en cotxe. Sempre vaig a peu i quan les distàncies són molt llargues, agafo el transport públic. És quan vaig pel carrer que veig les coses."

Passejant amb una màquina i un zoom és com va fer *La Barcelona lletja*. Tal com suggereix el títol, el llibre és l'antologia dels edificis més lletjos de la ciutat, però malgrat la garrotada que van rebre els propietaris i els arquitectes de les obres retratades, Permanyer assegura que no s'han queixat. "La idea del llibre me la va donar aquell edifici del carrer de València número 384, que és d'una època catastròfica. La lletjor dels edificis dels anys vint i trenta s'integra. Hi havia una discreció. Però la dels anys seixanta i setanta, no, potser

que en algunes cases que no es poden enderrocar hi facin una remunta com la Clínica Pujol i Brull del carrer d'Enric Granados o la Casa dels Nens del carrer d'Aribau.”

El cronista Permanyer, que té ara 64 anys, va pel camí de seguir la tradició d'altres cronistes de la ciutat, com per exemple Sempronio, que van continuar en actiu molt més enllà de l'any de la jubilació oficial. “Jo no m'adono que treballo. Mai no he tingut la sensació de treballar, sinó que m'he divertit perquè faig el que em fa il·lusió i no estic pendent del rellotge ni del dia que és. I estic tot el dia fent el mateix. Quan arribo a casa, continuo treballant. Jo no tinc lleure. He fet llibres durant les vacances. Són coses que m'encarrego jo mateix. Com que no m'obliga ningú, m'ho passo molt bé. Tens raó, sóc un privilegiat. Faig el que he triat i segurament venent corbates hauria guanyat més diners.”

JAUME FABRE I JOSEP MARIA HUERTAS, EL DUET

Són el duo dinàmic. La cara i la creu. I malgrat el seu tarannà diferent, són molt amics i asseguren que no s'han barallat mai, tot i que han fet una pila de llibres plegats. En les seves investigacions, a temporades l'un ha fet de cap i l'altre de potes. És una manera gràfica d'explicar que l'un s'ha especialitzat a anar pel carrer i l'altre, a buscar als arxius. Quan Josep Maria Huertas va estar a la presó i estaven escrivint *Tots els barris de Barcelona*, les potes les posava Jaume Fabre. I ara és a l'inrevés. Expliquen que escriuen a quatre mans i que ni ells mateixos poden distingir, quan ha passat un temps, qui ha escrit cada cosa. Els dos tenen una prosa directa i fresca, tot i que quan Fabre escriu en solitari la cuida més. Fabre és historiador de professió i Huertas, de vocació. Una vocació que els ha omplert la vida. L'altra passió del Jaume és la muntanya. Del Josep Maria, el mercat de Sant Antoni, el cinema i la Jean Peters. O potser l'Ava Gardner.

A Huertas també el volien fer cronista de la ciutat. Quan Pasqual Maragall era alcalde de Barcelona va encomanar a Ramon Alberch, l'arxiver en cap de l'Ajuntament, que el sondegés a ell i a Permanyer per si acceptarien el nomenament. Els dos candidats es van telefonar i Permanyer va dir a Huertas que ell no acceptaria mai perquè considerava que “el càrrec li tallaria les ales de la llibertat”. Fabre compara aquest nomenament amb el fet que et donin “la llave de la ciu-

Eva Guillaumet

Carlos Bosch

dad”, un guardó que segons Huertas només el donaven als *fatxes*.

Dels cronistes que els han precedit en parlen sense embuts. De Sempronio, coincideixen a dir que feia un periodisme costumista i ben escrit i que era més de fiar pel que fa als ambients que a les dades. “Anava al seu aire. Era un *tio* de carrer, cosa raríssima en els periodistes d'aquella època. Continuava fent carrer quan tenia cinquanta anys. Li agradava anar als llocs, tafanejar, i no només als actes oficials. Li agradava olorar el carrer”, opina Fabre. Huertas creu que casos com el del Sempronio són rars i el compara amb José Tarín, que no es complicava gens la vida i que el van nomenar cronista “perquè el Porcioles hi volia quedar bé”.

Parlant d'altres cronistes de la ciutat, Fabre recorda Ricard Suñé, un “carlí molt sanguini”. Huertas evoca el comerciant i cineasta Olivé Bagué (el van nomenar cronista el 1973) com una persona de tracte dur. En evocar els documentals que Olivé va filmar de Barcelona, Fabre fa un paral·lelisme amb l'època actual i afirma que ara la crònica de Barcelona més combativa es plasma a pel·lícules com *En construcció*, de José Luis Guerin, o *La Casita Blanca*, de Carles Balagué. “El documental cinematogràfic ha passat a fer un paper de denúncia i combat que els periodistes han renunciat a tenir.”

A dalt, Josep Maria Huertas. Al costat d'aquestes línies, el mercat de Sant Antoni, passió que Huertas comparteix amb el periodisme i la història. A la pàgina següent, Jaume Fabre; Josep Martí Gómez, amb qui tots dos van formar equip durant alguns anys, i portada de “Barcelona pam a pam”, d'Alexandre Cirici.

Carlos Bosch

“Fabre i Huertas han fet bandera del seu mètode d’escriure a quatre mans. De tots els llibres que han fet junts, del que estan més satisfets és de ‘La construcció d’una ciutat’”.

Eva Guillamet

El repàs dels malcarats continua i evoquem Alexandre Cirici Pellicer, un home de caràcter aspre però que sabia molt de Barcelona. Quan el 1971 va publicar *Barcelona pam a pam*, que Fabre qualifica de “llibre excel·lent més per la manera com està fet que per les dades”, Huertas li va anar a fer una entrevista per a *El Correo Catalán*. Amb la seva impertinència habitual, li va etzibar que parlava massa de la Barcelona central i molt poc dels barris. Cirici li va contestar que la descripció dels barris la fes ell. Encara avui Huertas recorda aquell moc que després Cirici va suavitzar dient-li que havia vist les coses que escrivia al *Correo* i li va reconèixer que sabia poc dels barris. És així com es va gestar *Tots els barris de Barcelona*, que primer havia de ser només un volum i que va anar creixent fins que l’editor, Josep Maria Castellet, es va plantar quan van arribar al setè.

Jaume Fabre és nou anys més jove que Josep Maria Huertas (1939). El Jaume va guanyar als catorze anys el premi de redacció de la Coca-Cola i semblava clara la vocació del nano. Però el seu pare no volia que estudiés periodisme i el va posar a treballar en un basar del port que s’anunciava amb l’eslògan “*Más barato que en Marruecos*”. Amb Huertas es coneixien de la parròquia del Guinardó, on aquest estava integrat en el cercle catòlic i Fabre en l’agrupament escolta. I va ser el veterà qui va parlar amb el director del *Correo*, Rosselló Pàmies, per fer-hi entrar el jove. Un temps després i gràcies a la col·lecció de llibres “El gra de mostassa”, va començar la seva col·laboració literària. Durant uns anys formen un equip ells dos i Josep Martí Gómez i posen en comú fins i tot els diners que guanyen amb les col·laboracions. Que els tres treballassin de nit va fer possi-

ble aquesta simbiosi. “S’han donat una sèrie de coincidències professionals i d’altres, que han quedat. I la sort és que no ens hem barallat mai. És un misteri. Mai cap discussió ni per les peles ni per res. Ens hem respectat molt i cadascú ha tingut la llibertat de fer el que ha volgut, i quan ens ha vingut de gust, hem fet coses conjuntes. A l’època que el Josep Maria va estar a la presó es va enfortir molt l’amistat.” Huertas va entrar a la presó a l’agost del 1975 i en va sortir l’abril del 1976, i mentre era dins no van interrompre la confecció de *Tots els barris...* Fabre feia la feina de carrer i Huertas, la recerca. “Això només es pot fer amb gent amb qui hi ha *feeling*. Això és l’amistat”, diu Huertas.

Del seu mètode d’escriure a quatre mans en fan bandera. Expliquen que es troben un matí i es van tornant davant de la màquina mitja hora cadascú. Si ho diuen és que deu ser veritat, però el cert és que tenen estils diferents. “Si en el futur a algú se li acudeix mirar els nostres llibres, no distingirà qui ha escrit cada cosa. Hem arribat a un nivell de simbiosi i de perfecció total. Ens repartim la feina i després hi ha un treball de revisió mútua. L’un aporta més els coneixements de Barcelona, l’altre, una altra cosa. I el resultat és absolutament homogeni. Serà impossible de distingir. Ell té una memòria prodigiosa. Jo he hagut de ser més sistemàtic, més ordenat, perquè no tinc aquesta memòria”, explica Fabre.

De tots els llibres que han fet junts, *La construcció d’una ciutat* és del que estan més satisfets, i en canvi diuen que és poc reconegut. El més celebrat és la primera edició de *Tots els barris...*, però consideren “infinitament superior” la revisió que en van fer vint anys

després però que va passar sense pena ni glòria. Quan en van publicar la primera edició la visió múltiple que ara es té de Barcelona no existia i són ells els que escriuen per primera vegada d'unes barriades de les quals no parlava ningú.

Jaume Fabre va ser un dels redactors fundadors de l'*Avui* (1976), on va fer durant uns mesos informació municipal fins que va marxar a *Tele/eXprés*. Arran de la crisi d'aquest diari, va acabar Història i va fer oposicions a professor. Un temps després, el van cridar d'*El Punt Diari* de Girona. Tot i que ja ha escrit quatre llibres sobre la ciutat dels quatre rius i que sempre lloa la seva qualitat de vida, creu que no ha estat ni serà mai un gironí-gironí. Ara treballa de professor en un institut, però reconeix que el periodisme l'ha marcat molt. "És com ser capellà. I és una pena sentir-te periodista i no poder-hi treballar. Però també és veritat que el periodisme d'ara no m'atreu massa. A les redaccions, la feina és molt diferent. Jo recordo haver-me divertit molt entre el 1974 i el 1980. Per què tenim tan bon record de Socias Humbert? Doncs perquè ens ho passàvem molt bé." I justifica el fet que el seu amic hagi continuat treballant als diaris perquè "té una sang de periodista que jo no tinc i que tampoc té cap altre periodista de Barcelona. Tots ens hem fet grans, però ell ha conservat l'esperit i es morirà un dia d'un atac de cor fet un reportatge".

Huertas, encara que no ho reconegui, també mira amb nostàlgia el passat i pensa que els temps que evoca Fabre "són irrepetibles socialment", però hi posa el contrapunt quan recorda que, dels dotze diaris que hi havia a Barcelona, deu van tancar entre 1975 i 1982. "Això no passa en cap altra professió. No hi ha despatxos d'advocats ni d'arquitectes que tanquin amb aquesta mateixa proporció. I això obliga que molts plantejaments idealistes i solidaris quedin en segon terme, perquè primer t'has de guanyar la vida."

Igual que Permanyer, tant Huertas com Fabre tornarien a treballar de periodistes. "Jo he estat un privilegiat. He viscut de la feina que m'agradava i m'han pagat per fer-la. Pere Calders, en referir-se al primer any de la guerra, diu que la ciutat vibrava. Doncs això. Jo vibrava. M'ho passava molt bé", conclou Huertas.

CARANDELL, EL CRONISTA AFABLE

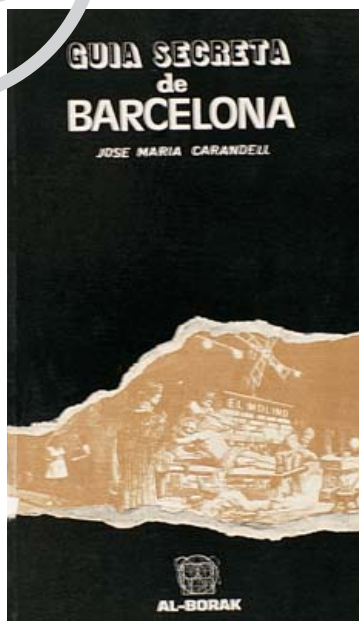
El cronista no oficial Josep Maria Carandell (1934-2003) va descriure la cara més vergonyant, més amagada, més fosca de Barcelona amb un somriure afable. El 1974 va publicar *Guia secreta de Barcelona*, un llibre insòlit aleshores i ara en el qual retrata els ambients més marginals de la ciutat sense posar-hi moralina.

El recordo assegut en un escenari que no podia ser més barceloní explicant la gènesi de la seva guia. Una eixida de l'Eixample, que donava a un interior d'illa, i en la qual encara quedaven alguns vidres de colors. Hi havia llibres pertot arreu. En aquells moments el seu germà triomfava a Madrid amb el *Celtiberia Show* i ell havia acabat de publicar la seva guia.

Em va explicar que l'estimació per Barcelona la va mamar del seu pare, que es va guanyar la vida fent d'economista i es deia Joan Carandell, però la seva veritable afició va ser escriure i descriure la Barcelona del primer terç del segle XX. Aquestes cròniques les signava amb el pseudònim de Llorens de Sant Marc. També el va influir el seu oncle, Lluís Carandell, que va ser cap d'informació de l'Ajuntament abans i després de la Guerra Civil i que ho sabia tot sobre la ciutat. Reconeixia que tant l'oncle com el pare, amb qui havia fet inoblidables caminades per la ciutat, tenien molt a veure amb la gènesi de la seva guia.

Al capítol d'agraïments no s'oblidava d'esmentar els germans Goytisolo, sobretot el Lluís, amb qui va recórrer la Barcelona que no

(passa a la pàgina 60)

Josep Maria Carandell va ser, a més de cronista no oficial, traductor, dramaturg, lletrista de cançons, autor d'una sola novel·la i professor de l'Institut del Teatre. A dalt, la seva "Guia secreta de Barcelona".

Albert Fortuny

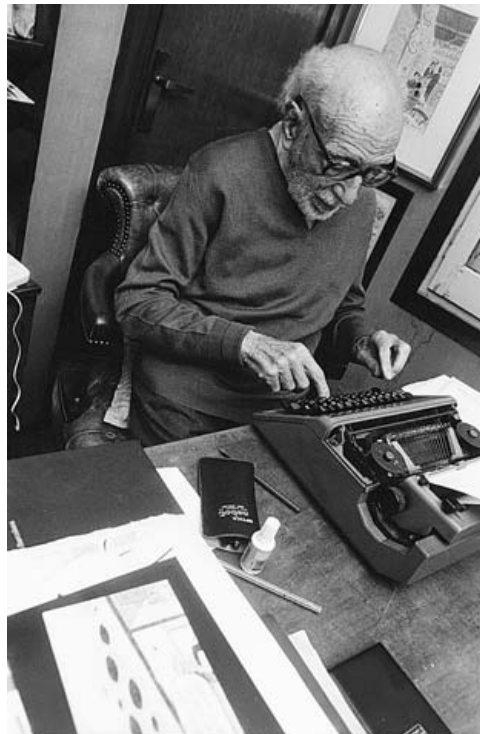
SEMPRONIO, CRONISTA PERIODÍSTIC DE LA CIUTAT

Els actuals mitjans electrònics fan que sigui relativament fàcil la consulta de notícies, articles i dades que porta la premsa diària, ja degudament informatitzada. Però anar a pouar a les hemeroteques i mirar, un darrere l'altre, els volums en què es troben, relligats i degudament encuadernats, els diaris i les revistes on hi ha explicada (fins a on en cada moment ha estat possible) la vida d'una col·lectivitat determinada, resulta altament feixuc. Possiblement per això, ara que tanta i oportuna atenció es dedica a fets barcelonins relatius als anys que van des de la immediata postguerra fins a la recuperació de les formes democràtiques, no s'ha dedicat prou atenció al testimoni deixat per Andreu Avel·lí Artís i Tomàs, àmpliament conegut pel seu pseudònim, *Sempronio*, que malgrat la seva avançada edat encara col·labora de tant en tant a l'*Avui*.

Fill del periodista i historiador de l'art català Josep Artís i Balaguer (Vilafranca del Penedès, 1875 – Barcelona, 1956), que quan exercia com a redactor del diari *El Dia de Gràcia* va acollir l'Eugeni d'Ors –que havia entrat en crisi amb la Lliga i amb *La Veu de Catalunya*– perquè pogués continuar publicant el seu *Glossari*, Andreu Avel·lí Artís i Tomàs va néixer a Barcelona l'any 1908. Format a les escoles municipals, ben aviat va demostrar les seves preferències pel món de la cultura i per tot el que tingués relació amb les activitats catalanes. Així, quan només tenia dotze anys, va participar a la colònia estiuenca organitzada per la comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona a Vilamar de Calafell i va ser escollit pels seus companys president de la República d'Infants que va constituir-s'hi per gestionar la marxa interna d'aquella organització de vacances escolars. Un president que va actuar com a redactor en cap al *Diari de Vilamar*, original publicació que amb una encertada voluntat pedagògica allí es va editar els anys 1922 i 1923.

Després va col·laborar en altres revistes estudiantils i als divuit anys va publicar al setmanari *El Burinot* l'article que sempre ha considerat el de la seva professionalització com a periodista, ja que va cobrar per ell dos duros. A aquest article, publicat el 21 d'octubre de 1926 amb el títol *Professió de fe cubista*, fa un entusiasta elogi de l'exposició de pintors cubistes que el galerista

Rafael Dalmau havia organitzat a la seva sala. L'article, ben construït i polèmic, va ser motiu d'un altre de ben elogiós que, malgrat discrepar d'alguns dels seus punts de vista, va dedicar al seu autor Josep M. Junoy a la seva secció diària "Les idees i les imatges" de *La Veu de Catalunya*. Tot un èxit, que va portar Andreu Avel·lí Artís a col·laborar a *La Nova Revista* i, després, al setmanari *Mirador* i a altres publicacions d'aquell temps; i a ser redactor del diari *L'Opinió*,

Anna Boyé

autor i crític teatral i col·laborador, ja en temps de la Guerra Civil, de *Revista de Catalunya*. Periodista republicà, redactor del *Diari Oficial del Parlament de Catalunya*, Artís no va marxar a l'exili com molts dels seus companys, amics i parents. Es va quedar a Barcelona i els primers mesos de 1939 va cuidar-se de no deixar-se veure. Però després, com que li era necessari guanyar-se la vida, va connectar amb antics col·legues que realitzaven el setmanari *Destino* i que, bons coneixedors de la seva capacitat professional i conscients que per bonhomia de caràcter mai no seria una persona conflictiva, li van donar la possibilitat de publicar reportatges i comentaris sobre espectacles. Va signar amb

diferents pseudònims i, finalment, es quedaria amb el de Sempronio, inspirat en *La celestina*. Sempronio signaria a *Destino* diferents reportatges de caire ciutadà i portaria una secció setmanal d'actualitat. En tots els seus escrits posaria coneixements de la història de Barcelona i de la seva gent, demostraria cultura, sabia donar notícies i arribaria als lectors amb amenitat. Escrivia, com era obligat, en castellà, però a les seves col·laboracions hi posava sempre un indubtable sentit català. Era el que pretenia *Destino* i el que més va ajudar a l'èxit que durant anys va tenir aquell setmanari que, si bé provenia del bàndol dels guanyadors de la Guerra Civil, va encertar a projectar-se amb una catalanitat que tant acceptaven els partidaris més raonables del sistema com els que, sense ser mai seguidors de la dictadura, creien que s'havia d'acceptar en espera que arribessin temps millors.

L'èxit que aconseguia Sempronio amb els seus escrits a *Destino* el va portar a ser cridat pel *Diario de Barcelona* perquè hi publicés un article-reportatge-notícia diari. Així va crear la secció "Las cosas, como son", que va aportar als lectors una visió viva de la ciutat, aliena a tot oficialisme i amb un clar sentit de redreçament cívic que va superar de molt el periodisme impersonal dels anys quaranta i cinquanta.

Entre els mèrits de Sempronio, nomenat Cronista de la Ciutat per l'Ajuntament de l'alcalde Porcioles, també hi ha el fet d'haver estat director fundador del diari *Tele/Expres*, que l'any 1964 va encetar a Barcelona noves i àgils formes periodístiques, i d'haver dirigit *Tele/estel*, setmanari en català que va contribuir a recuperar el sentit de les tradicions culturals catalanes.

Sempronio va recollir a diversos llibres una notable selecció dels seus milers d'articles dedicats a temes barcelonins. Molts d'ells porten als seus títols el nom de Barcelona o fan al·lusió a carrers i places de la ciutat. També ha escrit teatre i llibres relatius a institucions, gremis, artistes i personalitats de la ciutat. A les seves obres sempre s'hi poden trobar exactes i curioses referències a fets ciutadans que l'acrediten com a cronista d'una actualitat a la qual sap trobar les arrels que la relacionen amb la història.

J. M. C.

L'escriptor, polític i periodista Joaquim Maria de Nadal, nomenat cronista oficial de la ciutat el 1952.

(ve de la pàgina 58)

era l'oficial de "ferias y congresos", i junts van descobrir la misèria i les barraques de Montjuïc. La seva dèria viatgera, que també li venia de família, i el seu compromís polític (va militar al PCE) van acabar de fer la resta. I d'aquest combinat va sortir la *Guia secreta de Barcelona*, de la qual el 1982 es va fer una edició actualitzada.

Però a més de cronista era moltes altres coses: traductor, dramaturg, lletrista de cançons, autor d'una sola novel·la i professor de l'Institut del Teatre, a més de col·laborar com a articulista a la premsa de Barcelona. La novel·la, que es diu *Prínceps* (1985), narra una història ambientada a Barcelona entre els anys 1951 i 1953. Els crítics la van menystenir en titllar-la de "crònica" i es va organitzar una polèmica mesquina en el món dels lletraferits. Carandell es va defensar dient que el fet que una novel·la sigui una crònica no podia molestar ningú perquè una gran part de la literatura és crònica. "El que resulta insidiós és oposar crònica a literatura, perquè treu a la primera la seva condició d'obra literària, que és l'única justificació de la seva existència quant a novel·la."

Carandell va viatjar en una època en què viatjava poca gent. Als disset anys ja se'n va anar a viure a Alemanya perquè el seu pare sostenia que si aprenia alemany ho tindria més fàcil per aprendre altres llengües. Després va viure dos anys al Japó amb el seu germà i van intentar menjar de les col·laboracions amb els diaris d'aquí. Potser

arran d'aquesta etapa viatgera va fer aquella frase que definia el barceloní com "un nòrdic del sud i un meridional del nord".

Va lluitar onze anys contra un càncer, però va conservar el seu bon humor i les ganes de treballar fins al final per poder acabar una biografia sobre Gaudí. I va morir mentre dormia. "Dolçament", segons van explicar els fills.

ELS ÚLTIMS CRONISTES OFICIALS DE LA CIUTAT

El desembre del 1977 el consell plenari de l'Ajuntament va aprovar un nou reglament "*para la concesión de los títulos de cronista oficial de la ciudad de Barcelona*". Té la categoria d'ordenança municipal i contempla la possibilitat que, a més de periodistes, escriptors i historiadors, també puguin ser cronistes oficials els pintors, els fotògrafs, els cineastes i els autors "d'altres manifestacions artístiques". S'obria així el ventall de candidats.

Però d'ençà de l'aprovació d'aquest reglament, no ha estat mai nomenat cap nou cronista oficial. Els tres últims, que són anteriors a l'any 1977, van ser Josep Tarín Iglésias; Andreu Avel·lí Artís Tomàs, *Sempronio* (desembre del 1972), i el cineasta Joan Olivé Bagué (setembre del 1973). L'afició d'Olivé (1906-1980), comerciant de professió, era el cinema i la major part de la seva filmografia retrata la ciutat.

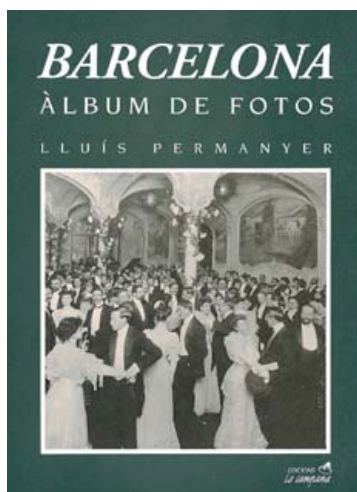
Cal retrocedir vint anys més, fins al 1952, per trobar els penúltims guardonats: Ricard Suñé i Álvarez (1913-1952) i Joaquim Maria de Nadal i Ferrer (1883-1972). Suñé va treballar a *El Correo Catalán*, va recollir moltes dades sobre els carrers de la ciutat i va publicar a començaments dels anys quaranta del segle passat una sèrie d'articles titulats *Estampas populares*, en els quals introduïa frases en català en una època en què aquesta llicència es considerava un desafiament. Va morir el mateix any que va rebre el guardó i va deixar inacabada la seva investigació sobre els carrers. Nadal, fill d'un alcalde de Barcelona, va ser escriptor i polític. Durant sis anys va fer de secretari de Francesc Cambó. Se'n va anar el 1936 i en tornar es va dedicar a un periodisme suau i costumista.

L'any 1950 va ser nomenat Tomàs Caballé i Clos (1870-1961), advocat, musicòleg i cronista de successos. És l'autor de la crònica de les últimes execucions públiques que es van fer a Barcelona.

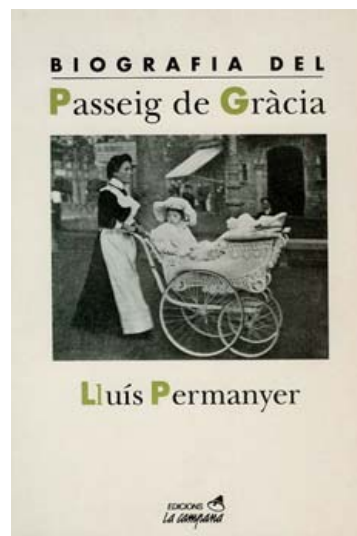
Llevat de Ricard Suñé, que es va morir prematurament d'accident, sembla que el guardó de cronista de Barcelona porta implícita la longevitat, ja que alguns han superat els noranta anys.

**BIBLIOGRAFIA DE
LLUÍS PERMANYER**

- Retrobar Barcelona.** En col·laboració amb Maria Aurèlia Campmany i Jaume Sobrequès. Lunwerg. Barcelona, 1986.
- Barcelona paso universal.** Fotos de diversos autors. *La Vanguardia*. Barcelona, 1987.
- Des de Barcelona, la Mediterrània.** Amb Carlos Barral i fotògrafs. Lunwerg. Barcelona, 1987-
- Establiments i negocis que han fet història.** Edicions La Campana. Barcelona, 1990.
- Historia de l'Eixample.** Plaza & Janés Editores. Barcelona, 1991.
- Barcelona, un museu d'escultures a l'aire lliure.** Fotos de Melba Levick. Ed. Polígrafa. Barcelona, 1991.

- Barcelona, àlbum de fotos.** Edicions La Campana. Barcelona, 1991.
- Barcelona tendra.** Amb Alexandre Cirici i Josep Maria Carandell. Lumen. Barcelona, 1991.
- Barcelona, un paisatge modernista.** Ed. Polígrafa. Barcelona, 1992.
- Cites i testimonis sobre Barcelona.** Edicions La Campana. Barcelona, 1993.
- Biografia del passeig de Gràcia.** Edicions La Campana. Barcelona, 1994.
- Biografia de la plaça de Catalunya.** Edicions La Campana. Barcelona, 1995.
- Biografia de la Diagonal.** Edicions La Campana. Barcelona, 1996.
- El Gaudí de Barcelona.** Fotos de

- Melba Levick. Ed. Polígrafa. Barcelona, 1996.
- Jardines de Barcelona.** Diversos autors i fotògrafs. AUSA. Barcelona, 1997.
- Un passeig per la Barcelona modernista.** Fotos de Melba Levick. Ed. Polígrafa. Barcelona, 1998.
- Els interiors d'illa de l'Eixample.** Fotos de Colita. Proeixample. Barcelona, 2003.
- La Barcelona lletja.** Àmbit Serveis Editorials. Barcelona, 2004.
- Detalls. Barcelona modernista.** Fotos de Melba Levick. Ed. Polígrafa. Barcelona, 2004.

**BIBLIOGRAFIA DE
JOSEP MARIA HUERTAS**

- Obrers a Catalunya.** L'Avenç. Barcelona, 1982.
- Torre Llobeta.** Amb Ernest Alós. Ajuntament de Barcelona, 1993.
- 50 vegades Barcelona.** Amb fotografies de Pepe Encinas. Ajuntament de Barcelona, 1995.
- Calendari de Gràcia / Calendari de Poblenou.** Amb fotografies de Guillem Huertas. La Flor del Vent. Barcelona, 1995.
- Calendari del Centenari / Calendari de Sarrià i Sant Gervasi.** Amb fotografies de Guillem Huertas. La Flor del Vent. Barcelona, 1996.
- La gent i els barris de Sant Martí.** Amb fotografies de Pepe Encinas i Guillem Huertas. Districte de Sant Martí. Barcelona, 2001.

- Guia de Montjuïc.** Amb fotografies de Pepe Encinas i Guillem Huertas. Ajuntament de Barcelona, 2003.
- Barcelona industrial,** dins *Barcelona cultural.* Àmbit/Ajuntament de Barcelona, 2003.
- Paseos insólitos para descubrir Barcelona.** Amb fotografies de Guillem Huertas. Òptima. Barcelona, 2003.
- Poblenou blanc i negre.** Amb fotografies de Pepe Encinas. Arxiu Històric del Poblenou. Edició de l'autor. Barcelona, 2004.
- La Barcelona desapareguda.** Amb fotografies de Guillem Huertas. Angle. Barcelona, 2004.

**BIBLIOGRAFIA DE JAUME
FABRE**

- Los catalanes.** Epidauro, 1979.
- El Carnaval de Barcelona.** Ajuntament de Barcelona, 1980-84
- Història del fotoperiodisme a Catalunya, 1885-1976.** Ajuntament de Barcelona, 1990.
- Mig segle del Col·legi d'Apelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona.** Barcelona, 1990.
- Barcelona, guia del viatger.** Plaza y Janés. Barcelona, 1991.
- Els presidents de la Junta d'Obres del Port de Barcelona.** Barcelona, 1993.
- Periodistes uniformats: diaris barcelonins dels anys 40: la represa i la repressió.** Col·legi de Periodistes/Diputació de Barcelona. Barcelona, 1996.

- Retrat de Sant Andreu, 1990-1998.** Barcelona, 1998.
- Peiodistes sota censura** (editor). Col·legi de Periodistes / Diputació de Barcelona, 1999.
- Els que es van quedar: Barcelona 1939, ciutat ocupada.** Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2003.
- El llarg hivern del 1938-39: La vida quotidiana a la Catalunya franquista.** Dintre de *La Guerra Civil a Catalunya*, vol 4 (Director: Josep Maria Solé Sabaté). Edicions 62. Barcelona, 2005.

**OBRES EN COL·LABORACIÓ DE
HUERTAS I FABRE O AMB
ALTRES AUTORS**

- Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria; Martí Gómez, Josep. **El Montjuïc del segle XX.** Pòrtic. Barcelona, 1969.
- Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **La Barcelona de Porcioles.** CAU/Laia. Barcelona, 1974.
- Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Tots els barris de Barcelona** (8 vols). Edicions 62. Barcelona, 1976-77.
- Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Las asociaciones de vecinos en la encrucijada.** Capítol barceloní escrit amb Manuel Vilaseró. De la Torre. Barcelona, 1978.
- Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **La presó: quatre morts, vuit mesos i 20 dies.** Laia. Barcelona, 1978.
- Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria; Ribas, Antoni. **Vint anys de resistència a Catalunya.** La Magrana, 1978.
- Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Carrers de Barcelona: com han evolucionat els seus noms.** Edhasa. Barcelona, 1982.
- Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Monuments de Barcelona.** L'Avenç. Barcelona, 1984.
- Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria (editors). **Histories i llegendes de Barcelona,** de Joan Amades (2 vols). Edicions 62. Barcelona, 1984.
- Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Crònica d'una suburbialització,** Dintre *Barcelona, gènesi y consolidació*

del fet metropolità. Corporació Metropolitana de Barcelona, 1987.

Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Cinc revistes catalanes entre la dictadura i la transició** Col·legi de Periodistes. Barcelona, 1987.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Barcelona: la construcció d'una ciutat** Plaza y Janés. Barcelona, 1989.

Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Nou viatge a Icària**. Arxiu Històric del Poblenou. Barcelona, 1989.

Alòs, Ernest; Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **La Barcelona del 93**. L'Avenc. Barcelona, 1990.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria; Tatjer, Mercè. **Descobrir Ciutat Vella**. Ajuntament de Barcelona, 1990.

Fabre, Jaume; Pradas, Rafael. **Sants-Montjuïc, la gent, els barris, el futur**. Ajuntament de Barcelona, 1990.

Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **El Poblenou: 150 anys d'història**. Arxiu Històric del Poblenou. Barcelona, 1991.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Nou Barris: la penúltima Barcelona**. Barcelona, 1991.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. "De l'enderrocament de les muralles als Jocs Olímpics". Dintre **Barcelona, vint segles**. Lunweg. Barcelona, 1991. Segona edició posada al dia, 2005.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Noticiari de Barcelona**. Barcelona, 1991-92.

Fabre, Jaume; Miracle, Lluís; Núria

Sansano; Sebastià, Imma. **Barcelona**. Everest. Barcelona, 1992.

Fabre, Jaume, i autors diversos. **La Catalogne et Barcelone**. Larouse, 1992.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Barcelona olímpica. La ciutat renovada**. Àmbit serveis editorials/Holsa. Barcelona, 1992.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Cent anys de vida quotidiana a Catalunya**. Edicions 62. Barcelona, 1993.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. "Barcelona, 1900-1936". Dintre **Catalunya, imatges d'un temps**. Espasa Calpe. Barcelona, 1993.

Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Universitat i ciutat**. Edicions 62. Barcelona, 1993.

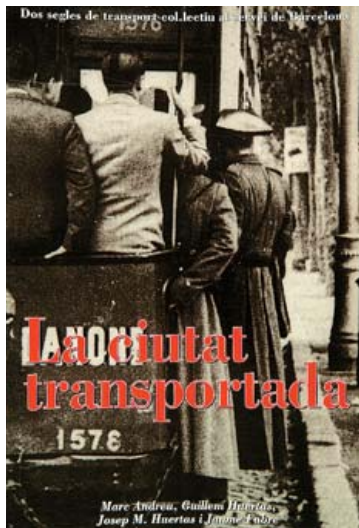
Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **El transport interurbà a Barcelona al segle XIX**. Dintre **Barcelona i el ferrocarril**. RENFE. Barcelona, 1994.

Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Els anys de la postguerra a Catalunya**. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1994.

Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Ciutat Vella: visions d'una passió** Lunweg. Barcelona, 1995.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **200 anys de premsa diària a Catalunya: 1792-1992**. Caixa de Catalunya. Barcelona, 1995.

Andreu, Marc; Huertas, Josep Maria.

Barcelona en lluita. FAVB. Barcelona, 1996.

Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Gràcia**. Lunweg. Barcelona, 1997.

Andreu, Marc; Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **La ciutat transportada**. Transports Metropolitans de Barcelona, 1997.

Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Gent de Poblenou**. Arxiu Històric del Poblenou. Barcelona, 1998.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Els mitjans de comunicació**. Dintre **Història de la cultura catalana**, vol. 10 (Pere Gabriel, director). Edicions 62. Barcelona, 1998.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **Els barris de Barcelona**, 4 vols (Ramon Alberch, director). Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1997/2000.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Burguesa i revolucionària: la Barcelona del segle XX**. La flor del vent. Barcelona, 2000.

Geli, Carles; Huertas, Josep Maria. **Mirador, la Catalunya impossible**. Proa. Barcelona, 2000.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Barcelona, memòria d'un segle**. Ajuntament de Barcelona (*Barcelona Metròpolis Mediterrània*), 2001.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Com ens divertíem... com ens divertim**. Edicions 62. Barcelona, 2002.

Huertas, Josep Maria, i autors diversos. **De les cases barates als grans polígons**. Patronat Municipal de l'Habitatge. Barcelona, 2003.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. **Barcelona, art públic**. Edició electrònica, 2004. (<http://www.bcn.es/artpublic>)

BIBLIOGRAFIA DE JOSEP MARIA CARANDELL

Guia secreta de Barcelona. Ed. Al-borak. Madrid-Barcelona, 1974.

Barcelona viva. Lunweg. Barcelona, 1980.

L'Eixample. Ed. HMB. Barcelona, 1982.

Mirades a la plaça Reial. Ed. Cinc-cents cinc. Barcelona, 1983.

Guia Portaferrissa Cucurulla Boters. Barcelona, 1985.

Salons de Barcelona. Lumen. Barcelona, 1986.

La Rambla i els seus misteris. Ed. Nou Art Thor. Barcelona, 1986.

Cómo dárselas de experto en Barcelona. Mondadori. Madrid, 1988.

Història del restaurant de Les Set Portes. Barcelona, 1989.

BIBLIOGRAFIA DE SEMPRONIO

Aquella entremaliada Barcelona. Ed. Selecta-Catalònia. Barcelona, 1978.

Barcelona era una festa. Ed. Selecta-Catalònia. Barcelona, 1980.

Quan Barcelona portava barret. Ed. Selecta-Catalònia. Barcelona, 1984.

Barcelona pel forat del pany. Ed. Selecta-Catalònia. Barcelona, 1985.

Barcelona bitllo-bitllo. Ed. Selecta-Catalònia. Barcelona, 1986.

Taula de cafè: cròniques barcelonines. Ed. Selecta-Catalònia. Barcelona, 1989.

Barcelona a mitjà veu. Ed. Selecta-Catalònia. Barcelona, 1991.

Barcelona es confessa a mitges. Ed. Selecta-Catalònia. Barcelona, 1994.

La Barcelona del jove Picasso (1895-1904). Ed. Selecta-Catalònia. Barcelona, 1995.

Els fotoperiodistes, cronistes d'una actualitat que perviu

Ana Portnoy

TEXT **Josep M. Cadena**
Periodista

● Les fotografies són testimonis gràfics d'uns instants que poden esdevenir històrics per ells mateixos o per les circumstàncies que van acompanyar-los; o, si més no, representació de fets, costums, modes o activitats d'unes èpoques que, examinades al cap d'un temps i per persones que no les van viure, es converteixen en fefaents testimonis del passat. Gairebé sempre necessiten ésser contextualitzades i complementades per la memòria oral o pels records escrits, però tenen una vivor que mai no aconsegueixen les paraules. I fins aquelles que no són instantànies sinó d'estudi perquè es veuen convenientment preparades per provocar determinades impressions –des dels retrats de persones importants vestides de vint-i-un botó fins a les escenes eròtiques més pujades de to– ens expliquen molt més que la majoria de memòries redactades per posar de manifest les equivocacions alienes i exaltar les pròpies virtuts. Per aquest motiu, vistes en conjunt i amb referència a determinats períodes, són com cròniques de l'actualitat que queda d'un passat que en els seus dies va ser present i que sempre resultarà útil amb vista al futur.

En aquest sentit i per la via de l'exemple, puc esmentar la sèrie *Visions de guerra i de reraguarda*, que en els anys 1937 i 1938 va publicar l'editorial Forja, dependent del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. Pensada per influir en l'opinió pública divulgant els estralls que produïa l'aviació franquista entre la població civil i també per posar en relleu la capacitat de resistència republicana, que tenia al seu costat les potències democràtiques oposades al nazisme i al feixisme, ha quedat com un dels millors reculls gràfics –Agustí Centelles (El Grao, València, 1909 - Barcelona, 1985) va ser el principal autor– d'aquell tràgic període de la nostra història col·lectiva. En els moments en què va aparèixer va obtenir poca difusió –cada quadern valia al principi cinquanta cèntims i després va passar a seixanta i a setanta-cinc, preus massa elevats per a les poques pessetes de què disposava la majoria de ciutadans que, a més a més,

La Casa Gralla en una litografia de Francesc Xavier Parcerisa, autor de "Recuerdos y bellezas de España". A sota, la casa del número 7 del carrer General Castaños. Des del seu terrat es va fer la primera fotografia de què es té constància a Espanya, el 1839.

A la pàgina següent, litografia del quadern "Las cuatro sotas", d'Eusebi Planas, i el caricaturista Manuel Moliné.

les necessitaven per comprar queviures i per procurar-se algun esbarjo— i després va ser gairebé totalment destruïda pels guanyadors. Els pocs exemples que en van quedar anaven buscats i eren venuts a les llibreries de vell als col·leccionistes de temes de la Guerra Civil. Reeditats quan vam recuperar les formes democràtiques, van aconseguir una bona venda i ara tornen a ésser una raresa bibliogràfica.

En un sentit semblant, encara que el seu abast informatiu i divulgatiu era més ampli, va passar el mateix amb els volums que als anys setanta va publicar Edicions 62 sobre la *Història gràfica de Catalunya*. Preparats i redactats per l'historiador Edmon Vallès—erudit de l'actualitat, que va realitzar amb voluntat patriòtica una

excel·lent tasca de recuperar la memòria per a la generació de postguerra, a la qual els havia estat negada—, reproduïen fotografies extretes de diversos arxius i de publicacions vàries les quals eren acompanyades amb textos relatius a la política i el treball, la vida quotidiana i la cultural. D'aquesta manera els lectors podien conèixer fets que, malgrat ésser molt propers perquè pertanyen a la història contemporània de Catalunya, mai no havien estudiat a les escoles, així com identificar-los gràficament amb els seus protagonistes.

RELATIVA MODERNITAT

Com s'ha escrit i repetit diverses vegades —jo mateix ho he fet en articles molt anteriors a aquest—, encara que el descobriment de la càmera obscura es pot atribuir a Leonardo da Vinci, no és fins a l'any 1822 que Joseph-Nicéphore Niepce aconseguix fer la primera fotografia estable amb el sistema heliogràfic. Associat amb Daguerre, va introduir moltes millores en el procediment i altres persones, interessades en aquella manera gairebé màgica de reproduir l'entorn i les formes, també hi van col·laborar amb diverses aportacions tècniques. Estudiosos de la física i de la mecànica de diverses nacions europees van observar amb interès el que es feia a París, i a Barcelona li pertoca l'honor d'haver estat la primera ciutat d'Espanya on es va fer una fotografia. Va ser el 10 de novembre de 1839, quan des del terrat de la casa número 7 del carrer de Castaños es va aconseguir una vista de la Llotja i de la Casa Xifré. La fotografia es va realitzar amb una de les màquines inventades per Niepce i perfeccionades per Daguerre, comprada a París pel doctor Pere Felip Monlau per encàrrec de l'Acadèmia de Ciències Físiques i Naturals

Albert Fortuny

Fototeca.com

de Barcelona, de la qual era corresponçal. D'aquell fet en dona públic testimoni una placa commemorativa col·locada a l'edifici abans esmentat edifici per l'Ajuntament de Barcelona a proposta de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya.

Però encara que el primer reportatge gràfic fet al món és, segons expliquen els historiadors del fotoperiodisme, la panoràmica del gran incendi d'Hamburg de 1842, entre nosaltres havia de trigar molt més la voluntat d'informar i de divulgar els fets per mitjà de la fotografia impresa. Boixos i després litografies eren els sistemes més corrents i la novetat del segon va atraure els principals dibuixants de la primera meitat del segle XIX. Així, Francesc Xavier Parcerisa (Barcelona, 1803-1876) va crear els onze volums format foli de la seva cèlebre obra *Recuerdos y bellezas de España*.

La litografia va representar un evident progrés en la difusió del dibuix realista i també de l'interpretatiu. Penso de manera especial en la caricatura social i política, que tanta importància va adquirir a Catalunya per mitjà d'almanacs, revistes, setmanaris i, finalment, diaris. Però la tècnica de reproducció en gravats susceptibles d'ésser impresos juntament amb textos de tipografia trigaria a ésser perfeccionada i les fotografies anaven per una banda, individualitzades o en forma de postals col·leccionables, mentre que el periodisme seguia fomentant l'article de fons, el comentari doctrinal i la ressenya cultural, amb l'afegit del que llavors es consideraven "avisos i notícies". Un retratista molt hàbil dels costums i de la gent de la seva època va ser Eusebi Planas i Franquesa (Barcelona, 1833-1897), que, format als tallers Lassalle de París, a partir de 1854, ja de nou a Barcelona, arribaria a ésser l'il·lustrador de novel·les per entregues més notable

"Encara que el primer reportatge gràfic fet al món és la panoràmica del gran incendi d'Hamburg de 1842, entre nosaltres havia de trigar molt més la voluntat d'informar per mitjà de la fotografia impresa".

AHCB-AF

i prolífic. Va ser, també, el millor dibuixant litogràfic del seu temps, tant en negre com en color, i acceptava tota mena d'encàrrecs. Àlbums seus com *Historia de una mujer* i *La dama de las camelias*, així com el quadern *Las cuatro sotas*, són magnífiques manifestacions del progrés cromolitogràfic aconseguit en el darrer quart del segle XIX a Barcelona, a més de testimonis de modes i costums. Però l'interès artístic amb tocs d'erotisme –convé recordar que a Eusebi Planas, en els darrers anys de la seva vida, denunciat per persones de moral molt rígida, la policia li va confiscar un seguit de dibuixos de caire galant– superava de molt la voluntat informativa.

Més propera a la finalitat de deixar testimoni d'uns fets seria la iniciativa presa per Manuel Moliné i Muns (Barcelona, 1833-1901), que, associat amb el fotògraf Albareda, va connectar amb el famós funàmbul francès Jean-François Gravelet Blondin quan aquest va visitar Barcelona per realitzar unes actuacions el mes de maig de 1863. Blondin –així era conegut– s'havia fet mundialment famós per haver travessat sobre una corda tibada les cascades del Niàgara i a Barcelona va realitzar diversos exercicis de risc; el més comentat, travessar la plaça de braus amb un home sobre les espatlles caminant per una maroma col·locada a 45 metres d'altura i amb una llargada de més de 112 metres. Moliné i Albareda obtindrien de Blondin el permís per fer-li uns retrats, que van obtenir molt d'èxit i dels quals es van fer nombroses còpies. La difusió, malgrat tot, mai no va arribar al que desitjaven els seus autors i Manuel Moliné, que havia començat com a pintor i que també il·luminava fotografies per fer-les més atractives amb el color, decidiria fer-se dibuixant d'humor i caricaturista de l'actualitat barcelonina. Primer amb llapis

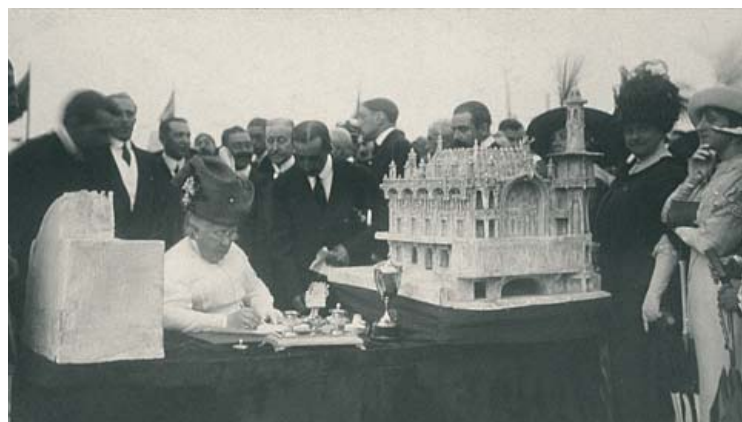

Rus / AHCB-AF

Frederic Ballell / AHCB-AF

A dalt, manifestació a la Gran Via en ocasió de l'aniversari de la Revolució de Setembre (4 d'octubre de 1901), reflectida per Rus; a la dreta, dues imatges de Ballell: processó amb motiu de la publicació de la butlla, gener de 1910, i la infanta Isabel a l'acte de col·locació de la primera pedra del Club Nàutic, juliol de 1912. A la pàgina següent, Barcelona des del port per Josep M. Gaspar, pioner de la fotografia aèria, i Alexandre Merletti en una imatge de 1934.

Frederic Ballell / AHCB-AF

gras sobre paper transportable i després amb tinta xinesa sobre paper de barba, va treballar durant molts anys per a *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*, setmanaris d'ideologia republicana que van aconseguir una gran popularitat.

MARIEZCURRENA I ELS TERRATRÈMOLS D'ANDALUSIA

Hi havia la voluntat de difondre fets amb la fotografia, però encara faltaven els mitjans tècnics que havien de venir de l'estranger; especialment de París. I allí van anar per aprendre nous sistemes sobre l'heliografia i la fototípia el fotògraf Heribert Mariezcurrena (Girona, 1846 - Barcelona, 1898) i el dibuixant Joan Serra Pausas, que, juntament amb Miquel Juaristi, arquitecte, i Josep Thomas, estudiant d'arquitectura, havien decidit formar en un taller del passatge de Madoz la Sociedad Heliográfica Española per fer gravats industrials. La nova empresa, encara que modesta, seria en el seu gènere la més avançada de Barcelona i resoldria els problemes que fins llavors existien per a la impressió de fotografies. Així ho van posar de manifest quan van editar *l'Àlbum pintoresch monumental de Catalunya*, promogut per l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Després, dissolta la Sociedad Heliográfica Española, continuarien junts Juaristi i Mariezcurrena i, arribat l'any 1885, l'editor i impressor Lluís Tasso i Serra, propietari del setmanari *La ilustración. Revista Hispano-Americana*, encarregaria al fotògraf que marxés a Andalusia com a

enviat especial per captar els desastres provocats pels terratrèmols de gener d'aquell any. Mariezcurrena, que havia après des de petit al costat del seu pare, fotògraf a Girona, i sempre havia sentit l'afany de perfecció com a artista-informador, va acomplir l'encàrrec amb entusiasme i competència. Així, les seves fotografies, publicades als números 222 al 225 de febrer de 1885, poden ésser considerades com el primer reportatge gràfic publicat a Espanya i, indubtablement, a Catalunya. L'heliograt va ser ben rebut pels impressors i els editors de publicacions, ja que afegia atractius visuals a les pàgines de setmanaris i revistes. I com que la seva denominació responia a una realitat —les plaques eren exposades efectivament a la llum d'Hèlios, el sol—, amb el progrés de l'electricitat va deixar-se de banda una forma de dir tan culta i els gravats van passar a ésser anomenats “de línia” si eren de dibuix i tenien relleu o “directes” si estaven basats en fotografies. Per ésser impresos amb màquines planes eren, habitualment, clavats sobre suports de fusta i situats entre la composició de les pàgines quan es tractava de treballs fotogràfics. També podien ésser enganxats sobre blocs de metall, encara que es corria el perill que quedessin lliures i fessin malbé les màquines.

En relació amb els primitius heliogravats, és molt il·lustratiu, així com divertit, el dibuix que Josep Llovera (Reus, 1859-1896) va publicar a *L'Esquella de la Torratxa* (número 722, 11-XI-1892, p. 737), en el qual són representats una dona de poble, vista d'esquena, i un apre-

nant de fotograpador. La dona, amb mocador al cap i paraigua i cistell a les mans, s'interessa pel que fa el vailet que, amb gorra i brusa, sembla trobar-se desvatgat a la porta d'un establiment amb el rètol "Taller de foto-gravat". A terra, de cara a la llum natural del carrer, té una mena de quadre que s'està insolant. La dona, que coneix el noi, pregunta: "Què hi fas aquí, Joanet?"; el xicot contesta concís: "Fotogravats", i la dona, enfadada, replica: "Fes el que vulguis, però parla bé!". És un humor que ara es troba àmpliament superat, però que descriu perfectament l'època en què va produir-se.

LA FOTOGRAFIA A LA PREMSA POPULAR

Els gravats directes, basats en la fotografia, van començar a ésser realitzats a Europa cap a l'any 1880 i la casa vienesa Meisenbach va aju-

J.M. Gaspar / AHCB-AF

dar a difondre per diversos països la tècnica per realitzar-los. Juaristi i Mariezcurrena en van ser els introductors a Barcelona i fotograpadors com Pere Bonet i Pere D. Debàs van ajudar a fer que les fotografies de Fernando Rus, Víctor Labielle, Egorzcue, Antoni i Emili Fernández (dits "Napoleón") tinguessin difusió com a instantànies d'una actualitat que creixia constantment en temes a mesura que la societat –en el nostre cas, la barcelonina– es feia més rica, variada i complexa.

Els setmanaris populars van incorporar les fotografies d'actualitat i aquestes, de mica en mica, van anar ocupant espais que abans semblaven reservats a la il·lustració amb dibuixos i acudits gràfics. Alguns fotògrafs van continuar als seus estudis envidrats o amb amplis finestralers, però molts altres van sortir al carrer i es van transformar en fotoperiodistes; uns de manera professional i altres com a afeccionats. Tots ells, però, van crear uns personals arxius de plaques, contactes i, molt després, carrets que ara, pertanyents a l'Arxiu Fotogràfic de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a l'Arxiu Nacional de Catalunya i a altres institucions, tenen una evident utilitat per als estudiosos dels darrers períodes del segle XIX, de tot el segle XX i del que, a mesura que vagin creixent, és aquest segle XXI, del qual ens trobem al començament.

Entre els pioners de la fotografia d'actualitat he esmentat abans Fernando Rus, sobre el qual no dispo de d'altres dades que l'haver trobat a partir de 1890 nombroses col·laboracions –algunes d'elles

signades també pel seu operador García Escobar– a *L'Esquella de la Torratxa*. També en aquell setmanari hi ha fotografies d'actualitat i retrats que signen Nobas i Arñas, "Napoleón", i Xatar, entre altres. També el dibuixant Joan Pellicer Montseny (Barcelona, 1863 - l'Escala, 1914), nebot i deixeble del famós Josep Lluís Pellicer, va sentir la pruija de la fotografia i l'any 1982 va publicar a *L'Esquella* un seguit de retrats de personatges estrafolaris i pidolaires que es movien pels carrers de Barcelona. *Girona pobre, Lo noy de Tona, El moro de l'orgue, Lo manco del violí* i molts d'altres (no hi figura *La Monyos*, que és d'anys després) van quedar d'aquesta manera "immortalitzats", quan en principi ningú pensava que podien formar part de la història –anecdòtica, si es vol– de Barcelona. I aquestes instantànies de fa més d'un segle em porten a proposar que algú

AHCB-AF

–si no s'ha fet ja– hauria de retratar de manera sistemàtica els homes i les dones que actuen com a ninos mecànics a la Rambla, ja que formen part de l'activitat diària de la ciutat.

Altres fotògrafs i fotoperiodistes de l'actualitat del seu temps que cal esmentar són, per exemple, Josep Esquirol Pérez (Barcelona, 1874 - l'Escala, 1931) per les seves vistes d'Empúries i les postals marineres; Frederic Ballell Maymí (Guayama, Puerto Rico, 1864 - Barcelona, 1951), que entre 1903 i 1917 va desenvolupar una gran activitat informativa; Cèsar Comas Llaberia (Barcelona, 1874-1956), metge de professió i fotoperiodista afeccionat que en els primers anys del segle XX va captar molts aspectes de l'actualitat barcelonina; Josep M. Co de Triola (Barcelona, 1884-1965), periodista especialitzat en temes excursionistes i, en general, esportius; i Josep M. Gaspar Serra (Manresa, 1893 - Barcelona, 1966), pioner en els reportatges de fotografia aèria i que, abans de dedicar-se al cinema, va captar amb les seves càmeres moltes instantànies d'actes polítics i de competicions esportives. I també hi podríem afegir els noms de Fagnoli, L. Roisin, Àngel Toldrà, Badosa, Sagarra i Adolf Zerkowitz amb les seves àmplies col·leccions de postals.

DE MERLETTI ALS BRANGULÍ, VALLS I PÉREZ DE ROZAS

La premsa diària i el perfeccionament tècnic de les rotatives i dels sistemes de rotogravat van ser essencials a partir dels primers anys

del segle XX perquè l'afecció a la fotografia es convertís en una manera molt notable de servir l'actualitat. A Catalunya i especialment a Barcelona, donades les moltes activitats de la ciutat, els diaris i els setmanaris de més difusió van ampliar cada cop més les informacions gràfiques per donar més relleu a les informacions escrites i per fer el que ara anomenem fotonotícies. I encara que les retribucions eren modestes, la constant publicació va portar que alguns fotògrafs que van començar com a afeccionats es professionalitzessin i fins i tot formessin grups familiars dedicats al fotoperiodisme com a principal ocupació laboral.

El primer per activitats i presència en nombrosos actes seria l'italià d'origen i barceloní de cor Alessandro Merletti Quaglia (Torí, Itàlia, 1860 - Barcelona, 1943). Resident a Barcelona des de 1889 i rellotger d'ofici amb botiga al carrer del Consolat, un dia va trobar que uns lladres li havien "netejat" l'establiment. Afeccionat a la fotografia i persona emprenedora, va decidir associar-se amb un amic seu de nacionalitat alemanya que tenia una galeria fotogràfica. Per pròpia iniciativa va començar a assistir a actes que considerava importants i les fotografies que hi feia les anava a portar a diaris i revistes per si les volien publicar. Li pagaven per peça, però era tanta la seva capacitat d'acció que la nova feina li va començar a ésser rendible. Es va comprar una motocicleta per poder anar a més llocs al dia, hi va afegir una escala plegable i una mena de sidecar per portar-hi el seu ajudant, i es va fer molt popular per la seva simpatia –donava caramels als seus fotografiats, ja fos el rei Alfons XIII o el guanyador d'una cursa a peu– i perquè sempre es trobava on hi havia notícia. Va assistir al judici de Francesc Ferrer Guàrdia pels fets de la Setmana Tràgica, i com el capità militar de la Regió havia prohibit tota mena de fotografies, va amagar una petita càmera sota la seva corbata i per un forat d'aquesta va captar l'única instantània que existeix d'aquell consell de guerra. El seu fill, Camil Merletti Carriba

(Barcelona, 1903-1977), va continuar com a fotoperiodista i va ser redactor gràfic del diari *El Correo Catalán*, encara que la seva veritable passió era la mecànica dels automòbils. L'arxiu Merletti va passar fa uns anys a unes dependències de l'Escola Industrial.

Una altra notable família de fotògrafs de premsa va ser la dels Brangulí. L'avi, Francesc Brangulí Royo (Barcelona, 1840-1910), havia estat un destacat gravador al boix i un dels darrers que van fer servir el burí per a treballs editorials. Un dels seus fills, Josep Brangulí Soler (l'Hospitalet de Llobregat, 1879 - Barcelona, 1945), va escollir el fotoperiodisme i va treballar per a *Cu-cut!*, *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*, *El Noticiero Universal* i *ABC*, entre altres publicacions. El seu fill gran, Joaquim Brangulí Claramunt (Barcelona, 1913-1992), va publicar a *L'Instant*, *La Vanguardia* i *ABC* i durant molts anys va ser redactor gràfic de *Diario de Barcelona*. L'altre fill, Xavier Brangulí Claramunt (Barcelona, 1918-1979), va treballar per a *El Noticiero Universal*. L'important fons Brangulí, que va servir per il·lustrar molts llibres d'història contemporània i que estava format per més de mig milió de negatius i unes 61.000 plaques de vidre, va passar l'any 1993 a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

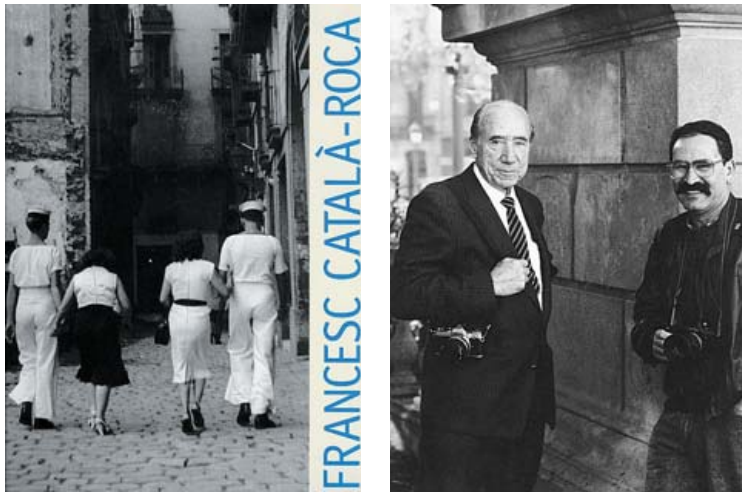
També van ser pare i fill els fotògrafs Joan Bert Vila (Barcelona, 1896-1974), ajudant en un principi de Ramon Claret Argigas (Sant Pere de Ribas, 1887 - Barcelona, 1965), i Joan Bert Padrey (Barcelona, 1927), especialitzats en temes esportius. I a ells hi podem afegir Antoni Campaña Bandranas (Arbúcies, 1906 - Barcelona, 1989) amb els seus fills, Antoni Campaña Capella (Barcelona, 1946) i Montserrat Campaña Capella (Barcelona, 1937); Ramon Dimas Montserrat (Pont d'Armentera, 1919 - Barcelona, 1965); Francesc Alguersuari i els seus fills; i Josep Morera Falcó (Terrassa, 1919 - Barcelona, 1994), tots ells amb una especial dedicació als temes esportius. I no podem oblidar Josep Postius Saura

La Boqueria els anys 60, per Brangulí. A la pàgina següent, d'esquerra a dreta: llibre de Francesc Català-Roca; Joaquim Brangulí i Joan Guerrero; catàleg d'una exposició de Pilar Aymerich, i una imatge del Somorrostro el 1958, per Oriol Maspons.

Brangulí

“La publicació constant va dur alguns fotògrafs que havien començat com a aficionats a professionalitzar-se i, fins i tot, a formar grups familiars dedicats al fotoperiodisme com a principal ocupació laboral”.

Oriol Maspons

(Puigcerdà, 1914-1993); Josep Valls Gili (Barcelona, 1905-1985) i el seu fill, Josep Valls Sorolla (Barcelona, 1925); Juan Antonio Sáenz Guerrero (Logronyo, 1926 – Barcelona, 2000); i Jordi Soteras Font (Barcelona, 1925) i el seu fill Jordi, fotoperiodista ja de les noves generacions, com ho són també Salvador Sansuán, Joan Sánchez, Consuelo Batista, Antonio Espejo, Paco Elvira, Quim Manresa, Jordi Bellver, Pedro Madueño, Joan Guerrero, Agustí Carbonell, Roser Villalonga, Ana Jiménez, Cristina Calderer, Elisenda Pons, Carles Ribes o Pepe Encinas, entre d'altres actius als diferents mitjans de la ciutat. Tots ells són professionals de l'actualitat que es presenta sense poder escollir temes ni horaris. Per això destaco els seus noms, sense oblidar, però, que hi ha altres cronistes gràfics amb més voluntat artística i amb possibilitat de seleccionar els temes de l'actualitat gràfica. Penso en grans fotògrafs com Pere Català Pic, Francesc

Català Roca, Miserachs, Maspons, Ubiña, Colita, Pilar Aymerich o Manel Armengol com a capdavaners d'una nòmina molt àmplia i que per fortuna no s'estronca.

Encara que no pas sempre, la tradició segueix de pares a fills i després a néts. És el cas de la família Pérez de Rozas, tan important dins del fotoperiodisme barceloní. El que va començar el pare, Carlos Pérez de Rozas Masdeu (Madrid, 1893 – Barcelona, 1953) –mort després de fer la informació gràfica de l'arribada al port de Barcelona del vaixell *Semíramis*, que portava els darrers alliberats de la Divisió Azul que havien quedat presoners a Rússia–, ho van continuar cinc dels fills: Carlos Pérez de Rozas Sáenz de Tejada (Barcelona, 1920-1990), José Luis (1918-1988), Manuel (1924), Enrique (1930) i Rafael (1932-1997). Però dos dels néts, Carlos i Emilio Pérez de Rozas Arribas (Barcelona, 1948 i 1952, respectiva-

Una imatge de Manel Armengol que es va difondre mundialment: repressió policial en una de les grans manifestacions proamnistia fetes a Barcelona el 1976. A sota, fotografia de Paco Elvira. A peu de pàgina, el general Muñoz Grandes amb els repatriats de la Divisió Azul que van arribar amb el Semíramis (2 d'abril de 1954). El seu autor, el fundador de la saga dels Pérez de Rozas, va morir aquella mateixa nit.

Manel Armengol

ment), encara que porten una intensa i brillant tasca dins del periodisme barceloní –Carlos com a director d'art de *La Vanguardia* i Emilio com a subdirector d'esports d'*El Periódico de Catalunya*– i saben de fotoperiodisme, han escollit les tasques de confecció i de redacció.

En certa mesura, la tercera generació dels Pérez de Rozas ha tornat als orígens, perquè l'avi, portat pel seu germà José Pérez de Rozas Masdeu (Madrid, 1885-1955), que va ser periodista i polític, havia començat com a redactor del diari *Las Noticias* i només era, com tantes altres persones joves de la seva època, un aficionat a la fotografia que disposava d'una senzilla màquina de retratar. Però un dia festiu, mentre passejava pel port de Barcelona, va captar la imatge d'un vaixell de càrrega que dies després, com que Europa es trobava en plena I Guerra Mundial, va ser torpedinat i enfonsat al mig de la Mediterrània. Carlos Pérez de Rozas va ser conscient de la importància periodística de la fotografia que havia fet; la va enviar al diari *ABC* de Madrid i aquest la va publicar. Això va decidir el definitiu pas d'aquell jove reporter al fotoperiodisme. Va treballar als diaris *El Día Gráfico*, que disposava de pàgines de rotogravat, i *La Noche*, tots dos propietat del polític lerrouxista Joan Pich i Pon, i al madrileny republicà *Ahora*; i després de la Guerra Civil espanyola va ser redactor gràfic de *La Vanguardia* fins a la seva sobtada mort. El seu fill gran, José Luis, que també havia treballat en premsa, però preferia el

Paco Elvira

Pérez de Rozas / AHCB-AF

cinema i llavors tenia un negoci hotelier a Mallorca, va ser cridat per la família perquè teòricament ocupés la plaça del pare a *La Vanguardia*, ja que la feina del dia a dia ja li farien els germans. Carlos, redactor gràfic de *Solidaridad Nacional* fins al tancament de la *Prensa del Movimiento* ja sota el govern predemocràtic d'Adolfo Suárez, es va convertir en el patriarca d'un grup estretament unit en què Manuel (Manolo) era fotògraf de *La Prensa*; Enrique (Kike), de l'agència Efe a Barcelona, i Rafael, cap de la secció gràfica de la mateixa delegació de l'esmentada agència. Els quatre treballaven estretament units i el pis que tenien a la Ronda de la Universitat era com un veritable centre difusor de notícies gràfiques: Carlos i Kike feien carrer, Manolo revelava i tirava les còpies necessàries per servir els diferents mitjans en què treballaven, així com diversos organismes oficials i particulars que els demanaven col·leccions de fotografies, i Rafael coordinava i avisava des de la delegació de l'agència Efe dels treballs que més interessaven la central de Madrid. D'aquesta manera van aconseguir formar un amplíssim arxiu de rodets fotogràfics amb instantànies publicades –també d'inèdites, ja que eren variants d'un mateix fet o no les hauria autoritzat la censura del seu temps–, que des de 1994 forma part de l'Arxiu Històric de la Ciutat. Així doncs, el treball d'aquesta important família de fotoperiodistes, igual com l'activitat professional d'altres companys seus que ja he esmentat, és una crònica directa i viva de Barcelona.

Javier García Bonomi

President de Fedelatina i de Red Solidaria Barcelona

“La població local i els immigrants estem ‘condemnats’ a construir entre tots la societat del futur, que és mixta; no és viable una societat dividida en guetos i fragmentada”.

TEXT
Jordi Casanovas

FOTOS
Anna Portnoy

● Advocat, nascut fa 37 anys a Buenos Aires, Javier García Bonomi va arribar a Madrid el 1999 per fer un màster en Dret de la Unió Europea. Dos anys més tard va venir a Barcelona, “i m’hi vaig quedar, plenament decidit a intentar anar convertint-me en un català”. Aquí ha exercit la seva professió en l’àmbit periodístic i en l’associatiu. En el primer, col·laborant en el programa de ràdio *Comunidad latina* i a posar en marxa el diari *El Hispano*, dos punts de referència cabdals de la comunitat procedent de l’altra banda de l’Atlàntic. I en l’associatiu, impulsant la creació d’organismes d’ajuda als immigrants com Red Solidaria i, a l’octubre passat, la Federació d’Entitats Llatinoamericanes de Catalunya, Fedelatina.

Red Solidaria és una associació de voluntaris estesa per quaranta països de tot el món dedicada a aconseguir ajuda per atendre casos de marginalitat i d’especial necessitat. “Red Solidaria argentina va ser creada el 1994 i actualment hi participen uns 30.000 voluntaris. L’ONU li va concedir el premi a les bones pràctiques; és l’única entitat argentina que ha rebut aquest premi”, explica l’advocat. Bonomi era membre d’aquesta organització al seu país i un cop a Barcelona hi va posar les bases

d’una estructura local, centrada a atendre els problemes de la immigració, no exclusivament la llatinoamericana. “El mètode de treball de Red Solidaria és buscar el nexa entre una necessitat i aquelles persones i institucions que hi poden posar remei”, explica. L’entitat disposa d’un consultori d’assessorament jurídic gratuït i de borses de treball i habitatge, organitza cursos i grups d’assistència psicològica i intervé buscant fons per resoldre casos d’una gravetat especial. D’aquesta manera ha aconseguit el retorn al seu país d’origen de persones que s’havien vist enfrontades a situacions crítiques per malaltia, problemes laborals o la mateixa duresa de la Llei d’estrangeria.

Aquesta associació forma part de la trentena que l’octubre passat van crear Fedelatina, amb la vocació de convertir-se en un interlocutor comú davant de l’Administració. Però alhora persegueix uns objectius d’un abast més ampli: “Volem ajudar a construir una Catalunya de tothom per a tothom –diu Bonomi–. La integració dels immigrants s’ha de fer a dues bandes: nosaltres hem d’assumir el millor de la cultura local, però el país també ha de permetre la nostra aportació. Vivim un moment crucial, amb un per-

centatge de població immigrada que és del 7% a Catalunya i del 10% a Barcelona. Estem *condemnats* a construir entre tots la societat futura, que és mixta; no és viable una societat dividida en guetos, fragmentada, com es veu a França i a altres països. Sortosament, entre la ciutadania hi ha en general una sensibilitat oberta cap als immigrants, i els interlocutors socials aposten per la participació i la integració”. Fedelatina s’ha proposat per al 2005 la posada en marxa del Casal Llatinoamericà de Catalunya, com a lloc de trobada tant de la comunitat immigrant com de la cultura llatinoamericana amb la cultura local. Javier García Bonomi valora positivament la voluntat de la nova Administració espanyola de regularitzar la situació de centenars de milers d’immigrants. Tot i així, creu que “s’ha de fer un esforç més gran per involucrar els immigrants en la marxa de la societat”. I posa com a exemple el cas de la llengua a Catalunya, que per a un llatinoamericà no representa cap problema, ja que “l’oida s’hi fa de seguida”. Però, en la seva opinió, l’Administració no la promou en la mesura necessària: “Es parla molt de normalització lingüística, però no és gens fàcil trobar cursos; no hi ha ni prou hores ni prou llocs disponibles”.

Josep M. Goñi

Secretari general de l'Associació Nous Catalans

● Josep M. Goñi va arribar de Sevilla el 1973, als dinou anys d'edat. Aquest "nou català", tècnic de trànsit, transports i infraestructures a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, recorda així la seva decisió de donar el salt: "Volia veure món, i Barcelona em semblava una ciutat meravellosa i plena d'oportunitats. No em vaig equivocar gens ni mica, la ciutat em va captivar... A més, els meus pares republicans m'havien inculcat els valors de la llibertat i la justícia social i això em va dur a incorporar-me a la lluita antifranquista. En aquest context em va resultar molt fàcil integrar-me plenament". La seva companya va fer també un paper molt important en aquest procés:

"Diuen que les parelles mixtes, formades per catalans i andalusos, funcionen molt bé perquè es complementen. Ella em va ajudar molt amb el tema de la llengua i a comprendre millor la gent. Els ciutadans autòctons t'accepten com un d'ells quan parles la seva llengua i assumeixes els seus costums i tradicions".

"Avui dia no és gens fàcil ser immigrant a Catalunya –afirma Goñi quan se li pregunta pels problemes que han d'afrontar els actuals nouvinguts–. Una vegada

arriben comença l'odissea de cercar habitatge i un lloc de treball. A causa dels alts lloguers, es busquen la vida a través de fórmules compartides, fet que genera un problema d'apilament habitacional. És perillós deixar actuar les lleis del mercat, perquè faran que la immigració es concentri en determinades zones i això portarà a una *guetització* de conseqüències imprevisibles".

Les dificultats d'aconseguir la documentació necessària és un altre dels grans problemes: "La Llei d'estrangeria ha donat uns resultats nefastos, perquè ha portat més de 200.000 ciutadans indocumentats a l'economia submergida. Si, d'una banda, hi ha una important oferta laboral que no es pot cobrir amb els ciutadans autòctons i, d'altra, hi ha milers de ciutadans que cerquen un lloc de treball per sobreviure, cap normativa no podrà impedir que al capdavant totes dues parts es posin d'acord".

Goñi es manifesta esperançat sobre les mesures de regulació decidides pel Govern socialista: "Confiam que servirà per solucionar un problema que, d'una banda, amenaça la salut de la nostra economia, perquè obliga algunes empreses a

competir en inferioritat de condicions, i, de l'altra, amenaça el sistema públic de serveis socials perquè impedeix que aquells 200.000 treballadors col·laborin en el seu manteniment".

L'Associació Nous Catalans va néixer l'11 de setembre del 2003 per iniciativa d'un grup de dones equatorianes, peruanes i bolivianes que volien dotar-se d'una eina eficaç per millorar les condicions de vida i de treball de les seves comunitats.

"Nous Catalans ha mantingut una activitat constant –explica Josep M. Goñi–. Ha plantat cara a tots aquells que es dediquen a generar falses expectatives –papers per a tothom–, i hem estat un dels grups impulsors de Fedelatina.

Participem en la redacció d'*El Hispano* i la revista *Catalina* –Catalunya llatina– i organitzem tallers d'acolliment lingüístic i centres d'acollida. I tot això tenint només 273 afiliats al corrent de pagament, que, encara que semblin pocs, en el món de la immigració és una xifra molt elevada".

Goñi, que participa també a la junta de Fedelatina en qualitat de vicepresident, declara la seva preocupació per l'augment de la violència, agreujada en el cas dels nouvinguts per la falta d'una política immigratòria eficaç: "No pot esperar res més una societat que promou la competència i l'agressivitat. Els nostres associats volen ser catalans, de ple dret i amb tots els deures, i per això demanen que la societat catalana, que té una concepció positiva de la pluralitat, els mostri aquells valors que hem de compartir, uns valors que facin impossible la intolerància, l'agressivitat i la violència".

"Els nostres associats demanen a la societat catalana, que té una concepció positiva de la pluralitat, que els mostri els valors que hem de compartir".

“Als anys 50 els immigrants ho vam passar molt més malament que els d’ara. Treballàvem 14 hores al dia, sense menjar a penes, sense prou roba d’abric, i ningú no es preocupava de nosaltres”.

Rosa Sinel

Personalitat emblemàtica del Raval

● Rosa Sinel, “la Rosa del carrer de la Cera”, va arribar a Barcelona l’any 1952, amb les primeres onades d’immigrants del sud d’Espanya. S’hi va instal·lar al Raval, i allí ha viscut des d’aleshores, sense ànsies de protagonisme ni vinculada a cap moviment ni associació, “encara que sempre han comptat amb mi per a tot”, diu, i disposada en tot moment a donar un cop de mà a qui li calia. Jubilada des de fa anys, tampoc li sembla ara un bon moment per associar-se a res, ni tan sols al casal d’avis. Tant ella com el seu marit ho tenen clar: “No, no ens interessa; és que en aquests llocs t’acaben escalfant el cap, només donant voltes als problemes de la gent gran...” Nascuda en un poble de Jaén, la Puebla del Segura, en va emigrar als vint anys d’edat “per culpa de la dictadura de Franco”. “Sóc socialista des que tinc ús de raó –afirma la Rosa, categòrica–. El meu pare ho era i el que vaig veure que li feien em va portar a compartir els seus ideals. La guerra ens va agafar al costat republicà i quan van entrar les tropes de Franco van començar a prendre represàlies contra tothom. L’únic que havia fet el meu pare era cultivar els camps abandonats pels seus amos, com tota la gent del poble. Els meus germans també van anar a camps de concentració. Tots per *desafectos al régimen*. Així doncs, ens

vam quedar sense mitjans de subsistència i no vam tenir cap més opció que deixar la nostra terra”.

A Barcelona va passar uns primers temps allotjada en un autèntic cau, “l’espai just per dormir; no feia d’amplada més de dos revoltos del sostre”, abans d’aconseguir la que seria la seva casa fins avui mateix. “Els immigrants d’aquella època ho vam passar molt més malament que els d’ara –considera–. Treballàvem catorze hores seguides des de les sis del matí, sense menjar a penes durant el dia, sense prou roba d’abric, i ningú no ens donava res ni es preocupava de nosaltres. Quina gana que es passava llavors a Barcelona! Al taller de confecció on treballava no teníem llum elèctric i feien anar un generador de gasoil que deixava anar tot el fum allí dins mateix... Van ser temps molt difícils, molt dolents... però la gent ara ho té tot i no para de queixar-se”. La Rosa recorda l’arribada dels trens de la immigració: “Tal com arribaven a l’estació de França, els retornaven a la seva terra, però es baixaven del tren a la sortida de Barcelona; per això hi va haver tants immigrants a l’Hospitalet i en tota aquella zona... A altres grups els internaven a Montjuïc, en un edifici que anomenàvem les Missions, on durant la guerra s’havia fet roba per als militars. Si sabia que havien arribat coneguts del

poble, hi anava a buscar-los i els ficava on podia”.

Rosa Sinel va treballar en una guanteria del carrer de Villarroel i després, fins a la jubilació, en una empresa que fabricava tapisseries de cotxe per a la Seat:

“Abans els empresaris cotitzaven molt poc a la Seguretat Social, si és que arribaven a cotitzar, i així és com molts d’ells es van fer rics, però els treballadors ens trobàvem amb unes pensions mínimes. Jo, en el 78, vaig començar a rebre 9.000 pessetes”.

Recorda amb enyorança els temps en què tots es coneixien al barri, un dels més afectats per les noves onades d’immigració: “Ara ja no queda gairebé ningú dels d’abans, només dos o tres... Era un barri bonic, en el qual es vivia molt a gust. Ara la gent ni tan sols se saluda”. Entre els coneguts dels vells temps hi havia Manuel Vázquez Montalbán, que vivia a tocar de la casa de la Rosa i que, de nen, li tirava pilotes de roba al terrat des del seu tercer pis del carrer d’en Botella, i que, de gran, “em va ensenyar a fer faves a la catalana”. La Rosa va ser una de les convidades especials a l’homenatge que es va fer en record de l’escriptor, la tardor passada. “Però ha vist quina placa tan petita hi han posat a la façana de casa seva? Sembla mentida, però si a penes es veu”.

La UPF i la UOC aterren al districte 22@

No gaire lluny de la torre Agbar, convertida ja en un dels símbols de la nova Barcelona abans de la seva inauguració, es construeix un altre equipament que, si bé no tindrà tant impacte ni visual ni urbanístic, serà un pol econòmic important i un dels referents de la ciutat del segle XXI. Es tracta del Parc Barcelona Media, dins del qual s'instal·larà el campus de la comunicació i la tecnologia que construeix la Universitat Pompeu Fabra (UPF) en els terrenys de l'antiga fàbrica tèxtil de Ca l'Aranyó. Passar del tèxtil a la comunicació és més que una metàfora, és la distància que separa un segle d'activitat econòmica.

La UPF disposarà en total d'uns 25.000 metres quadrats en aquest nou espai que es desplegarà dins l'esmentat Parc, entre l'avinguda Diagonal i els carrers Llacuna, Roc Boronat i Tànger. Per part d'aquesta universitat, es preveuen la construcció de tres edificis i la rehabilitació de dues naus i l'antiga xemeneia de maó dels anys cinquanta. El projecte arquitectònic ha estat elaborat per Josep Beneditó i Ramon Valls i serà un pas endavant en la consolidació del districte 22@. Les obres es van iniciar el setembre de 2004 amb la consolidació dels teulats de l'antiga fabri-

ca i d'un antic magatzem i posteriorment es començarà amb els nous edificis, si bé no es preveu que pugui estar acabat abans de setembre de 2006. Les obres no formen part del pla d'inversions plurianual aprovat per la Generalitat i, per tant, s'han de buscar fórmules alternatives de finançament que poden endarrerir la finalització. En aquest campus de Ca l'Aranyó, la UPF pensa traslladar-hi les facultats, escoles i instituts de recerca de les carreres de Periodisme, Comunicació audiovisual, Traducció i interpretació i Enginyeria en informàtica i telecomunicacions. Tot plegat acollirà unes 3.000 persones, entre estudiants, personal docent i investigadors i personal d'administració.

Amb aquest projecte s'acaba un llarg periple que es va iniciar ara fa gairebé deu anys, quan la UPF va començar a estudiar les possibilitats de construir una ciutat de la imatge al Born. Aquest projecte, presentat i defensat per Enric Argullol, aleshores rector, havia de comptar també amb el suport de les administracions i el sector privat. Es va haver de deixar enrere no tan sols per l'escàs interès d'aquests altres socis, sinó perquè les primeres excavacions al subsòl del Born ja

Eva Guillaumet

van indicar que es podia complicar el projecte. Després va sorgir una nova oportunitat quan Renfe va oferir el lloguer dels espais situats a l'Estació de França que, a més, havien de desaparèixer completament amb l'arribada de l'AVE. De nou, Argullol va iniciar una discreta pressió a l'Administració econòmica i va proposar un altre projecte que havia de dur el nom d'Estació de la Comunicació. Però de nou el seu entusiasme, el mateix que l'havia dut a obrir un petit campus en una zona de la Rambla que semblava condemnada a la marginació, va topar no tan sols amb la incomprensió del sector públic, sinó també amb les dificultats per ocupar tot l'espai de l'estació, tal com es requeria. I aleshores va sorgir l'oferta municipal per consolidar el districte 22@ en uns moments de transició, quan ja la rectora Rosa M. Virós havia pres el relleu d'Argullol.

Eva Guillaumet

A l'esquerra, l'antiga fàbrica tèxtil Ca l'Aranyó, que allotjarà el campus de la comunicació i la tecnologia. A dalt, obres de la Universitat Oberta de Catalunya al costat de Can Jaumandreu.

El campus de Ca l'Aranyó, que té l'avantatge d'estar situat ben a prop del de la Ciutadella, especialitzat en ciències socials i humanitats, i del campus del Mar, centrat en Biomedicina, permetrà deixar els edificis llogats a Renfe i buidar els edificis de la Rambla, que quedaran per a altres usos. La UPF podrà fins i tot rendibilitzar aquest darrer espai per finançar les seves inversions. Però alhora es beneficiarà dels equipaments del Parc Barcelona Media, de tal manera que, per exemple, estudiants de Periodisme podran utilitzar per a les seves pràctiques els plató que tindrà aquesta empresa. El Parc està promogut per l'empresa Mediacomplex, en la qual participen Mediapro i la societat municipal

22@bcn, a més de la universitat mateixa. Es tracta d'un gran equipament multidisciplinari on confluiran la cultura, la indústria i el saber en l'àmbit audiovisual. L'aliança entre el món universitari i l'empresarial és la gran aposta d'aquest Parc i és també l'assignatura pendent de l'ensenyament superior de Catalunya i d'Espanya. Aquest no serà l'únic projecte universitari a la zona: la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) està construint ja un edifici al costat d'una altra fàbrica tèxtil, la de Can Jaumandreu, entre els carrers Perú, Bolívia, Sant Joan i Rambla del Poblenou. També en aquest cas l'arquitecte Josep Llinàs ha respectat la xemeneia de planta octogonal, que és un símbol del passat del Poblenou. La

UOC instal·larà aquí part dels serveis i departaments de la seva seu del Tibidabo, que s'ha quedat petita. El rector Gabriel Ferraté, que ja ha complert deu anys al capdavant d'aquesta universitat pionera de l'ensenyament superior *on line* a Europa, no ha volgut deixar l'oportunitat de tenir un peu en el districte del coneixement. I a ben poca distància, però encara en una fase més embrionària, es troba el campus de l'arquitectura que la Universitat Politècnica de Catalunya té previst fer també en aquesta zona. Quan aquests tres projectes siguin una realitat, la Diagonal serà, doncs, universitària pels seus dos extrems.

Josep Playà Maset

PREMSA INTERNACIONAL

Emilie Guyonnet
5 d'octubre de 2004

Le Monde

AL CENTRE DE L'EUROPA D'ALTA VELOCITAT

(...) Després del TGV (tren d'alta velocitat) Mediterrannée el 2002, l'Arc Mediterrani unirà França i Espanya a través de l'enllaç ferroviari d'alta velocitat Montpeller-Barcelona. La primera fase de les obres, entre Perpinyà i Figueres, hauria de començar el primer semestre de 2005.

Segons les estimacions de la SNCF, amb la finalització del tram entre Perpinyà i Figueres el trànsit de viatgers del TGV Mediterrannée hauria d'augmentar a 9,1 milions. Pel que fa al projecte global, que unirà Montpeller amb Barcelona el 2010, hauria de permetre assolir la xifra de catorze milions de viatgers.

Les projeccions per a la nova línia mixta comparten amb una progressió paral·lela del flux de mercaderies, que passaria dels nou milions de tones actuals a vint milions el 2010. "La part de mercat de la càrrega ferroviària a la frontera espanyola és molt petita, de l'ordre del 3%. Volem aconseguir que aquesta xifra es dupliqui, cosa que permetrà substituir una part dels camions de transport de llargues distàncies", explica Christian Dubost, director regional de RFF (Réseau ferré de France) per a Llenguadoc-Rosselló.

A més d'un reequilibri entre carretera i ferrocarril —el transport ferroviari a través de la frontera mediterrània només és utilitzat per un 3,8% dels viatgers, enfront del 79,4% que viatgen per carretera—, es tracta d'una aposta a escala europea, ja que el nou servei de transport, que permetrà realitzar el recorregut entre Barcelona i París en només 5 h 20 min, i entre Barcelona i Ginebra en només 4 h 35 min, servirà per completar la xarxa d'alta velocitat entre Espanya, França, Itàlia, Suïssa i Alemanya.

Dale Fuchs
30 d'octubre de 2004

International Herald Tribune

EL REI DELS CARAMELS

Xavier Bernat, que ara té cinquanta anys, és la cara adulta que hi ha al darrere de Chupa Chups, l'empresa de pirulins que va fundar el seu difunt pare el 1958. De petit, el seu rostre somrient apareixia als primers embolcalls. Actualment, dirigeix un imperi que dona feina a 1.600 persones i ven cada any uns 4.000 milions de pirulins a més de 150 països. (...) En va ser nomenat director executiu el 1991 i president el 1998, i va donar pas a una nova generació dins de Chupa Chups. Els seus quatre germans més joves ocupen altres càrrecs executius. (...)

Des que en va prendre les regnes, Bernat va intentar convertir el que havia estat una empresa familiar orientada cap a l'exportació en una multinacional moderna. Va contractar directius professionals i, seguint el rumb marcat pel seu pare, va continuar expandint la producció des de Mèxic fins a Rússia i la Xina, on el pirulí de litxi té una bona acceptació. En l'última dècada les vendes han pujat com l'escuma: de 35 milions d'euros el 1991 a 424 milions d'euros el 2001. (...) Bernat s'enfronta a un sector dels caramels competitiu i no particularment dolç. I, de vegades, malgrat el bon fer del seu pare, Bernat s'ha d'arromangar i embrutar-se les mans.

És el que va passar el 2002. Després de la dèria pel sucre dels anys noranta, de sobte Chupa Chups va començar a perdre diners. Bernat va tancar fàbriques o en va externalitzar la producció al Brasil, França i la Xina, i va reestructurar les finances. (...)

Sembla que les mesures han funcionat. El 2003, la companyia va tornar a presentar beneficis d'explotació i va retallar el deute a la meitat. Les vendes es van aproximar als 300 milions d'euros i s'espera que augmentin el 2004.

Renwick McLean
6 de novembre de 2004

International Herald Tribune

ESpanya ESDEVÉ CAPDANTERA EN INFORMÀTICA

IBM va presentar al Govern espanyol el que va denominar l'ordinador més potent d'Europa. L'ordinador, anomenat MareNostrum, ajudarà els investigadors en un ampli ventall de recerques, com ara l'estudi del genoma humà, la predicció de l'impacte mediambiental de les polítiques agrícoles i industrials i la previsió dels moviments dels incendis forestals. També servirà per investigar en les indústries automobilística i aeroespacial i per estudiar el canvi climàtic.

En una entrevista telefònica, Luigi Brochard, un enginyer que ha treballat en el disseny de l'aparell, afirma que, a ple rendiment, l'ordinador serà capaç de realitzar 40 bilions d'operacions per segon. Segons Brochard, un dels avantatges principals de l'ordinador és que consumeix menys energia que molts dels seus rivals. El consum d'energia és una qüestió important en la informàtica d'alt rendiment, perquè el sobreescalfament pot augmentar el cost d'explotació i perjudicar el rendiment. (...) Segons IBM, el MareNostrum manté el consum energètic al mínim, cosa que li permet prescindir dels sistemes de refrigeració addicionals necessaris en molts superordinadors.

Els enginyers que han dissenyat l'ordinador també han tingut en compte una altra preocupació habitual del sector: la mida. Molts superordinadors requereixen un espai equivalent a diverses pistes de bàquet, segons IBM aquest ordinador cap en mitja pista.

L'ordinador utilitza Linux, un sistema operatiu el codi font del qual tothom pot utilitzar i millorar lliurement. (...) L'ordinador s'ubicarà a Barcelona, a la Universitat Politècnica de Catalunya. Es preveu que estigui en ple funcionament i a disposició de la comunitat científica a la primavera de 2005.

"La intenció de Bush és tallar qualsevol possibilitat que l'Iraq pugui fer ombra al poder absolut d'Israel a la zona"

Pius Alibek, filòleg i restaurador iraquità

Pius Alibek (Ainkawa, 1955), llicenciat en filologia anglesa a Bagdad i a Barcelona, és una mena de *rara avis* en l'escassa colònia iraquiana de Catalunya. Nascut al Kurdistan, prové d'una minoria realment minoritària, l'assíria cristiana, i, a més de parlar arameu –la seva llengua materna–, domina l'anglès, l'àrab i el kurd. No hi combrava religiosament, però coneix a fons l'univers cultural àrab, i sovint l'ha vinculat a múltiples professions. Des que el 1981, de rebot, va aterrar a Barcelona, ha exercit gairebé de tot: professor d'idiomes, traductor, comercial, cuiner, consultor empresarial, adaptador de cançons, promotor musical, locutor publicitari... D'un temps ençà ha adquirit reputació al capdavant del restaurant Mesopotàmia, al cor de Gràcia, considerat el temple de la gastronomia iraquiana a Barcelona. Un ofici saborós que encara avui compagina amb la passió per les traduccions, conferències i cursos de cultura àrab. Recentment li han concedit la Medalla d'Honor de la Ciutat per la seva trajectòria social i la seva tasca en pro de la pau i contra la guerra a l'Iraq.

Vostè va arribar aquí de pas i ja hi ha viscut més de vint anys. Per què va triar Barcelona?

Per casualitat. Havia acabat els estudis i la mili a l'Iraq, i volia anar a Oxford a completar els estudis superiors i tornar al meu país d'origen. La guerra amb l'Iran ja havia esclatat, i només vaig poder obtenir un visat per a Espanya. Havia de ser el pont ideal per saltar a Anglaterra. Un cop allà, però, no em van donar cap beca, només l'admissió. Això volia dir passar molts anys per acabar el doctorat, i llavors vaig decidir fer-lo a Barcelona.

I es va veure obligat a quedar-s'hi.

Quan quasi feia un any que estava aquí em van tornar a cridar a l'exèrcit, a la reserva, i m'hi vaig negar. Llavors, sí, em vaig veure obligat a allargar

l'estada, perquè la tornada a l'Iraq no era gens segura. Fins que va arribar el moment de prendre una decisió: o em quedava penjat fent una vida de nòmada esperant tornar o em decidia a quedar-me a viure aquí. I vaig triar això.

Com recorda els seus inicis?

Primer vaig començar fent classes d'anglès en una escola catalana. Els alumnes eren els primers sorpresos que un iraquità parlés més bé català que castellà. Va ser la meva primera feina... i em va durar disset anys! Al cap de dos anys vaig fundar la meva pròpia acadèmia, on a més a més de les llengües oficials, n'ensenyàvem de poc sol·licitades, com àrab, japonès o tagàlog. Al mateix temps exercia de traductor i consultor per a empreses amb interessos al món àrab i islàmic. Fins i tot vaig fer un manual de transliteració de l'àrab al català, que ara utilitzen tots els mitjans de la CCRTV i l'edició catalana d'*El Periódico*...

Tinc entès que també va ser exportador tèxtil.

Sí, al principi donava classes d'anglès i alhora treballava en l'exportació de roba interior femenina als països del golf Pèrsic. Casa meua sempre era plena de calces i sostenidors [riu]. La veritat és que en aquella zona hi ha una demanda important de llenceria. Són molt exigents, els encanta la seda per a la roba interior, és un detall que allà les dones cuiden molt. M'hi vaig dedicar un temps fins que me'n vaig atipar.

Aleshores va tornar a la universitat...

Vaig entrar al departament de llengües semítiques i em van oferir participar en el projecte Manumed, destinat a catalogar i salvaguardar els manuscrits antics de la Mediterrània. Implicava viatjar a països de zones conflictives, sobretot a la Mediterrània oriental, i es va haver de posposar nou mesos. Com que ja en tenia prou de l'ensenyament, per suggerir-

ment d'un amic vaig decidir muntar un restaurant. La cuina sempre m'havia agradat i ja hi havia tingut als anys noranta una bona experiència, preparant sopars al Pipa Club. Només va durar un any, però va tenir molt èxit i em va servir per atrevir-me a obrir el Mesopotàmia.

Avui el Mesopotàmia és tota una institució entre els restaurants exòtics. Quin és el secret del seu èxit?

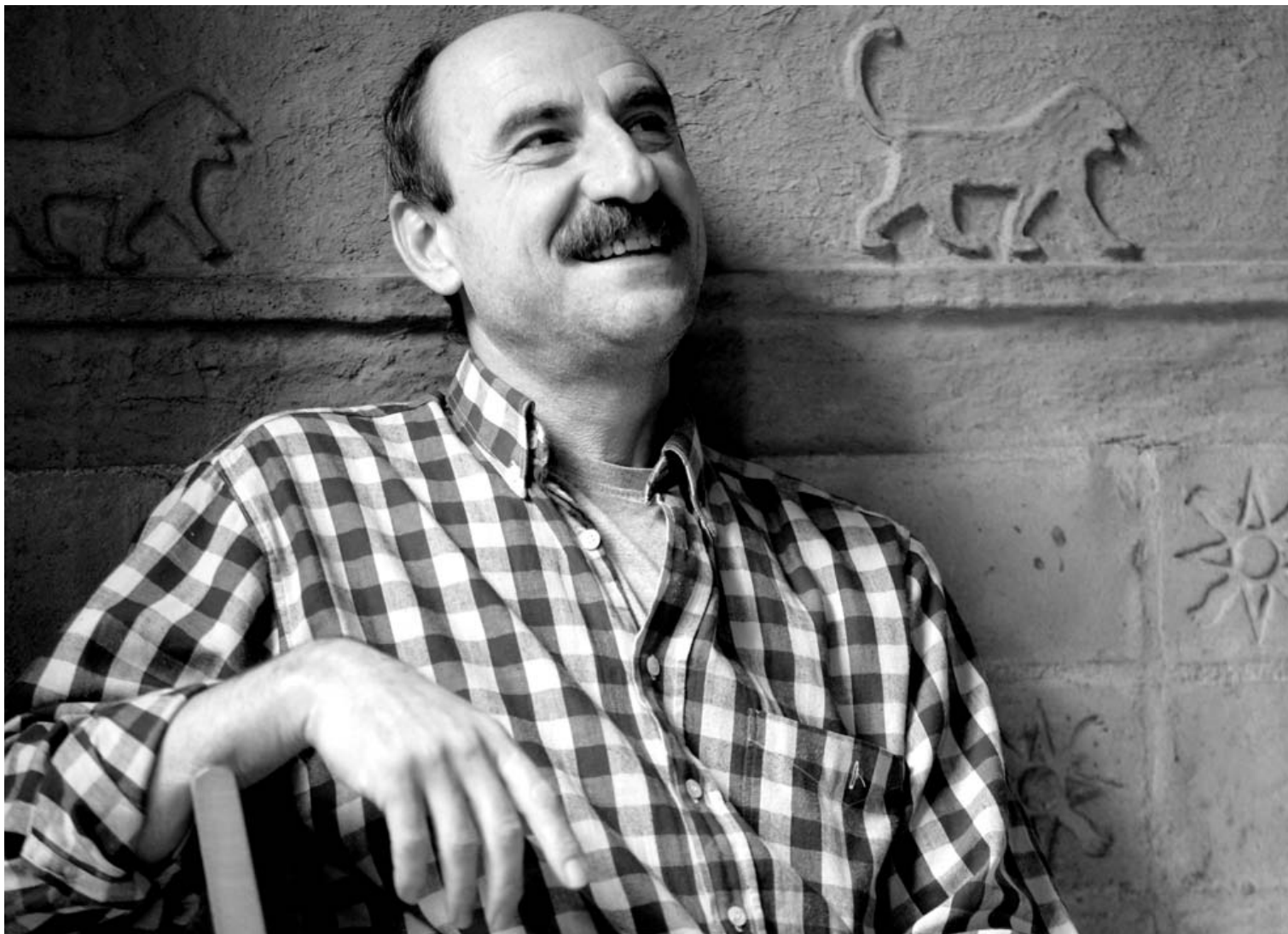
Jo crec que és com tots els secrets, tan simple que a vegades ens costa de creure-ho. El del Mesopotàmia, a part de ser un local acollidor perquè és una expressió personal de la meua pròpia cultura, és que la cuina la faig jo, prové de la meua tradició culinària, i sempre està al mateix nivell. Per això té l'acceptació que té. La prova de foc és quan vénen iraquians. La més forta la vaig viure amb la meua pròpia mare, però el primer dia ja va quedar meravellada. I quan un germà teu et diu "Mmm, això fa olor de casa", saps i sents que estàs fent les coses correctament.

Què distingeix la seva cuina d'altres locals d'Orient Mitjà que últimament han proliferat tant, com libanesos o sirians?

El Mesopotàmia fa una cuina casolana, mentre que la resta es dedica essencialment a la cuina de restaurant. I cada unitat geogràfica té la seva pròpia cuina. L'Iraq marca la frontera entre la Gran Pèrsia i el gran món àrab, i aquest punt de trobada crea una cuina pròpia molt més rica i variada. Cal recordar que és l'únic país per on passaven les dues rutes de la seda, que no arribaven més enllà de Palmira, a Síria. Fins allà, de fet, encara és Mesopotàmia, i d'aquí ve el nom del restaurant, que no fa una cuina estrictament de l'Iraq, ja que representa tota la regió.

A vegades sembla com si compartissin sabors i textures...

Sí, però hi ha aspectes que poden faltar a la resta

Eva Guillamet

de cuines. Les rutes de la seda duïen grans quantitats i varietats d'espècies que ni tan sols arribaven a Síria i al Líban. Per tant, a la cuina iraquiana hi ha una manipulació d'espècies que no hi és a la siriolibanesa tradicional. Sense desmerèixer-la, és clar. També hi trobem més productes subtropicals, ja que el sud iraquíà és pràcticament subtropical i està connectat amb el golf Pèrsic. Tenim, doncs, una manera, un estil, aromes i textures pròpies d'aquella zona de subtropical que no arriben a la Mediterrània siriolibanesa.

Podria escollir alguns plats significatius?

Les albergínies amb iogurt: a l'Iraq les fem amb iogurt i amb *tahina*, amb extracte de sèsam. El pollastre amb aigua de roses, un plat iraquíà que es remunta als temps del califat de Bagdad, on feien la *nouvelle cuisine* del segle IX. Allà tot era creativitat i innovació, hi entraven molts ingredients exòtics, aigua de roses, mel, flors... O el blat escairat, el meu favorit per excel·lència. Sap que existeix una petita taula de fang sumèria de fa 5.000 anys que ja parla de com s'elaborava? Era la base alimentària de tota la zona, i ho segueix sent al nord de la Mesopotàmia actual.

A l'estranger ha viscut tres guerres del seu país: la de l'Iran i les dues del Golf. Com es viu una situació així, tan lluny de casa i amb la família allà?

Doblement malament, perquè coneixes el país, hi vas néixer, hi vas viure i hi tens la teva gent. Saps com és tot allò i pateixes. I també pateixes com a persona, quan veus com va la política mundial, totalment deshumanitzada, en mans de persones fanàtiques, absurdes, que opten més per les solucions criminals que per les dialogades. Que fan servir mètodes bruts, mesquins i els justifiquen utilitzant els mitjans de comunicació. Et fa mal doblement, com a iraquíà i com a persona. Si no fos iraquíà, hauria estat igualment dels primers a sortir al carrer a manifestar-me en contra de qualsevol fenomen d'aquest tipus...

Sempre ha proclamat que la causa principal del conflicte de l'Iraq no era el petroli.

Al marge dels motius principals, que són geopolítics, l'objectiu de destruir l'Iraq existeix des de fa molts anys. El 1990, els nord-americans van mantenir Saddam i van aplicar al país un embargament econòmic durant deu anys, el pitjor que

s'ha fet mai al poble iraquíà. L'objectiu, simplement, era la destrucció total. I en aquells deu anys van seguir destruint. Els raids aeris van superar els 3.500, més de 350 a l'any. Ara arriba la destrucció final, només cal veure què ha passat en l'any i mig d'ocupació. La intenció bàsica és tallar qualsevol possibilitat que l'Iraq pugui fer ombra al poder absolut d'Israel a la zona.

A la primera guerra del Golf va ser molt crític amb la cobertura informativa, però alhora va col·laborar amb un mitjà de comunicació.

Hi havia una foscor informativa total, només la CNN en tenia l'exclusiva, i no sabies realment què estava passant. Jo vaig estar gairebé un any sense saber si la meua família estaven vius o no. No hi havia manera de contactar-hi, ja que el primer que van fer els americans va ser tallar el telèfon. Només senties i veies imatges del cel de Bagdad fosc i amb explosions. L'única manera de saber què passava era escoltar directament Ràdio Bagdad. Llavors se'm va acudir que potser seria interessant que les notícies de l'Iraq també se sentissin aquí. De primera mà.

Eva Guillamet

Per això calia una ràdio potent.

Necessitava un equip professional i em vaig oferir a Catalunya Ràdio. Van acceptar la meua proposta: un tècnic em va instal·lar una ràdio i una antena gegant a casa, i jo captava les notícies de Bagdad i les traduïa. Tenia línia directa amb l'emissora i els feia la traducció simultània cada hora. Catalunya Ràdio va ser així l'única emissora europea a donar les notícies iraquianes de la guerra en versió original, la visió de l'altra part del conflicte.

Què es pot fer per aturar la destrucció i el caos actual que està patint l'Iraq?

Per aturar una mica la política agressiva, inhumana o deshumanitzada que estan aplicant l'Administració Bush i els seus aliats, cal que Europa es faci forta i exigeixi el compliment de la legalitat internacional i de principis humanitaris pel que fa a la política internacional. És l'única esperança que ens queda, perquè amb la Xina no hi podem comptar, encara és un misteri. L'única esperança, per tant, és una Europa forta. Per això em considero iraquian, però també més europeu que molts europeus.

Com es va sentir en llegir el manifest de la multitudinària manifestació de Barcelona convocada contra la guerra?

Com una persona amb el cor trencat fent un crit

desesperat perquè no matessin persones innocents en nom de causes nobles que no existeixen per a les persones que volien portar a terme aquella acció.

La mobilització ciutadana hi pot fer alguna cosa més, o és impossible anar més enllà?

La gent encara hi pot fer molt. Crec que el que han de fer els ciutadans és vetllar per la seva democràcia i la llibertat. És el millor que poden fer per la resta del món. Si Espanya hagués estat com és avui dia, no sé si l'ocupació s'hauria produït. Llavors potser va ser un aliat aparentment insignificant, però molt important a l'hora de prendre la decisió, ja que representava el punt de connexió amb el món araboislàmic i els països del Magrib. Si s'hagués oposat a la guerra, no sé si Bush s'hi hauria atrevit. Per això dic que és molt important que la gent vetlli per la seva democràcia i no accepti governs totalitaris, per més que els hagin escollit.

Com a immigrant atípic, sempre s'ha mostrat crític amb la percepció social i política del fenomen de la immigració.

Sobre això, només crido a una cosa molt simple: no recórrer al sensacionalisme. Com en tot, cal un manual d'instruccions. Als immigrants no els hem de ficar a tots al mateix sac. Hem de saber una mica d'on ve cadascú, com pensa i quin és el seu bagatge cultural. Hem de tractar el tema de la immigració

de manera científica, pràctica, sense conclusions no basades en informació completa ni punts de vista només unilaterals. Abans de poder oferir res a un immigrant, primer s'ha de saber què vol.

Creu que el nou procés de regularització, basat en l'arrelament laboral, serà una mesura eficaç?

Tot el que tingui com a objectiu final normalitzar la vida del màxim nombre de persones és positiu. Sempre he dit que no em puc creure que sigui casual que hi hagi tants centenars de milers de *sense papers*. No, és intencionat. Tants centenars de milers no entren tots de cop. És un procés molt lent, i no ha estat acompanyat de mesures per dominar aquest fenomen, perquè no s'ha volgut. Per què? No ho sé, però no s'ha volgut.

Què els diria als que s'oposen als immigrants argumentant que no hi ha prou feina o recursos per a tothom?

És una qüestió que se m'escapa, no tinc dades per saber si és veritat. Potser la diferència entre un espanyol i un immigrant és que aquest últim s'apuntaria a fer qualsevol feina, mentre que l'espanyol es pensa que té dret a escollir una feina millor per ser d'aquí. De fet, em sembla legítim, és normal, és llei de vida. Ara bé, dir que l'altre l'està prenent el que tu volies, ho dubto.

LLIBRES

BCN24H

Autors diversos

Brabander i Ajuntament de Barcelona
548 pàgines

Un llibre de gran format que vol donar una visió detallada de Barcelona a través dels textos, les fotografies i les il·lustracions d'una cinquantena de destacats autors, prenent com a fil conductor el pas per la ciutat d'una hipotètica visitant francesa, la Julie. Aquesta diversitat adopta en el volum una exuberant estructura de mosaic, visual i narrativa, que reflecteix les petites i les grans geografies barcelonines, la seva gent d'avui i també la seva història. El recorregut en format paper es complementa amb un altre de virtual proporcionat pel DVD que acompanya el llibre.

LA MITAD DEL ALMA

Carme Riera

Editorial Alfaguara
218 pàgines

La novel·la guanyadora del premi Sant Jordi 2003 es presenta ara en versió castellana preparada per la mateixa autora. El relat comença amb la recerca dels antecedents familiars de la narradora, una investigació que supera l'àmbit de la ficció per endinsar-se en la realitat extraliterària. D'aquesta manera, la protagonista, des de les primeres pàgines del llibre, demanarà ajuda als lectors per si algun d'ells pot aportar dades sobre Cecília Balaguer, que va desa-

parèixer el gener de 1960 a la població de Portbou. Riera incita el lector a oferir una versió diferent sobre l'enigma de la que proposa la narradora.

PERILL DE BOMBARDEIG!
BARCELONA SOTA LES
BOMBES (1936-1939)

Santiago i Elisenda Albertí

Albertí Editor SL
380 pàgines

L'historiador i editor Santiago Albertí va realitzar al llarg de la seva vida una tasca silenciosa de documentació per reunir testimonis del que van ser les campanyes de bombardeig contra la població civil de Barcelona durant la guerra, una pràctica –formalment prohibida pel conveni de l'Haia– que va causar 2.750 morts i més de 7.000 ferits. D'aquesta labor va sorgir un manuscrit que va quedar inacabat a la mort d'Albertí, el 1997. La seva filla, Elisenda, va culminar la feina amb un esforç de recerca, anàlisi i ordenació del material original, del qual és fruit aquest llibre, que rescata un dels capítols més tràgics de la història de la ciutat, amagat pels vencedors i preservat fins ara únicament pels relats orals dels seus protagonistes.

SOTA MONTJUÏC.
CRIMINALITAT TÍPICA LOCAL

Juli Vallmitjana

Arola Editores i Edicions de 1984
208 pàgines

Sota Montjuïc és una de les obres més destacades d'entre les narracions i peces dramàtiques que Juli Vallmitjana va dedicar als baixos fons i al món dels

gitanos de Barcelona, en les quals posa de manifest un gran coneixement dels ambients i dels registres característics del llenguatge. Una obra singular que, després de la publicació de *La Xava* el 2003, contribueix al redescobriment d'aquest escriptor, pintor i argenter que va viure a Barcelona entre 1873 i 1937. La narració es presenta amb un estudi introductori de Francesc Foguet i Albert Mestre i es completa amb el text d'un assaig de Vallmitjana sobre la criminalitat local i un apèndix sobre l'argot dels gitanos catalans de l'època.

NOSOTROS LOS MALDITOS

Pau Malvido

Editorial Anagrama
138 pàgines

Una biografia de la contracultura que va agitar la vida del país durant els anys seixanta i setanta del segle passat, de la mà d'un dels seus protagonistes, Pau Malvido, pseudònim de Pau Maragall Mira (1948-1994), "poeta maleït" per pròpia definició. El llibre recull una sèrie de relats-crònica publicats per Malvido a la revista *Star* durant la segona meitat de la dècada dels setanta, complementats amb diversos articles dedicats a alguns dels seus destacats companys generacionals, que van aparèixer en monogràfics de la revista *Lletra de canvi* durant la dècada dels noranta, per configurar un retrat dels ambients de la contracultura entre la Rambla i altres punts significatius de la Barcelona de l'època i la Formentera hippy.

D'IMMIGRANTS A CIUTADANS.
LA IMMIGRACIÓ A CATALUNYA,
DEL FRANQUISME A LA
DEMOCRÀCIA

Museu d'Història de la Immigració de Catalunya. Ajuntament de Sant Adrià de Besòs

90 pàgines

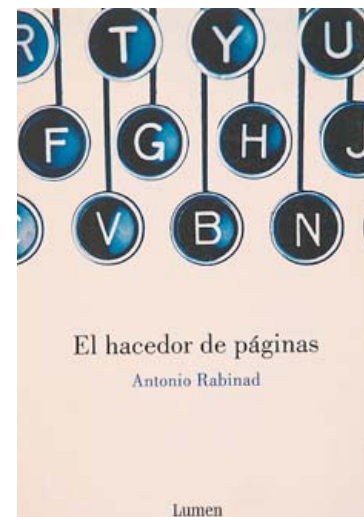
El novembre de 2004 es va inaugurar el projecte del Museu d'Història de la Immigració a Catalunya. L'activitat inaugural del centre va ser una exposició sobre la situació migratòria de la Catalunya franquista, a la qual correspon aquest catàleg. Mitjançant fotografies, textos descriptius i d'època i documentació tècnica, la mostra i el llibre suposen una reflexió sobre el caràcter mestís dels actuals habitants de Catalunya, descendents d'immigrants procedents de moltes bandes en diferents èpoques, i de manera molt destacada durant els anys compresos entre 1939 i 1975.

EL HACEDOR DE PÁGINAS

Antonio Rabinad

Editorial Lumen
611 pàgines

Una novel·la de novel·les en què les peripècies del seu protagonista, Héctor Tortolero, lector d'originals per a una editorial en la Barcelona del franquisme, es barregen amb la trama d'un mecanoscrit que es presenta per a un suposat premi Satélite, l'acció del qual s'ambienta a la Barcelona de 1936, on dos homes tracten de redimir el seu passat burgès en una ciutat trasbalsada per la violència. Rabinad, company de generació de Carlos Barral, Gil de Biedma i Juan Marsé, combina bona part dels recursos de la narrativa moderna per fer un text desbordant de misteri, sensualitat i virtuosisme estilístic.

ANTONI PADRÓS

J.M. García Ferrer i Martí Rom

Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya. Comissió de Cultura
200 pàgines

"Jo tan sols sé que fer cinema per a mi és un mitjà d'expressió com qualsevol altre. Una manera d'explicar històries (...) condicionada pel meu origen de família treballadora de Terrassa i lluny dels intel·lectualismes que a vegades m'han volgut adjudicar." Així explica Antoni Padrós l'afany creatiu que el va convertir en una figura de culte del cine alternatiu dels anys seixanta i setanta, amb obres com *Lock-out* o *Shirley Temple Story*. Publicat juntament amb un vídeo, el llibre recull entrevistes, una filmografia, un àlbum de fotos, textos de diversos autors sobre Padrós i una selecció d'obres literàries del mateix cineasta.

MNAC-Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona, 2004

Les tasques de rehabilitació del Palau Nacional han arribat a la seva fi i les col·leccions del Museu Nacional d'Art de Catalunya queden integrades en un espai únic, per conformar un recorregut gairebé ininterromput a través de l'art català, des del romànic fins als anys trenta del segle XX. Amb uns equipaments i uns serveis reforçats, el MNAC continua la línia traçada per convertir-se en un gran museu del segle XXI.

MNAC: el gran museu del segle XXI es posa en marxa

TEXT
Eduard Carbonell
Director general
del MNAC

● La visita al Museu Nacional d'Art de Catalunya és un viatge amb algunes sorpreses. La primera, la visió del conjunt de les col·leccions novament reunides per primer cop des de 1936. Però també el descobriment de moltes peces que fins ara mai s'havien exposat al públic o la incorporació en el discurs museogràfic del llegat Cambó i la col·lecció Thyssen. El museu ofereix al visitant una excepcional mostra d'art català, presentada en paral·lel als grans moviments artístics europeus.

L'objectiu del MNAC és esdevenir una important i significativa institució dins del panorama museístic internacional, un punt de referència per als professionals i el públic general, sense oblidar reforçar les relacions amb els museus de la resta de l'Estat Espanyol.

Ja des dels inicis, el Museu Nacional d'Art de Catalunya ha tingut com a objectiu principal el fet d'esdevenir un gran museu, un lloc d'acollida dels seus fons d'art en un espai únic. El projecte és la culminació de la tasca de recuperació i conservació patrimonial que comença l'any 1891 amb la creació del Museu Municipal de Belles Arts al Palau de Belles Arts, que el 1915 es trasllada a l'antic arsenal del Parc de la Ciutadella, actual seu del Parlament de Catalunya.

L'any 1934 s'assolia la fita més important de tot el procés: gràcies a l'actuació de la Junta de Museus, amb l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona, i més tard amb el suport de la Mancomunitat de Catalunya i la Generalitat de Catalunya, a l'època de la República, les col·leccions del Parc de la Ciutadella es van traslladar al Palau Nacional de Montjuïc, edifici construït per a les grans manifestacions protocol·làries i culturals de l'Exposició Internacional de Barcelona del 1929. El Museu d'Art de Catalunya mostrava llavors, com ho fa ara, l'art del país des del romànic fins al segle XX.

A causa de la Guerra Civil, les col·leccions es van haver de traslladar a París, Olot i Darnius, ja que el conflicte bèl·lic representava una amenaça per a les obres d'art. Posteriorment, durant la dictadura del general Franco, les col·leccions que havien estat reunides de nou en acabar la guerra es van tornar a dispersar.

El 1945 la col·lecció d'art dels segles XIX i XX es va instal·lar a l'antic arsenal del Parc de la Ciutadella, on es va crear el Museu d'Art Modern. En aquest mateix espai i any, es va crear el Museu del Gabinet Numismàtic de Catalunya, on les col·leccions de la història de la moneda, el paper valor i la medalla hi van romandre fins al 1980.

El trencament de les col·leccions va seguir fins que, el 1990, es va promulgar la Llei de Museus de Catalunya: una altra fita important, ja que és el moment en què es restableix novament la unitat de les col·leccions de l'antic Museu d'Art de Catalunya. El museu es declara nacional i incorpora a la nova estructura museística el Gabinet de Dibuixos i Gravats, el Gabinet Numismàtic de Catalunya i la Biblioteca General d'Història de l'Art.

Tampoc no hem d'oblidar la creació, el 1996, del Departament de Fotografia, amb la voluntat d'incloure aquesta tècnica en els fons artístics del MNAC.

Així doncs, el Museu Nacional d'Art de Catalunya del 1990 és hereu d'aquest esperit del 1934 que, malgrat els entrebancs històrics, recuperem ara amb més força que mai.

Després de les nombroses tasques de rehabilitació del Palau Nacional, des del mes de desembre passat el MNAC té les seves col·leccions unides de nou. La voluntat de ser un gran museu es fa palès en l'atenció posada a la nova exposició de les col·leccions: les de romànic i gòtic, ja en les intervencions del 1995 i del 1997, respectivament, resten en els mateixos espais, tot i realitzar-se petites modificacions museogràfiques. Pel que fa a les col·leccions de Renaixement i barroc, amb les noves tasques museològiques i museogràfiques, podem contemplar obres que fins ara havien restat guardades a les reserves, en un discurs plenament potenciat amb les obres de la col·lecció Thyssen i el llegat Cambó.

El canvi més important és el que podem veure a les col·leccions d'art modern, ja que s'ha efectuat el trasllat de la totalitat de les obres des de l'antic Museu d'Art Modern fins a les dependències del Palau Nacional.

L'adequació de totes les col·leccions ha representat un important esforç en el qual hem d'incloure, a més, la potenciació que s'ha fet del Departament d'Arxiu General i la Biblioteca General d'Història de l'Art. Amb aquestes incorporacions, el MNAC esdevé un gran centre de recerca destinat a conservar, documentar, investigar, explicar i difondre les seves col·leccions.

El trasllat de la Biblioteca General d'Història de l'Art (BGHA) des del seu emplaçament al convent de Sant Agustí, situat al carrer del Comerç de Barcelona, fins al Palau Nacional, comporta el fet que la BGHA representarà un important centre de documentació i estudi, i un punt de referència per als historiadors de l'art, particularment de l'art català, gràcies a l'intercanvi i la col·laboració que manté amb altres biblioteques, universitats i museus, tant nacionals com internacionals.

De la mateixa manera, en el marc de les funcions que li són pròpies com a museu, el MNAC es distingeix per dos aspectes principals que, al cap i a la fi, el converteixen en l'eix vertebrador dels altres museus i institucions culturals del país. D'una banda, ofereix un seguit de serveis tècnics fora de l'àmbit estricte del museu. En aquest sentit, per exemple, el MNAC dirigeix restauracions monumentals i intervencions en pintura, escultura i altres tècniques artístiques, i assessora altres centres museístics sobre qüestions referides

MNAC-Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona, 2004

A l'esquerra, fotografia de Josep Masana. A la pàgina anterior, "Pierre-Louis Laideguive" (cap a 1761), de Quentin de la Tour, pertanyent a la col·lecció Cambó.

MNAC-Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona, 2004

"Poble escalonat", de Joaquim Mir (cap a 1909).

a seguretat, museografia i conservació preventiva. Les actuacions de millora de mitjans i condicions del Departament de Restauració i Conservació Preventiva dutes a terme han provocat que el MNAC hagi ocupat un lloc rellevant com a nucli d'investigació en l'àmbit de la conservació del patrimoni.

En aquesta línia, dins dels serveis externs que ofereix el MNAC, hem d'incloure un servei de monitoratge per a escoles i públic en general, un servei d'audioguies, una important llibreria especialitzada i la botiga, la cafeteria i el restaurant, i el servei d'aparcament. Tot plegat, fa que el MNAC disposi dels serveis propis d'un museu del segle XXI. El MNAC manté els seus objectius tradicionals, que ara queden potenciat. El primer és augmentar el nombre de visi-

"Le paon blanc", d'Anglada Camarasa (1904), pertanyent a la col·lecció Carmen Thyssen-Bornemisza.

Col·lecció de pintura catalana Carmen Thyssen-Bornemisza

tants a través de la programació d'exposicions temporals; unes exposicions que significaran una feina de recerca i d'investigació multidisciplinària en els terrenys de la història de l'art, la conservació preventiva i la restauració, i que tindran com a objectiu principal la difusió de les col·leccions pròpies del museu. Però, també, la col·laboració amb altres museus del món permetrà organitzar exposicions internacionals, posant a l'abast del públic fons d'altres institucions. El programa d'exposicions temporals suposarà un intent de donar a conèixer tot el ric patrimoni cultural, propi i aliè. El segon objectiu és disposar d'unes activitats culturals i educatives destinades a escolars, al públic familiar, a la formació del professorat i a la difusió entre col·lectius diversos, amb especial deferència als col·lectius amb desavantatges, amb la creació de programes específics segons les dife-

MIL ANYS D'ART A CATALUNYA: LES NOVES COL·LECCIONS

A les obres del romànic, del gòtic i de la col·lecció Cambó, que ja s'exposaven al Palau Nacional, s'han sumat les col·leccions del Renaixement i el barroc, les d'art dels segles XIX i XX, la col·lecció de fotografia, el Gabinet de Dibuixos i Gravats, el Gabinet Numismàtic i la Biblioteca General d'Història de l'Art. També s'hi han incorporat la col·lecció Thyssen, que s'exposava a Pedralbes, i una selecció de pintura catalana de Carmen Thyssen-Bornemisza. El MNAC ofereix en conjunt un recorregut per gairebé mil anys d'art a Catalunya.

Renaixement i barroc

La secció de Renaixement i Barroc presenta setze àmbits dedicats a l'art que hi havia a Catalunya i a la resta d'Europa des dels inicis del regnat de l'emperador Carles V fins a l'era napoleònica. El fons està integrat per 236 peces de pintura i escultura, d'autors com el mestre de Frankfurt, Damià Forment, Ayne Bru, Pere Fernández, Joan de Burgunya, Pere Nunyes, Vicent i Juan Macip, Pedro Berruguete o Diego de Siló.

Art dels segles XIX i XX

La col·lecció del segle XIX comença amb una sala dedicada a l'escultor neoclàssic Damià Campeny. El romanticisme està present en dos àmbits en què sobresurten els pintors natzarens i retrats d'artistes com Clavé, Arrau o Federico de Madrazo. Un capítol apart mereix Fortuny: juntament amb *La batalla de Tetuan*, se n'exposen les millors pintures que conserva el MNAC, com *La vicaria*. Després de les dues sales dedicades al realisme, el modernisme es constitueix com un dels eixos vertebradors. L'altre moviment àmpliament representat és el noucentisme. Els darrers àmbits els ocupen els artistes vinculats a les avantguardes, el món del disseny i l'interiorisme.

Col·lecció Thyssen-Bornemisza

La col·lecció va ser adquirida per l'Estat espanyol l'any 1993. Des del setembre del mateix any, una selecció d'aquestes obres va estar exposada al monestir de Pedralbes, d'on finalment s'han traslladat al MNAC. S'hi poden veure 64 pintures dels segles XIII al XVIII, entre elles obres de Fra Angelico, Rubens i Canaletto.

Col·lecció Carmen Thyssen-Bornemisza

La sala reuneix una vintena de pintures procedents de la col·lecció d'art català propietat de Carmen Thyssen-Bornemisza. El període cronològic comprèn des de mitjan segle XIX –en especial Fortuny– fins a mitjan segle XX. El moviment modernista està representat per artistes com Casas, Anglada i Camarasa i Mir, i el noucentisme, per Torres-García i Sunyer, entre d'altres autors. El recorregut per la història de la pintura catalana culmina en Antoni Tàpies.

La col·lecció de fotografia

El museu reuneix obres des de l'origen de la fotografia, l'any 1839, fins a l'actualitat. La col·lecció suposa un recorregut pels diferents moviments artístics que comença amb els usos

de la fotografia i segueix pel període pictorialista, les avantguardes històriques, la Guerra Civil, l'avantguarda de la postguerra i la fotografia contemporània.

Gabinet de Dibuixos i Gravats

Presenta quatre àmbits expositius amb un ventall cronològic que va des del segle XVI fins a la primera meitat del segle XX, amb una selecció de més de vuitanta obres, entre dibuixos, gravats i cartells. Aquests espais s'anomenen, respectivament, *Del dibuix antic al segle XIX*, *Entorn del Modernisme*, *Del Modernisme al Noucentisme* i *Del Noucentisme a l'Avantguarda*.

Gabinet Numismàtic

Les col·leccions superen els 130.000 exemplars, que corresponen a una àmplia diversitat de materials. La col·lecció de monedes consta de més de 100.000 peces, de les quals destaquen les monedes emeses a Catalunya. Un altre gran bloc està format pel paper valor, amb especial esment al conjunt del període de la guerra, de 1936 a 1939.

Biblioteca General d'Història de l'Art

És la peça clau del Centre d'Investigació del MNAC. Conté més de 120.000 volums i més de 2.500 títols de revistes. Són seccions d'especial interès les dels catàlegs de mà d'exposicions i l'Arxiu de Premsa. El fons compta amb peces de gran valor, com llibres d'artistes, col·leccions de manuscrits i enquadernacions i incunables.

"La Mare de Déu i el Nen Jesús amb santa Isabel i sant Joanet", de Rubens (c. 1618).

Col·lecció Thyssen-Bornemisza

"Repòs", de Josep Clarà (1929).

MNAC-Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona, 2004

rents necessitats, evitant qualsevol mena d'exclusió, i fer que el MNAC esdevingui, així, un espai comú d'integració. Les activitats realitzades al museu es complementaran amb l'edició de materials didàctics, destinats a tots els nivells educatius (educació primària, educació secundària obligatòria i batxillerat). Cal destacar també les activitats que es duran a terme per tal de dinamitzar la nova biblioteca infantil i juvenil vinculada amb el món de l'art. També es posarà especial interès a elaborar programes de formació d'adults, mitjançant una programació de seminaris i cursos de formació per a estudiants universitaris.

De la mateixa manera, la formació del professorat serà un dels objectius a ampliar, a través de cursos destinats a formar, en el terreny de l'art, els professionals de l'educació. Dins d'aquest ampli programa educacional del museu, s'ha de citar el servei de monitoratge propi del MNAC, amb la implantació d'un equip d'educadors que conduiran les noves activitats.

Finalment, i com a tercer objectiu, es planteja una gran difusió de totes aquestes activitats mitjançant un programa de comunicació reforçat, amb la finalitat d'acostar el MNAC i les seves col·leccions al major nombre de persones possible, adaptant les diferents necessitats d'aquest públic per fer que sigui un museu per a tothom.

Pel que fa a la implantació en el territori, hem d'esmentar la gran importància que el MNAC ha de tenir com a eix vertebrador dels museus d'art de Catalunya, tasca que a partir d'ara podrà desenvolupar plenament. Tres museus catalans són seccions del MNAC: la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, de Vilanova i la Geltrú; el Cau Ferrat, de Sitges, i el Museu Comarcal de la Garrotxa, a Olot. El MNAC realitza amb aquests centres col·laboracions diverses, com són exposicions temporals i conferències, a més de ser lloc d'acollida d'obres dels seus fons.

La presència en els circuits internacionals es veurà molt més potenciada. S'establiran unes noves relacions i se seguiran amb més intensitat les mantingudes fins ara amb la resta de museus del món (cal citar, per exemple, la presència del museu a les reunions internacionals de directors de museus i institucions organitzadores de grans exposicions, que se celebren cada any), però que, amb el museu en ple funcionament, seran molt més definitives.

Pel que fa a les ampliacions de les col·leccions, el MNAC reprèn la seva política d'adquisicions d'obres, ja sigui mitjançant la compra a particulars o mitjançant donacions de llegats o col·leccions. D'aquesta manera, s'aniran configurant les noves col·leccions i omplint els buits artístics que ara poden existir, per tal de fer del MNAC un museu en contínua renovació i ampliació. És en aquest sentit que la idea de conservació del patrimoni cultural que el MNAC sempre ha tingut com a puntal de les seves tasques principals i una de les funcions bàsiques com a institució continuarà desenvolupant-se.

El MNAC ha trigat a configurar-se plenament, però ara, per fi, ha acomplert el seu objectiu.

L'estiu de 1974 naixia al si d'una comuna rural pròxima a Girona la Companyia Elèctrica Dharma. Els germans Josep, Esteve i Joan Fortuny, juntament amb el baixista Carles Vidal i el teclista Jordi Soley, hi van crear els temes del que seria el seu primer disc, *Diumenge*, publicat la primavera següent per Zeleste-Edigsa. Començava així una trajectòria d'èxit popular en què Barcelona seria repetidament l'escenari de destacats triomfs del grup. Trenta anys després, el peculiar so de la Dharma, en què el jazz-rock es fusiona amb les arrels musicals catalanes, és conegut i apreciat a mig món.

Viatge als orígens d'un toc diferencial

TEXT
Karles Torra

RETRATS
Carlos Bosch

● La Companyia Elèctrica Dharma és un exemple de continuïtat en el panorama canviant de la música catalana i, alhora, el grup que ha calat més a fons en l'ànima popular. Mentre que aquí el seu *Força Dharma* s'ha convertit en un abrandat càntic de guerra als estadis esportius, a Buenos Aires ha esdevingut tota una tradició cantar el seu *Inana Inene* a les manifestacions.

D'uns anys ençà, el grup viu un autèntic *trip* internacional. Els germans Fortuny (Josep, Joan, Lluís i Maria) i Carles Vidal han fet sentir el seu toc diferencial per mig món, actuant a festivals tan multitudinaris com el Rock in Rio, del Brasil, i també als clubs més avantguardistes, com la Knitting Factory, de Nova York. La seva obra ha estat publicada al Brasil (un altre fet insòlit dintre de la música popular catalana) i els dos primers discos del grup mereixen una alta consideració a les principals enciclopèdies nord-americanes de música popular. La seva darrera campanada a l'exterior la van donar l'any passat a Durban (Sud-àfrica), participant en el prestigiós Awesome Africa Festival i establint una interessant col·laboració amb músics i ballarines zulus. A banda de la seva projecció internacional, Barcelona ha estat l'escenari dels grans triomfs de la Companyia Elèctrica Dharma. El més recent, el 9 de febrer del 2003 al Liceu, amb l'estrena de la seva notable adaptació d'*El llibre vermell*. Tanmateix, la diada del 23 d'abril de 1994 ha quedat fixada al seu calendari amb tinta vermella, després de l'apoteòsica celebració del vintè aniversari del grup, al

Palau Sant Jordi, davant gairebé de vint mil aficionats i molts convidats de luxe (de Serrat a Toti Soler).

Als anys vuitanta, la Dharma va oferir dos concerts mítics al Palau de la Música, per raons ben diferents. D'una banda, per honrar la memòria del malaguanyat Esteve Fortuny, guitarrista i principal compositor del grup, amb un emotiu *Homenatge* celebrat el 12 de març de 1987. I, d'altra banda, per recordar la memorable nit de l'11 de desembre de 1981, quan van compartir amb la Cobla Mediterrània l'experiència més reeixida que s'hagi fet mai de fusió entre sardana i rock.

Amb motiu de la celebració del trenta aniversari de la Companyia Elèctrica Dharma, hem volgut viatjar als orígens d'un toc diferencial que ha transcendit fronteres i ha perdurat al llarg del temps.

ELS ANTECEDENTS

El nucli dur de la futura Companyia Elèctrica Dharma rebria la primera gran il·luminació musical en un festival celebrat el 30 de juny de 1972 a Les Palmeres de Sants. Els tres germans Fortuny (Josep, Esteve i Joan) hi van actuar amb el nom de Dharma i, paradoxes de la vida, compartint escenari amb el trompeta Ricard Gili i un altre membre de La Locomotora Negra. "En un concert sense història", segons el bateria Josep Fortuny, "i on el més interessant era el contrast entre les pintes dels uns i la dels altres". Inspirats per la lectura de la novel·la *Els pirats del Dharma*,

de Jack Kerouac, els Fortuny lluien considerables cabelles i portaven pantalons apedaçats, collarets i armilla. Musicalment, canviaven contínuament de repertori: no tenien una línia definida.

Però aquell dia, a Sants, el seu barri, se'ls van obrir les portes del cel. Mentre assistien a un dels plats forts del festival, l'electritzant actuació de Toti Soler i OM, els va saltar a l'orella un tema que els va semblar sensacional, d'una altra galàxia. L'autor d'aquella música "tan diferent" era un jazzman anomenat Miles Davis, com els va confirmar el mateix Toti. "Per a nosaltres –intervé el baixista Carles Vidal– la música del Davis va ser un descobriment fonamental. Era com prendre consciència de la llibertat de la música. Nosaltres veníem dels Cream i del Jimi Hendrix, i la veritat és que el *beat* davisà, sobretot el de *What I say*, ens va entrar a fons".

Vidal, el quart element a incorporar-se al grup, fa referència a un descomunal viatge sonor de més de vint minuts inclòs en el doble disc *Live-Evil*, possiblement l'obra més rockera del genial Miles Davis, que es convertiria en la

música de capçalera de la futura Companyia Elèctrica Dharma.

L'altre referent en la nova direcció creativa que emprarien no era un altre que el gran guitarrista Toti Soler. Com ressalta Josep Fortuny, "el Toti ens va influir molt, primer amb el grup OM, però també després quan va crear *La sardana flamenca*: de fet, el nostre primer disc és jazz-rock amb molta influència flamenca".

La Companyia Elèctrica Dharma neix pròpiament al si d'una comuna rural vora Girona, a l'estiu de 1974, quan els antics Dharma es constitueixen en quintet amb la incorporació del teclista Jordi Soley, un dels compositors més brillants de la història del rock català. Els tres germans Fortuny i en Carles Vidal venien d'una experiència de comuna urbana a Horta, on no havien trobat massa tranquil·litat ni bon veïnatge: "Vivíem deu persones –asseguren– en un pis de tres habitacions sense portes i fèiem artesanía de cuir. Ser hippy en aquells temps a Barcelona era ser un *freak*. Quan anàvem pel carrer, els paletes de les obres (Horta vivia un *boom* de la construcció) ens llançaven pedres i totxanes".

Tancats amb els seus instruments a la masia gironina, els membres de la Companyia Elèctrica Dharma donen forma als temes del seu primer disc, *Diumenge*. Dues sessions d'estudi, el 4 i el 5 de febrer de 1975, van ser suficients per enregistrar-lo. Poc abans de la seva publicació, el desaparegut Claudi Montaña –tal vegada la millor veu poètica del nou periodisme ibèric– contribueix a expandir el ressò de la insòlita experiència artísticocomunitària de la Dharma. Montaña escriu un reportatge colpidor a la revista *Vibraciones*, intítulat *Comuneros rockeros*, després d'haver passat una setmana amb ells, compartint les seves inquietuds i també anant de *bolo* amb la seva atrotinada furgoneta Volkswagen de color groc. Tant Carles Vidal com els germans Fortuny creuen avui des de la distància que "la filosofia de la comuna de compartir-ho tot t'ajuda en els moments difícils a controlar els egos; és una gran escola".

Diumenge, publicat a la primavera de 1975 pel flamant segell Zeleste-Edigsa, conté una bona ració de jazz-rock energètic, llibertari i naif, impregnat de sensuals coloracions mediterrànies.

Malgrat ésser un disc –encara avui– fresc i considerable, amb temes de molta volada com *Capitán Trueno*, ràpidament es va veure eclipsat pels esdeveniments. "En qüestió de mesos –apunta el saxofonista Joan Fortuny– passaves d'una història a l'altra amb una velocitat de vertigen". Tant era així, que quan va arribar l'hora de presentar el disc a Zeleste, l'emblemàtic local que acollia el grup des dels seus inicis, ja van estrenar part d'un nou repertori que sonava d'allò més festiu i esclatant. "Recordo que vam tocar *Loucomballa* i *Els pardals de la Rambla* –diu el bateria Josep Fortuny– i en acabar l'actuació el Claudi Martí ja va aparaular amb nosaltres el proper disc".

Arribava la febre de *Loucomballa* i el responsable de la casa Edigsa no volia perdre pistonada.

BALLS DE NIT I TOCS DE FESTA

La segona gran il·luminació de la Companyia Elèctrica Dharma s'havia produït sota la influència de les obres del mestre empordanès Joaquim Serra, un dels compositors de sardanes més valorats. Segons explica Josep Fortuny, bateria i "ideòleg" del grup: "El so de la cobla ens *flipava* molt des de petits, i el fet de submergir-nos a fons en les sardanes de concert de Joaquim Serra, on hi ha unes harmonies molt

“Van actuar per les festes majors del Maresme en companyia de Comediants, tot emulant des d’una perspectiva hippy aquelles entranyables cobles orquestra que feien ‘el dia’: l’ofici, el vermut, la cercavila i, de nit, el ball”.

complexes, ens va donar una nova perspectiva. Aquella música ens va posar en contacte amb un passat que desconíem o teníem adormit”. Per al carismàtic *frontman* i saxo soprano Joan Fortuny, “era una època en què teníem la necessitat d’experimentar coses noves, i recordo que escoltar Joaquim Serra anant de LSD era un globus bestial”. A partir del descobriment de la música de Joaquim Serra, els components de la Dharma sempre solien fer una conya per definir el seu jazz-rock amb arrels catalanes: “Quim Davis o Miles Serra”.

Tanmateix, la Companyia Elèctrica Dharma acabava de canviar el paisatge muntanyenc del Gironès per la marina de Canet. “Va ser conèixer Comediants –explica el baixista Carles Vidal– i tot d’una traslladar-nos a la seva comuna de Canet. Vivíem més de vint persones en un edifici de tres pisos i assajàvem conjuntament al Teatre Odeon. En paral·lel amb nosaltres, ells també estaven descobrint les peces de carrer, les festes, les cercaviles; tot això”. Van pactar amb Comediants que s’acompanyarien mútuament en els seus espectacles i van començar a anar per les festes majors del Maresme, tot emulant des d’una perspectiva hippy aquelles entranyables cobles-orquestra que feien “el dia”: l’ofici, el vermut, la cercavila i, de nit, el ball.

Sens dubte, l’actuació més sonada de la Companyia Elèctrica Dharma amb Comediants va ser la del primer festival Canet Rock, el 26 de juliol de 1975. “Per a nosaltres –sintetitzo Josep Fortuny–, era com si convidéssim tota aquella gent a casa nostra. I per primera vegada vaig tenir la sensació que no era jo el que tocava, sinó que em ‘tocaven’”. Per la seva banda, el saxofonista Joan Fortuny, tota una icona d’aquell Canet Rock, considera que “hi havia una alegria col·lectiva, de la qual tu eres portador, d’alguna manera”. I afegeix que “moltes vegades, sortien les coses i no sabies com, et senties com un missatger, un transmissor del que estava flotant a l’ambient”. Tot i que només va durar set

mesos, l’experiència amb Comediants va ser prou positiva en el camí de la Dharma cap a l’espectacle total. El baixista i “motor rítmic” del grup, Carles Vidal, en dona fe: “Dintre del nostre espectacle ells hi feien divertits esquetxos entre tema i tema. Fins aleshores, nosaltres ens havíem fixat molt en els Rolling Stones quant a la cosa escènica. Però amb els Comediants vam aprendre a pintar-nos, a vestir-nos, a fer el pallasso... i ens va enriquir molt”.

Amb un directe treballat, vibrant i ple d’una saludable explosivitat, la Companyia Elèctrica Dharma es va erigir com la gran revelació de l’any, no tan sols a Catalunya, sinó també a la resta de l’Estat. Arran del seu pas pel Festival de Rock de Burgos, on van obtenir un triomf aclaparador, la seva reputació es va disparar. Josep Fortuny recorda que, entre d’altres, van rebre els elogis de periodistes tan prestigiosos com Diego A. Manrique, el qual “va publicar un article molt comentat a la revista *Triunfo* amb l’enginyós títol de *Cobla (?) Elèctrica Dharma*”.

Al gener de 1976, els germans Fortuny, Carles Vidal i Jordi Soley entren a l’estudi per gravar el seu segon disc, *L’oucomballa*. Els acompanyen el productor Rafael Moll, el tècnic Joan Vidal i un grapat de temes que han anat naixent i creixent de forma lliure i espontània a partir d’inspirades improvisacions col·lectives, fonamentalment al Teatre Odeon de Canet. “El tema *Mater Marítima* –assenyala Josep Fortuny– va sortir d’un assaig amb Comediants, mentre ells intentaven fer el moviment de les onades amb uns papers de vàter i nosaltres provàvem de fer una música que sonés a mar”. També al mateix Odeon es va cuinar *Ball llunàtic-toc*, tal vegada el tema més enlluernador i excitant de la seva producció. Tot va sorgir d’una lluminosa i irresistible línia de baix en clau jazz-funk de Carles Vidal, sobre la qual el saxofonista Joan Fortuny va començar a improvisar una meravellosa melodia, alhora localista i sideral. Tots s’hi van anar enganxant fins a polir el tema, avui ja tot un clàssic de la música popular catalana.

L’oucomballa surt al carrer a la primavera de 1976, coincidint amb la fi de la Dharma Comuna –els seus membres tornen a Barcelona i s’escampen per la ciutat. El disc és tota una joia de la fusió mediterrània i reuneix els màxims atractius, fins i tot en el disseny de la portada, amb James Stewart i Doris Day palplantats i perplexos davant un ou que surt d’una font pública. Com ens il·lustra Josep Fortuny, responsable gràfic del grup, “amb l’ou volíem donar la idea de gènesi, una mica daliniana si vols, d’una música nova”. Cal afegir que la tradició de “l’ou com balla”, que va inspirar el més gran dels germans Fortuny, és estrictament barcelonina i data de començaments del segle XIX.

TRAMUNTANADA PENINSULAR

Després de la mort de Franco, el país vivia un esclat d’eufòria i *L’oucomballa* era la bandera més festiva. Les actuacions de l’Elèctrica Dharma es multiplicaven i, a més d’anar fent ballar l’ou arreu, encara tenien temps, inspiració i bogeria per crear temes nous (“la música sortia sola”, asseguren). Al segon

D'esquerra a dreta, el baixista Carles Vidal i els quatre germans Fortuny: Joan (saxo soprano i veu), Maria (piano, teclats i cors), Josep (bateria, percussions i veu) i Lluís (acordió, trompeta, teclats i cors).

Canet Rock ja van presentar un extracte del que seria el seu tercer disc, *Tramuntana*, títol que porta implícit un tribut al mestre empordanès Joaquim Serra. “Si *L'oucomballa* –sosté Xevi Planas a la seva biografia del grup– era la troballa d'un so peculiar, l'enamorament per una música genuïnament autòctona, *Tramuntana* és la maduresa d'aquest amor, la consolidació d'aquesta investigació sonora.”

El disc té una arrancada fulgurant, amb el *reprise* marxós de *Titu-Tiru-Ritu*, la dansa tradicional que tocaven a les seves cercaviles, ara ben carregada d'*octanatge* rocker. I tot seguit, enmig de la pirotècnia festiva d'uns brillants *Focs de Sant Joan*, s'obre pas Esteve Fortuny per inventar un nou llenguatge de guitarra fet de saltirons màgics i embruixats. En general, a *Tramuntana* hi ha menys jazz i una tonalitat més simfònica, en una molt bona articulació rockera del concepte expansiu de “sardana còsmica”. El vinil inclou també el primer tema cantat del grup, *La Mediterrània se'ns mor*, amb la revelació com a corista estel·lar del productor Rafael Moll.

Tramuntana va tenir una acollida bestial, amb 30.000 còpies venudes d'entrada i la crítica posant-lo pels núvols. “Allò sonava molt fresc, entrava net i contundent”, va escriure el periodista de *Vibraciones* J.M. Martí, en sentir-los en directe al Teatre Grec, després de la frustrada (pels elements) presentació del disc al Park Güell.

A la tardor de 1977, el toc diferencial de la Dharma triomfa per tota la península, arran de la presentació de *Tramuntana* en una gira per les principals ciutats de la pell de brau. Després d'haver causat sensació a Sevilla i d'haver tallat el bacallà dues nits consecutives tant a Granada com a Valladolid, la imparabile companyia musical barcelonina atreia a les primeries del mes de desembre a la capital.

I com certifica el seu biògraf Xevi Planas, la del Pavelló d'Esports del Reial Madrid va ser “una de les actuacions més memorables de tota la trajectòria de la Dharma”. Més de cinc mil persones van desbordar l'aforament del recinte i dues mil més es van quedar a fora. Segons Carles Vidal, baixista i principal responsable de la demolidora *puntada de peu sònica* del grup, “vam fer sis bisos i no oblidaré mai aquella acceleració brutal, era adrenalina pura”. El bateria Josep Fortuny encara recorda els titulars de *Cambio 16*: “Después de la Mahavishnu, Jethro Tull y Lou Reed, la Dharma es el único grupo capaz de llenar el Pabellón del Real Madrid”. Certament, un èxit inaudit, una gesta insòlita en la història del rock català. De fet, com apunta el saxofonista Joan Fortuny, la cosa duraria poc: “Dos o tres anys després, quan vam deixar de ser només un grup instrumental, a Torrejón de Ardoz ens llançaven llaunes de Coca-Cola plenes de sorra per cantar rock en català...” La primera i gloriosa etapa de la Companyia Elèctrica Dharma es tancaria poc després d'haver donat la gran campanada a Madrid, amb la marxa del teclista Jordi Soley. Parlem d'un dels pianistes elèctrics més imaginatius del país, tot un mag del Fender Rhodes i de les harmonies, formes i colors. Per al baixista Carles Vidal, “no hi ha dubte que Jordi Soley va aportar idees molt bones al grup i que el jazz més boig era seu”. L'última actuació de la formació original de la Dharma va tenir lloc el 21 de maig de 1978 al Palau d'Esports de Barcelona.

Els germans Fortuny (Esteve, Joan i Josep), Carles Vidal i Jordi Soley havien consolidat un toc diferencial, que, amb formats diferents i les successives aportacions de Lluís i Maria Fortuny, ha perdurat fins als nostres dies.

Àsia és un laboratori per a la humanitat del segle XXI que té una seu al bell mig de la Diagonal de Barcelona, a l'antic palau modernista del Baró de Quadras. El Govern espanyol va triar la ciutat perquè acollís la Casa d'Àsia i Pacífic, una iniciativa estatal per canalitzar les activitats culturals, socials i econòmiques hispanoasiàtiques en el marc d'un pla per potenciar les relacions amb una zona que concentra més del 50% de la població mundial.

Casa Àsia, l'ambaixada oriental

TEXT **Antoni Capilla** FOTOS **Dani Codina**

La relació entre Catalunya i Àsia es redueix a contactes esporàdics, quasi accidentals i força folklorics, com l'origen casual de dos edificis singulars de Barcelona inspirats en l'eclecticisme de finals del segle XIX: l'anomenada i discutida Casa Xinesa (Muntaner, 56) i la Casa Bruno Quadras, amb el seu famós drac xinès contemplant la Rambla i el Pla de la Boqueria.

Els espanyols van ser els primers occidentals a arribar a les costes del Pacífic. És cert que Marco Polo va obrir la seva famosa i mítica ruta per terra, però van ser Magallanes i Juan Sebastián Elcano els que ho van fer per mar a la primera circumval·lació del globus. Una ruta que obria les portes d'Àsia, el bressol de les grans cultures del món. Un continent en el qual van néixer les principals religions del planeta, com ara el judaisme, el cristianisme, l'islam, el budisme, l'hinduisme, el sintoisme... Un continent que és la

regió amb major creixement econòmic i demogràfic i que, d'aquí a poc temps, exportarà el neoconfucianisme, una nova filosofia que mostra com combinar la tecnologia amb les tradicions.

Àsia és, en definitiva, un laboratori per a la humanitat, un laboratori del segle XXI que té una seu al bell mig de la Diagonal de Barcelona, a l'antic palau modernista del Baró de Quadras.

El Govern espanyol va triar la ciutat de Barcelona com a seu de la Casa d'Àsia i Pacífic, una iniciativa estatal per canalitzar les activitats culturals, socials i econòmiques hispanoasiàtiques dins d'un pla general del Ministeri d'Afers Exteriors per potenciar les relacions amb una zona que concentra més del 50% de la població mundial. L'elecció de Barcelona va ser una aposta personal del ministre del PP, Josep Piqué, per convertir la capital catalana en el centre de les iniciatives

adreçades a potenciar les relacions entre Espanya i Àsia, una zona que produeix al voltant del 25% del producte interior brut del planeta.

Premi pel paper de Barcelona

El ministeri va considerar que Espanya no tenia prou centres d'estudis i institucions culturals internacionals relacionades amb Àsia. Així, Casa Àsia va néixer, segons un informe del ministeri, amb la vocació d'esdevenir la corresponsal de la Fundació Àsia Europa (ASEF), amb seu a Singapur, per desenvolupar de forma interdisciplinària programes d'investigació, estudi i promoció de trobades polítiques, econòmiques, culturals i socials. La decisió d'ubicar la seu de Casa Àsia a Barcelona respon a una realitat evident: Catalunya ha estat la comunitat pionera en l'impuls de les relacions bilaterals amb Àsia-Pacífic.

Casa Àsia suposa, segons assegura el seu direc-

tor general, el diplomàtic Ion de la Riva, “un reconeixement al paper que tant la ciutat com Catalunya han realitzat en el foment de les relacions amb Àsia com a centre de relacions internacionals i punt de trobada de cultures, solidaritat i diàleg. D’altra banda, a Catalunya hi conviuen diferents comunitats asiàtiques; ha estat pionera en les relacions comercials amb els països asiàtics, com ho constata el fet que el 55% de les inversions japoneses es trobin aquí, i ve avalada per una trajectòria acadèmica, ja que la meitat de les universitats catalanes imparteixen estudis asiàtics”.

La designació de Barcelona com a seu de Casa Àsia ha premiat, en definitiva, un nucli pioner d’empreses catalanes que han impulsat les relacions amb Àsia. Un altre plus de la ciutat és la presència de destacats sinòlegs com la professora Dolores Folch, els primers acupuntors formats amb rigor i l’existència de càtedres d’estudis asiàtics a la Universitat de Barcelona i la Universitat Pompeu Fabra. Un factor cultural molt important, ja que Casa Àsia ha

començat a treballar per la cultura, perquè, com reconeixen els seus promotors, si no es forma una generació que conegui bé Àsia, no s’entrarà mai en aquell continent, atès que el seu desconeixement a Espanya és molt gran.

Futur oriental, passat modernista

Casa Àsia ocupa el palau modernista del Baró de Quadras, antiga seu del Museu de la Música de Barcelona. L’edifici és una altra obra d’estil neogòtic de Puig i Cadafalch (1904) en la qual l’arquitecte català dóna tota una lliçó de la seva capacitat de disseny i elegància, des de la reixa de la porta fins als interiors i la façana, que conjumina formes gòtiques i plateresques amb una abundant decoració floral. El visitant de l’actual Casa Àsia també pot gaudir del vestíbul, molt ornat amb escultures i que conté un curiós pou, elements que fan d’aquest espai un dels més remarcables de l’edifici.

Les instal·lacions del palau que acull Casa Àsia tenen una doble finalitat pràctica, molt

La Casa Àsia, ubicada al palau neogòtic del baró Quadras, construït per Puig i Cadafalch, combina la dimensió empresarial amb la cultural i recreativa.

de portes obertes: la dimensió empresarial, mitjançant un centre de negocis, i la cultural i recreativa, constituïda per la mediateca Joan Mascaró (un il·lustre mallorquí format a les millors universitats angleses a les quals va traduir del sànscrit al català diverses obres espirituals i poètiques de primer ordre); l'auditori Tagore, amb espai per a 150 persones; la galeria d'art Manila (on les ambaixades asiàtiques poden exposar obres dels seus artistes), i uns tallers artístics i docents orientats a l'ensenyament de llengües, potser el gran dèficit en les relacions amb Àsia.

A l'hora de crear-se Casa Àsia es va seguir el model ja en funcionament de la Casa d'Amèrica, tot i que els fins i els objectius són diferents per qüestions òbvies. Perquè Casa Àsia sigui una realitat, el ministeri aporta uns tres milions d'euros al pressupost anual de l'entitat, mentre que els altres dos socis, Generalitat i Ajuntament, aporten uns 600.000 euros més cadascú. Un dels avantatges per a la ciutat és que, igual que ja passa a Madrid amb la Casa d'Amèrica, tots els mandataris i personalitats asiàtics que passin per Barcelona pronuncin discursos o visitin Casa Àsia, uns fets que poden ser molt eficaços com a motor de les relacions econòmiques, culturals i institucionals entre els dos continents.

Casa Àsia pretén esmenar l'històric dèficit d'ignorància cultural i lingüística i unes tèbies relacions comercials entre Espanya i Àsia, a diferència dels països veïns, on ja funcionen centres com la francesa Maison de l'Asie, la britànica Asia House o la portuguesa Fundação Oriente. "El nostre objectiu principal", reconeix Ion de la Riva, un basc torrencial que ama Àsia, "és el foment i la realització de programes, projectes i activitats que contribueixin al millor coneixement i a l'impuls de les relacions entre Espanya i els països de l'Àsia i el Pacífic en els àmbits institucionals, culturals, econòmics i educatius".

Casa Àsia, en tant que és una entitat gestionada per un consorci integrat per tres administracions (Ministeri d'Afers Estrangers, Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Barcelona), té una evident vocació de servei a la societat catalana i espanyola. Segons el seu director general, Ion de la Riva, "la iniciativa de crear-la respon a la voluntat d'establir una nova prioritat estratègica de la política exterior de l'Estat dirigida a aconseguir unes relacions i una presència efectiva en una de les regions amb més pes demogràfic i econòmic del món".

Dotar un país com Espanya d'una dimensió asiàtica implica, tanmateix, un ingent esforç

col·lectiu entre les administracions públiques; però, alhora, també reclama la implicació dels sectors empresarial i acadèmic del país i de la societat civil. "L'objectiu a assolir no és gens fàcil; per això és imprescindible sumar esforços per tal que l'assignatura pendent que ha estat fins ara el continent asiàtic passi a formar part de la nostra agenda diària i es tradueixi en projecció i creixement de les nostres economies", afirma el director general.

Cultura i Internet

L'oferta cultural de Casa Àsia és diversa. Si es parla de cinema, la institució ha permès que per primer cop a Espanya s'hagi pogut veure una mostra del millor cinema mut xinès realitzat en els anys vint i trenta del segle XX als estudis de Xangai. Unes projeccions que, coordinades per l'entitat, es van dur a terme a diferents filmoteques espanyoles com a avançament de la celebració dels cent anys del cinema a la Xina. Un altre exemple de l'oferta cultural de Casa Àsia és la I Biennial Internacional de Barcelona (Japó a l'art actual), una mostra que va aplegar a la Casa Batlló de Barcelona 650 obres de pintura, cal·ligrafia, escultura i ceràmica d'artistes plàstics i poetes de Japó i d'Espanya.

Casa Àsia té la seu a Barcelona, però també a

La galeria d'art Manila, a les imatges superiors, i la mediateca Joan Mascaró.

tots els ordinadors del món. L'entitat ha entrat a la xarxa amb la disposició d'esdevenir el referent de continguts en castellà sobre Àsia i el Pacífic i un punt de trobada per a institucions, empreses, organismes i ONG que desitgin obtenir informació i relacionar-se amb el continent asiàtic. Així, Casa Àsia Virtual és un portal amb informació en castellà, català, anglès, basc, gallec, xinès i japonès, que compta amb unes 10.000 visites diàries. El web, que ofereix milers d'enllaços, proporciona informació global sobre la situació institucional, econòmica, cultural i educativa d'Àsia.

A la recerca d'un paper

Àsia és la propera frontera diplomàtica d'Espanya. La clau per travessar-la amb èxit és informar i formar. Casa Àsia tindrà una bona mediateca, un programa virtual a través d'Internet; però també treballarà amb les universitats per elaborar cursos d'estudis orientals... L'objectiu d'aquestes accions és que ningú no ignori la importància estratègica de la regió d'Àsia-Pacífic, que els últims anys s'està constituint en un dels pols més dinàmics del planeta. "Actualment, no existeix cap més regió del món amb tantes expectatives econòmiques, ni que presenti unes taxes de creixement tan notables. Sens dubte,

el segle XXI passa per Àsia. La seva hora ja ha arribat i hem d'assumir conjuntament aquestes ambicions reptes", constata Ion de la Riva.

És cert que per qüestions culturals i històriques Espanya s'ha fixat més en Amèrica Llatina. Ara bé, segons De la Riva, "la realitat incontestable de la regió d'Àsia i el Pacífic fa que no puguem girar-hi l'esquena. Des de les diferents administracions de l'Estat s'estan donant els passos adequats per capgirar aquesta situació. El Pla Àsia-Pacífic del Govern espanyol, que preveu mesures polítiques, econòmiques, culturals i de cooperació per incrementar la nostra presència a la zona o la creació d'una direcció general específica per a Àsia van en aquesta línia".

La mateixa creació de Casa Àsia també va en la direcció de crear ponts i de superar el dèficit de coneixement mutu que encara existeix entre la societat espanyola i la dels països asiàtics. Espanya té uns interessos i uns objectius estratègics evidents en aquesta àrea. "A més pot exercir la seva influència en els països llatinoamericans de la conca del Pacífic, com són Xile, Mèxic o Perú. Espanya ja hi va ser un país important, i ara hem de recuperar el protagonisme i l'interès que vam perdre després del sotrac que va suposar la pèrdua de Filipines", conclou De la Riva.

EXPOSICIONS

Turner i Venècia

Joseph Mallord William Turner (1775-1851), un dels millors paisatgistes britànics de la història, va deixar testimoni de la seva fascinació per Venècia en un miler de dibuixos, 150 aquarel·les i desenes d'olis. Una part d'aquesta producció, formada per 107 obres en diversos suports, es mostra aquests dies a CaixaForum, en una exposició organitzada per la Fundació "la Caixa" i la Tate britànica que explora per primera vegada la relació entre l'artista i la ciutat. La mostra s'organitza en onze àmbits que permeten seguir els passos de Turner a Venècia durant els tres viatges que hi fa ver al llarg de la seva vida, el 1819, el 1833 i el 1840, i contemplar els edificis i paisatges de la ciutat de l'Adriàtic, com la Dogana, San Marco, el Palau Ducal, el Gran Canal, el canal de la Giudecca, l'illa de San Giorgio o el pont de Rialto, envoltats en l'atmosfera nebulosa i lluminosa característica de l'estil del pintor, que ha estat considerat com a gran precursor de l'impressionisme. L'exposició es completa amb obres de pintors com William Marlow, Richard Parkes Bonington i Canaletto.

CaixaForum
Fins al 5 de juny

Centenari de Jean Hélion

Vuitanta pintures i una vintena de dibuixos integren la mostra retrospectiva de Jean Hélion (1904-1983), artista francès que, compromès amb l'abstracció més absoluta, se'n va allunyar després de la Segona Guerra Mundial, quan l'estil triomfava a tot el món, per dedicar-se a una pintura figurativa oberta a la vida. Hélion va ser fundador l'any

© Tate, Londres 2005 / CaixaForum - Fundació "la Caixa"

1930 d'Art Concret, moviment d'avantguarda que propugnava l'art abstracte més radical, juntament amb Theo van Doesburg, Otto Carlund i Léon Tutundjan. Les escenes quotidianes característiques del seu període posterior es van convertir en al·legories de la vida moderna que serien un referent, entre d'altres, per al pop art de Jim Dine i, als anys seixanta, per a una nova generació d'artistes com Gilles Aillaud o Eduardo Arroyo. L'exposició, organitzada pel Centre Pompidou - Musée National d'Art Moderne amb motiu del centenari del naixement d'Hélion, reuneix per primera vegada

totes les composicions abstractes de gran format que s'han conservat principalment als Estats Units.
Museu Picasso
Fins al 19 de juny

El surrealisme des de dins

A través d'un recorregut visual i textual, l'exposició *París i els surrealistes*, coproduïda pel CCCB i el Museo de Bellas Artes de Bilbao i que inclou unes tres-centes obres entre pintures, escultures, fotografies, objectes trobats, art primitiu, art popular i naïf, pel·lícules i documents diversos, pretén explicar el

itinerari de noms propis itinerari de noms propis itinerari de noms propis itinerari de noms propis itinerari de noms propis

SALVADOR MOYÀ
19/XI/04

Un equip de l'Institut de Paleontologia Salvador Crusafont encapçalat per Salvador Moyà va fer pública el 18 de novembre una important descoberta: la troballa, a Hostalets de Pierola, d'una nova espècie de primat que va viure fa tretze milions d'anys i podria ser l'avantpassat comú de l'home i els grans simis. Pau, que és el nom amb què han batejat l'antropomorf, és un *Pierolopithecus catalanicus*.

Pere Virgili

Pere Virgili

ERNEST LLUCH

21/XI/04
Barcelona ha homenajat el professor i polític Ernest Lluch, assassinat per ETA l'any 2000, posant el seu nom a una plaça ubicada al costat de l'Edifici Fòrum. En l'acte inaugural, en què la filla del polític va destacar una placa commemorativa, l'alcalde de la ciutat, Joan Clos, va voler destacar la personalitat cívica i compromesa de Lluch, que "s'enfrontava a aquells que no deixaven expressar les idees".

PILAR MALLA
25/XI/04

Amb 73 anys i una llarga trajectòria de suport als col·lectius més desfavorits, Pilar Malla ha estat triada per estrenar el càrrec de síndic de greuges de Barcelona. L'exdiputada del PSC-

Antonio Lajusticia

Ciudadans pel Canvi i directora de Càritas entre 1993 i 1998 va ser proposada per les entitats socials de la ciutat, proposta que va obtenir el suport de tots els grups municipals del consistori.

CARLES FONTSERÈ
30/XI/04

El cartellista Carles Fontserè va ser un dels distingits amb el Premi Dignitat en l'acte que la Comissió de la Dignitat va celebrar al Palau de la Música per reivindicar la devolució dels documents

Pere Virgili

requisats a Catalunya, i que estan dipositats a l'Arxiu de Salamanca. També es va reconèixer la tasca de professionals d'aquesta ciutat que s'han declarat partidaris de la devolució.

surrealisme des l'interior de la mentalitat surrealista, no tan sols des de la seva peculiar estètica, sinó també des del seu esperit moralment transgressor, i recordar la seva posició política revolucionària. La mostra dedica una atenció especial als vincles que el moviment va establir amb la seva ciutat d'acollida i en particular a la visió que els surrealistes en van donar a través de la reivindicació d'una sèrie d'espais urbans com els paisatges, els *marchés aux puces*, els cafès, certs monuments públics, els anuncis lluminosos, el circ o els cabarets.

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona
Fins al 22 de maig

Colección particular, París. Fotografia: Ellen Labenski

Sota la mirada de l'islam

Seguint la línia temàtica iniciada a *Fantasies de l'Harem*, on es confrontaven les visions occidental i oriental sobre els temes de la dona, la família i l'amor, el CCCB proposa un pas endavant i més radical en l'intercanvi de punts de vista sobre les respectives cultures: com es veu l'Occident des del món oriental, específicament l'islàmic. La nova mostra compta amb obres orientals de diverses èpoques i suports que tenen com a tema la visió d'Occident: cartografia, pintures, miniatures, pel·lícules, programes de televisió, còmics, llibres d'escola, etc.

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona
Del 26 de maig al 25 de setembre

Els arguments d'un fotògraf

Robert Frank (Zuric, 1924) és un fotògraf contemporani amb una particular mirada sobre la vida quotidiana que va revolucionar el llenguatge fotogràfic de la postguerra i que ha qüestionat i reinventat contínuament els límits de la imatge al llarg de la seva trajectòria. L'exposició, titulada *Arguments*, ha estat produïda per la Tate Modern de Londres amb la col·laboració del MACBA i mostra el viatge creatiu de Frank des dels anys quaranta fins a l'actualitat, a través de més de 270 obres, algunes de les quals no s'havien exposat mai a Europa. S'hi recorre la seva trajectòria des de l'observació social de les seves primeres obres, fetes amb una càmera de mà, fins a la seva faceta com a cineasta, els treballs en vídeo i en Polaroid, els fotomuntatges i les últimes obres de fotografia digital.

L'obra de Frank, realitzada a les dues Amèriques i a Europa, es caracteritza per la recerca d'una història que tingui relació amb la seva pròpia

© Robert Frank. MacGill Gallery, Nueva York

vida, arguments que se sustenten en els conceptes de canvi, memòria, percepció, i que proposen, en paraules de l'artista, "menys gust i més esperit... menys art i més veritat".

Museu d'Art Contemporani de Barcelona
Fins al 8 de maig

Mig segle de Josep Lluís Sert

La trajectòria vital i creativa de Josep Lluís Sert (1902-1983) es pot dividir en tres etapes ben diferenciades, que han donat lloc als tres àmbits en què la Fundació Miró ha distribuït la mostra que dedica al seu arquitecte: l'etapa barcelonina, entre 1928 i 1939, quan Sert comença la seva carrera, treballa amb Le Corbusier i tracta d'introduir a Catalunya els principis de l'arquitectura moderna europea; l'etapa de Nova York, que arrenca amb el seu exili i s'estén fins al 1956, període durant el qual s'associa amb Paul L. Wiener i Paul Schultz i plegats dissenyen ciutats a l'Amèrica Llatina a partir de les idees de la Ciutat Funcional i de la Carta d'Atenes, i l'etapa de

...noms propis

JOSÉ LUIS BASSO
3/XII/04

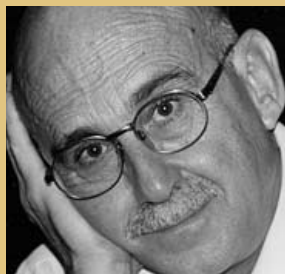
El Cor del Gran Teatre del Liceu té un nou director: l'italo-argentí José Luis Basso, que substitueix William Spaulding. Basso és responsable del cor del Maggio Musicale Fiorentino des del 1996 i ha treballat amb directors com Zubin Metha, Riccardo Mutti, Seiji Ozawa i Valeri Gergiev. L'italoargentí ja hi havia treballat al Liceu com a assistent de Romano Gandolfi i Vittorio Sicuri.

Archivo Gran Teatre del Liceu

JOSÉ SANCHIS SINISTERRA
8/XII/04

Guardonat amb el Premi Nacional de Literatura Dramàtica el 28 de novembre, l'autor valencià ha estat un dels noms més destacats en la cartellera teatral barcelonina, on han arribat a coincidir dues obres seves: *Flechas del ángel del olvido*, dirigida per ell mateix i amb què es commemoren, a més, els quinze anys de la Sala Beckett, i la trilogia *Claroscuros*, al Tantarantana.

Pere Virgili

Antonio Lajusticia

EDUARD CARBONELL
16/XII/04

Després de divuit anys d'obres, el Museu Nacional d'Art de Catalunya ha obert les portes. Sota la batuta d'Eduard Carbonell, director del centre, s'ha completat un projecte llargament esperat. El resultat: mil anys d'art català (des de la pintura fins a la numismàtica) recollit en 5.945 obres exposades en 10.500 metres quadrats. El cost de les obres ha estat de 122 milions d'euros, i el pressupost estimat per al 2005 és de 17,8 milions.

Eva Guillamet

JUDIT MASCÓ
27/XII/04

El tradicional Festival de la Infància de Barcelona ha estrenat en aquesta última edició una cara nova: la model Judit Mascó ha substituït Marta Ferrusola com a presidenta del certamen. La dona de l'expressió de la Generalitat Jordi Pujol va ocupar el càrrec durant 23 anys. El saló infantil ha destinat un ampli espai a promocionar l'Any del Llibre que Barcelona celebra al llarg de tot el 2005.

ANTONI MUNTADAS
2/1/05

El barceloní Antoni Muntadas ha estat l'artista escollit per representar Espanya en la propera Biennal de Venècia, que se celebrarà del 12 de juny al 6 de novembre del 2005. La decisió de triar Muntadas ha estat presa pel crític eivissenc Bartomeu Marí, cap d'exposicions del Macba, a qui el Ministeri d'Exteriors ha designat com a comissari del pavelló espanyol d'aquesta 51a edició de la biennal.

Eva Guillamet

Cambridge (Massachusetts), a partir del seu nomenament com a degà de l'Escola d'Arquitectura de Harvard, quan construeix nombrosos conjunts d'habitatges i equipaments d'escala mitjana on pot sintetitzar el diàleg entre ciutat i arquitectura.

Fundació Miró
Fins al 12 de juny

© Fernando Bryce, 2004

Bryce: imatges del segle XX reinterpretades

Des de principis dels anys noranta, Fernando Bryce (Lima, 1965) ha anat creant un arxiu visual que inclou retalls de diari, fotografies, anuncis, publicitat promocional o propaganda popular. De tot aquest material, en selecciona determinats documents i els reproduceix dibuixant-los amb tinta negra i reduint-los a la seva estructura gràfica bàsica. D'aquesta manera crea unes sèries temàtiques que homogeneïtzen les seves fonts i les transformen en dibuixos en blanc i negre.

L'exposició recull diverses sèries de dibuixos de l'artista peruà: *Walter Benjamin* (2002) i *Trotsky* (2003), dedicades a aquests dos intel·lectuals; *The Spanish Revolution* (2003) i *La Revolución* (2004), que aborden dos moments crítics de lluites socials esperonades pel pensament utòpic del segle XX, la guerra civil espanyola i la revolució cubana; i *Visión de la pintura occidental* (2002), que reflecteix amb ironia la visió de l'acte cultural des de diferents situacions geopolítiques.

Fundació Antoni Tàpies
Del 21 d'abril al 3 de juliol

Visions del Quixot

Amb motiu de la celebració del IV centenari de la publicació d'*El Quixot*, i en el marc de les activitats commemoratives que es fan a Barcelona, Fundació Caixa Catalunya presenta l'exposició *Visions del Quixot*, un recorregut per l'evolució de les figures de Don Quixot i Sancho Panza al llarg de quatre segles, a través de l'obra de vuit artistes que expressen les peculiars mirades barroca, il·lustrada, romàntica, moderna i contemporània: William Hogarth, Gustave Doré,

Hammer Museum, Los Angeles, California

Honoré Daumier, Pablo Picasso, Salvador Dalí, Joan Ponç, Roberto Matta i Antonio Saura. A la mostra es recull des d'un Quixot robust, iracund i embogit fins a un altre de romàntic, astènic i sofrent; i es reflecteix des d'una intenció pedagògica per part d'editors i il·lustradors fins a l'anti-realisme d'alguns grans artistes contemporanis. L'exposició compta amb obres procedents de tretze col·leccions, espanyoles, europees i dels Estats Units.

Fundació Caixa Catalunya
Fins al 12 de juny

...noms propis

JAVIER DAULTE
5/VII/05
Després de sorprendre la crítica i el públic al novembre al Festival Temporada Alta de Girona, l'obra *Ets aquí?*, del dramaturg i director argentí Javier Daulte, s'estrena a Barcelona el 17 de gener, al Teatre Romea, amb una versió catalana del text i interpretada per Joel Joan i Clara Sánchez. Els tres van presentar l'obra tretze dies abans de pujar el teló.

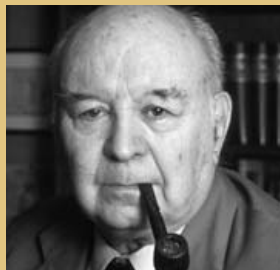
Archivo Focus

SEBASTIÀ ALZAMORA
7/II/05
L'escriptor mallorquí ha estat el guanyador del 37è Premi Josep Pla, amb la novel·la *La pell i la princesa*. Alzamora havia estat notícia uns dies

abans per les amenaces d'un grup anticatalanista que va posar preu al seu cap per criticar els que qüestionen la unitat del català. En la mateixa festa literària, el barceloní Pedro Zarraluki va rebre el Nadal per *Un encargo difícil*.

MARTÍ DE RIQUER
1/II/05
En l'any del Quixot, un dels màxims experts en la matèria, el filòleg i humanista Martí de Riquer, ha estat guardonat amb la medalla d'or de la Societat General d'Autors i Editors (SGAE) per la millor tasca literària. En un acte celebrat al MNAC i presidit per Pasqual Maragall, es van lliurar també premis a l'actriu Blanca Portillo, la soprano Dolores Travesedo i el músic Joan Guinjoan, entre d'altres.

Pere Virgili

LYDIA DELGADO
(2/II/05)
La dissenyadora va tornar a ser una de les referències clau a la passarel·la Gaudí, primer acte de la Barcelona Fashion Week, que va convertir la ciutat en aparador mundial de la moda. La catalana va presentar una col·lecció allunyada del seu habitual estil romàntic, i amb els també catalans Josep Font, Josep Abril i Antonio Miró, la basca Miriam Ocariz i els sevillans Victorio&Lucchino, va ser una de les figures més aclamades.

Pere Virgili

VENTURA PONS
10/II/05
El director català Ventura Pons ha presentat al Festival Internacional de Cinema de Berlín la seva última pel·lícula, *Amor idiota*, protagonitzada per Santi Millán i Cayetana Guillén-Cuervo. La cinta, inscrita en la secció Panorama, està basada en la novel·la de Lluís-Anton Baulenas *Amor d'idiota* i s'ha rodat combinant el català i el castellà. Barcelona és el principal escenari d'un film que vol reflectir "la necessitat de l'altre".

El novembre de 2005 serà el mes del retrobament solemne de Juan Goytisolo amb la seva ciutat natal. En el marc de l'Any del Llibre i la Lectura, Goytisolo dialogarà amb diversos autors de tot el món sobre els contactes entre les cultures musulmana, cristiana i jueva, una de les principals preocupacions de la seva obra narrativa. Coincidirà, a més, amb la publicació de les seves "Obras completas" a Galaxia Gutenberg/Círculo de Lectores.

Juan Goytisolo, pont entre cultures

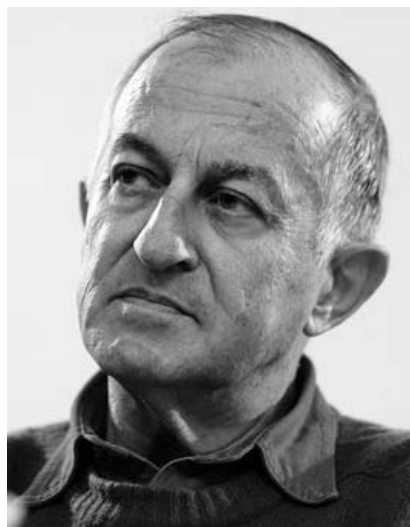
Ana Portnoy

TEXT
Xavi Ayén

● Pocs barcelonins són tan coneguts al món com l'escriptor Juan Goytisolo Gay, nascut el 1931 i resident a Marràqueix des de l'any 1996. La darrera Fira Internacional del Llibre de Guadalajara (Mèxic), la cita més important de les lletres hispanes, el va homenatjar amb la concessió del premi Juan Rulfo, fet que el va convertir en l'escriptor estrella de la trobada. El seu discurs *La rosa náutica* va ser tot un cant a la cultura en llengua catalana, la de la seva mare, morta el 1938 en el primer bombardeig franquista de Barcelona. El seu pare, empresonat durant la guerra i convençut seguidor dels "nacionals", va amagar als seus fills la naturalesa dels atacants perquè no odiessin els principis del seu bàndol. "Vaig ser educat en l'oblit total d'una cultura i una llengua que he conegut de gran", ens explica, assegut al costat del jardí d'un hotel d'aspecte colonial. Si bé Goytisolo ha abjurat de la tradició imperial-catòlica espanyola i ha fet del desarrelament la clau de la seva obra, creu que en autors com Ramon Llull i Anselm Turmeda, o fins i tot en les construccions de Gaudí, es pot trobar el millor d'una cultura mediterrània definida per la barreja, amb influències de les dues bandes del Mediterrani. Home compromès contra les injustícies que genera el poder, ha fet costat –també a Barcelona– als immigrants

sense papers i ha denunciat sobre el terreny els brots racistes de la localitat andalusa d'El Ejido, i també ha viatjat a països en guerra per escriure llibres que reflectissin la situació: Sarajevo, Algèria, Txetxènia...

Ell mateix ha explicat la seva vida als llibres *Coto vedado* (1985) i *En los reinos de Taifa* (1986), recollits posteriorment en un únic volum com a *Memorias*. Sense cap mena d'autocensura, hi explica la seva sòrdida educació sentimental i la seva evolució literària i política, amb un llenguatge ric que aconsegueix transmutar les experiències més grises en una realitat literària de profunditat. El 1956 es va instal·lar a París, on va començar a treballar com a conseller

Pere Virgili

literari per a Gallimard, es va casar i va tractar intel·lectuals com Sartre o Jean Genet, amb qui va fer els seus primers viatges a Algèria, els quals el van impactar tant que va decidir aprendre àrab. Autor de més de vint novel·les, la primera va ser *Juegos de manos* (1954), seguida de *Duelo en el paraíso* (1955) o *La resaca* (1958). Però és *Señas de identidad* (1966) la que marca un tomb de tret experimentalista que ja continuarà a les seves següents obres, totes, sense excepció, prohibides a Espanya entre els anys 1962 i 1976. Cal destacar la fita que suposa *Reivindicación del conde Don Julián* (1970), publicada a Mèxic (i revisada i titulada simplement *Don Julián* l'any 2001), una psicoanàlisi col·lectiva demolidora dels mites espanyols i les estructures narratives habituals. A aquest llibre, i a *Juan sin Tierra* (1975), manifesta el seu trencament amb Espanya i la seva dissidència dels valors hegemònics a Occident. Una dissidència que inclou l'assumpció tardana de la seva homosexualitat. Altres obres seves destacables són, per exemple, *Las virtudes del pájaro solitario* (1988), que relaciona la mística de sant Joan de la Creu amb la tradició sufi, o *Carajicomedia* (2000), on un monjo del segle XVI aterra a la Barcelona actual, en un immisericordiós al·legat contra la doble moral de l'Església, amb cant a l'hedonisme homosexual inclòs.

b+b+b = B

El teu civisme suma